

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Anton Spišák

Kriminologické aspekty drogové kriminality

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Zeman, Ph.D.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 17. června 2020

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 222 146 znaků včetně mezer.

Anton Spišák

V Praze dne 17. června 2020

Poděkování

Na tomto místě bych rád srdečně poděkoval vedoucímu své diplomové práce panu JUDr. Petru Zemanovi, Ph.D., za trpělivost, ochotu a čas, které mi věnoval při vedení diplomové práce, a rovněž také za mnoho podnětných připomínek.

Zároveň také děkuji své rodině a svým nejbližším za podporu nejen při tvorbě této práce, ale také v průběhu celého studia.

Obsah

Úvod.....	1
1. Vymezení základních pojmů	4
1.1. Droga; návykové látky; omamné a psychotropní látky	4
1.2. Drogová kriminalita.....	5
1.2.1. Primární drogová kriminalita.....	5
1.2.2. Sekundární drogová kriminalita.....	5
1.3. Protidrogová prevence	6
1.4. Drogová závislost	6
2. Historické příklady právní regulace drog.....	7
2.1. Právní regulace opia v Číně 19. a 20. století	7
2.2. Alkoholová prohibice ve Spojených státech amerických (1920 – 1933)	9
3. Mezinárodněprávní závazky	12
4. Depresiva.....	14
4.1. Alkohol	14
4.1.1. Škodlivost užívání alkoholu.....	15
4.1.2. Aktuální právní úprava nakládání s alkoholem	19
4.1.3. Srovnání se zahraničím a návrhy možných změn.....	21
4.2. Opioidy	25
4.2.1. Škodlivost užívání opioidů	27
4.2.2. Aktuální právní úprava nakládání s opioidy	32
4.2.3. Srovnání se zahraničím a návrhy možných změn.....	35
5. Stimulancia	41
5.1. Metamfetamin (pervitin).....	41
5.1.1. Škodlivost užívání metamfetaminu	42
5.1.2. Aktuální právní úprava nakládání s metamfetaminem	45
5.1.3. Srovnání se zahraničím a návrhy možných změn.....	50
6. Halucinogeny	54
6.1. Psychedelika – LSD a psilocybin	55
6.1.1. Škodlivost užívání psychedelik	55
6.1.2. Právní úprava nakládání s psychedeliky	58
6.1.3. Srovnání se zahraničím a návrhy možných změn.....	60
7. Konopné látky.....	62
7.1.1. Škodlivost užívání konopných látek	63
7.1.2. Aktuální právní úprava nakládání s konopnými látkami	66
7.1.3. Srovnání se zahraničím a návrhy možných změn.....	68

8. Ústavněprávní aspekty a portugalská právní úprava.....	72
8.1. Test proporcionality.....	72
8.2. Dekriminalizace nakládání s drogami v Portugalsku	75
Závěr.....	79
Seznam použitých zkratk.....	82
Seznam použitých zdrojů.....	83
Abstrakt.....	94
Klíčová slova	95
Abstract	96
Keywords.....	97

Úvod

Různým způsobům nakládání s drogami se věnuje celá řada oblastí lidského bádání, včetně kriminologie a právní vědy. Právně předmětnou problematiku na vnitrostátní úrovni upravují především normy trestního a správního práva, které spolu úzce souvisí. Smyslem těchto norem je redukovat negativní vlivy spojené s užíváním, respektive zneužíváním drog ve společnosti, a chránit tak veřejné zdraví, veřejný pořádek a bezpečnost občanů před tímto významným kriminogenním faktorem. V současné době převažující způsob právního přístupu nejenom českého zákonodárce k většině drog spočívá v restrikci celé řady způsobů nakládání s nimi, přičemž porušení takových omezení je v určitých případech sankcionováno také prostředky trestního práva.

Zároveň platí, že ačkoliv česká právní úprava reflektuje specifika některých drog a stanoví pro ně kromě obecné právní úpravy také právní úpravu speciální, velké množství právních norem přistupuje k drogám jako k jednomu celku bez zohlednění jejich odlišností. Takovýto přístup však v řadě případů nemusí vést k nejefektivnějšímu způsobu eliminace škodlivých jevů spjatých s užíváním té které drogy.

Tato práce se věnuje jednotlivě některým relevantním drogám, případně skupinám drog, a zamýšlí se nad způsoby, jak co nejefektivněji omezit škodlivé působení užívání jednotlivých drog na společnost zejména skrze zohlednění zvláštností jednotlivých drog. Lze se domnívat, že řada drog si zaslouží s ohledem na jejich specifika ze strany (nejen) českého zákonodárce více individualizovaný přístup, který bude vlastnostem jednotlivých drog takřikajíc „šitý na míru“. Práce si neklade za cíl, a ani nenavrhuje speciální právní úpravu (či její rozšíření) pro veškeré skupiny drog nebo každou jednotlivou drogu zvlášť, ostatně ani po zákonodárci nelze požadovat, aby pro každou jednotlivou drogu tvořil rozsáhlou a samostatnou právní úpravu. Takový stav by nebyl žádoucí a vedl by ke značné zmatečnosti právní úpravy. Lze však mít za to, že v případě řady drog lze škodlivým vlivům, které se s nimi pojí, zabránit lépe v případě doplnění obecné právy úpravy, kterou jsou častokrát chápány jako jeden celek, také úpravou speciální, která bude více zohledňovat jejich specifika a konkrétní vlivy na společnost. V této souvislosti práce u vybraných drog zavedení určitých změn navrhuje.

Za vhodnou změnu právní úpravy lze přitom v případě některých drog považovat rovněž opatření spočívající v dekriminlizaci či legalizaci (určitého druhu) nakládání s nimi. Takováto opatření totiž v řadě případů vedou k eliminaci škodlivých vlivů užívání, respektive zneužívání některých drog lépe, nežli opatření snažící se toliko spíše omezit jejich dostupnost, a to především represivními prostředky trestního práva. Opomenout nelze ani hledisko

proporcionality právní úpravy, která v případě některých drog nedůvodně zasahuje do svobody jednotlivců navzdory povaze trestního práva coby prostředku ochrany společnosti *ultima ratio*.

Drogy lze podle jednotlivých kritérií dělit do celé řady skupin. Můžeme je dělit podle charakteru právní úpravy nakládání s nimi na „legální“ a „nelegální“, podle jejich původu na přirozeně se vyskytující a syntetické, či podle jejich rizikovosti na „tvrdé“ a „měkké“. Drogy můžeme rovněž dělit také podle jejich převažujících účinků na psychiku člověka, a to hned do několika kategorií, mimo jiné na depresiva (tj. alkohol, benzodiazepiny, opioidy aj.), oproti nim stojící stimulancia (kokain, pervitin aj.), halucinogeny (LSD, psilocybin aj.) nebo konopné látky. Některé z drog přitom mohou spadat i do více z výše uvedených skupin, např. MDMA (extáze) bývá s ohledem na své účinky řazena jak mezi stimulancia, tak rovněž mezi halucinogeny. Právě z posledního zmíněného dělení drog vychází i struktura této práce, neboť vliv drogy na psychiku člověka, coby také potencionálního pachatele trestné činnosti, je jedním z nejdůležitějších hledisek při úvahách nad speciální právní úpravou pro jednotlivé drogy, respektive skupiny drog.

V rámci výše rozvedených úvah je tedy cílem práce zodpovědět otázku, jakým způsobem zákonodárce reflektuje, respektive by měl reflektovat kriminologické aspekty související s užíváním jednotlivých typů drog.

Práce analyzuje především vliv užívání jednotlivých vybraných drog na sekundární drogovou kriminalitu, jakož také vliv samotné právní úpravy nakládání s vybranými drogami na tuto oblast kriminality. V této souvislosti práce popisuje mimo jiné také působení užívání jednotlivých drog na pachatele takové trestné činnosti a klade si za cíl zodpovědět otázku, zdali zavedením určitých opatření v oblasti drogové politiky, zohledňujícím více specifika jednotlivých drog, nelze škodlivým jevům spojených se zneužíváním drog včetně sekundární drogové kriminality předcházet efektivněji, nežli je tomu za stávající právní úpravy. Taková opatření práce u jednotlivých drog nastiňuje.

První kapitola práce vymezuje základní pojmy užívané v této práci.

Následuje kapitola věnující se historickým příkladům právní regulace drog, a to jednak právní regulaci opia v Číně 19. a 20. století, a jednak alkoholové prohibici ve Spojených státech amerických v období let 1920 až 1933.

Třetí kapitola stručně zmiňuje mezinárodněprávní závazky související s drogovou problematikou.

Hlavní část práce potom sestává z kapitol, které se specificky zaměřují na jednotlivé drogy, respektive skupiny drog. Každá z takových kapitol obsahuje základní charakteristiku rozebírané skupiny drog, případně jednotlivých drog. Dále vždy následuje zhodnocení

škodlivosti spjaté s užíváním jednotlivých drog, které představuje důležité východisko pro úvahy nad změnou právní úpravy či zavedení jiných opatření. Práce v této souvislosti řeší především specifické vlivy jednotlivých drog na sekundární drogovou kriminalitu, ale také vlivy jednotlivých drog na úmrtnost a zdraví jejich uživatelů, jakož i další negativní jevy spojené s drogami. Další podkapitolu vždy tvoří zmapování současné české právní úpravy vztahující se k jednotlivé droze, na kterou posléze navazuje podkapitola obsahující návrhy možných změn, které zohledňují především zkušenosti ze zahraničí. Nejprve se takto práce věnuje alkoholu, který je jednou z nejškodlivějších a nejrozšířenějších drog, a který se zároveň od ostatních drog podstatně odlišuje přístupem zákonodárce k němu. Dále se práce věnuje opioidům, především heroinu. V další kapitole práce řeší problematiku metamfetaminu, jako jedné z nejvíce rozšířených omamných a psychotropních látek v České republice. Další kapitoly potom řeší drogy, u nichž se nejčastěji uvažuje o dekriminizaci, případně také legalizaci nakládání s nimi, a to halucinogenní drogy a konopné látky.

Závěrem se práce věnuje ústavněprávním aspektům úvah nad (de)kriminizací a legalizací nakládání s drogami, a stručně nastiňuje dekriminizační opatření přijatá v Portugalsku, jejichž provedení může inspirovat nejen českého zákonodárce.

1. Vymezení základních pojmů

Řadě pojmů, které hodlám v této práci používat, je nezřídka kdy přikládán rozličný význam. V této části práce bych chtěl proto s ohledem na její srozumitelnost ve stručnosti vymezit základní pojmy, s kterými text níže pracuje.

1.1. Droga; návykové látky; omamné a psychotropní látky

Drogou se rozumí jakákoliv látka s psychoaktivními účinky. Drogy mají zpravidla potenciál vyvinout v jejich uživatelích závislost, přičemž některé drogy způsobují závislost jak fyzickou, tak psychickou (např. heroin či alkohol), a některé spíše toliko závislost psychickou (např. kokain).

Za drogu je tedy třeba považovat např. i kofein, světově nejužívanější stimulační látku s vědecky prokázanými psychoaktivními účinky.¹ Určujícím kritériem pro označení látky za drogu tedy není její legální status, nýbrž její schopnost ovlivnit vnímání vnějšího či vnitřního světa jejího uživatele. Ve výše rozvedeném smyslu užívá pojem „droga“ i tato práce.

Pojem „droga“ není v českém právním řádu definován. Ustanovení § 130 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, v platném znění (dále jen „trestní zákoník“), definuje pojem *návykové látky*, jimiž se rozumí „*alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.*“ Pojem návykové látky tak, jak je definován v trestním zákoníku, je tedy ve srovnání s pojmem „droga“ pojmem užším, nicméně rovněž zahrnuje jak látky, jejichž držení není trestné (např. alkohol), tak i látky, jejichž neoprávněné přechovávání je trestné (tj. *omamné a psychotropní látky*), ledaže se jedná o přechovávání takové látky v množství menším než malém a pro vlastní potřebu; omamné a psychotropní látky jsou taxativně vypočteny v nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, v platném znění.

Úzeji je potom pojem návykové látky definován v zákoně č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, v platném znění (dále jen „zákon o návykových látkách“), který za návykové látky považuje toliko „*omamné látky a psychotropní látky uvedené v přílohách č. 1 až 7 nařízení² vlády o seznamu návykových látek.*“³

¹ NEHLIG, Astrid, Jean-Luc DAVAL a Gérard DEBRY. Caffeine and the central nervous system: mechanisms of action, biochemical, metabolic and psychostimulant effects. *Brain Research Reviews* [online]. 1992, 17(2), 139-170 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1016/0165-0173(92)90012-B. ISSN 01650173. Dostupné z: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/016501739290012B>

² Nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, v platném znění.

³ Ustanovení § 2 písm. a) zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, v platném znění.

Konečně, vlastní definici pojmu návykové látky obsahuje i zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, v platném znění, který ve svém ustanovení § 2 písm. a) definuje návykovou látku jako „*alkohol, tabák, omamné a psychotropní látky a jiné látky s psychoaktivními účinky, jejichž užívání může vést nebo se podílet na vzniku a rozvoji duševních poruch a poruch chování.*“ Definice uvedená v tomto zákoně je tak širší, nežli definice uvedená v zákoně o návykových látkách, a je podobná spíše definici uvedené v trestním zákoníku, neboť návykovou látku definuje převážně skrze její vlastnosti, nežli pouhým odkazem na taxativní výčet látek. Důvodová zpráva předmětného zákona k uvedenému ustanovení uvádí, že „*v definici je zdůrazněn aspekt návykovosti - vznik a rozvoj duševních poruch a poruch chování způsobených užíváním.*“ Na tomto místě je zároveň potřeba upozornit, že návykovost poněkud paradoxně není definičním znakem návykové látky ve smyslu trestního zákoníku.

Pokud práce užívá pojmu „návykové látky“, a není stanoveno jinak, myslí se jím návykové látky ve smyslu trestního zákoníku.

1.2. Drogová kriminalita

1.2.1. Primární drogová kriminalita

Primární drogovou kriminalitou se rozumí kriminalita spočívající především v samotném protiprávním nakládání s omamnými a psychotropními látkami. Trestné činy postihující primární drogovou kriminalitu jsou zakotveny v ustanoveních § 283 až 287 trestního zákoníku.

Jiným trestným činem, který pod primární drogovou kriminalitu tak, jak jí chápe doktrína, nespadá, je potom trestný čin podání alkoholu dítěti podle § 204 trestního zákoníku. Také v tomto případě se však jedná o protiprávní nakládání s návykovou látkou ve smyslu trestního zákoníku.

1.2.2. Sekundární drogová kriminalita

Sekundární drogovou kriminalitou se rozumí páchaní jiných trestných činů než výše vymezených, a to v souvislosti s návykovými látkami. Může se jednat jednak o trestné činy páchané *pod vlivem návykové látky* (např. typicky ohrožení pod vlivem návykové látky), jednak o trestné činy ekonomického charakteru (tzv. *opatřovací kriminalita*), kterými si uživatel drogy opatřuje prostředky k jejímu nákupu (např. krádež), a jednak také o *trestné činy související s drogovým prostředím a drogovými trhy*, které budou páchany převážně distributory drog (např. vydírání, nedovolené ozbrojování nebo vražda).

1.3. Protidrogová prevence

Pokud jde o opatření mající za cíl minimalizovat škodlivé vlivy drog, můžeme tato kategorizovat do tří skupin. **Primární prevenci** lze rozumět souhrn opatření směřujících k zamezení výskytu nových uživatelů drog. Typicky jde o působení rodiny či vzdělávacích zařízení na děti. Jedná se především o osvětu, jakož také o vytváření sociálních podmínek, které nevedou k užívání drog.

Sekundární prevenci lze potom rozumět souhrn opatření zaměřených již na samotné uživatele drog, která směřují zejména k ukončení užívání drog těmito uživateli. Opatření činěná v rámci sekundární prevence tedy mají za cíl především zredukovat počet uživatelů drog, a to skrze jejich rozpoznání a následné poskytnutí aktivní pomoci.

Konečně, pokud jde o **terciární prevenci**, ta si klade za cíl zejména omezení škodlivých účinků samotného užívání drog. Typicky se jedná o poskytování sterilních injekčních stříkaček stávajícím uživatelům.

1.4. Drogová závislost

Drogová závislost je stav člověka projevující se nutkáním opětovně užít určitou drogu a nedostatkem osobní kontroly nad tímto stavem, přičemž se tak děje často navzdory negativnímu vlivu drogy na zdraví uživatele drogy, jeho sociální vazby a další okolnosti. Rozlišujeme **závislost fyzickou (tělesnou)**, kdy uživatel užívá drogy, aby předešel odvykacímu stavu, který je spojen s řadou pro něj nepříjemných příznaků (zvracení, horečky, deprese atp.), a dále **závislost psychickou**, spočívající především v silném a těžko kontrolovatelném nutkání užít drogu. Fyzická závislost vzniká zpravidla při opakovaném užívání drogy, přičemž u některých drog je s ohledem na pro uživatele značně trýznivý odvykací stav obzvláště silná (typicky v případě heroínu), zatímco psychická závislost může vzniknout již po prvním užití drogy. V případě vybudování silné fyzické závislosti u některých drog potom může být odvykací stav doprovázen dokonce takovými příznaky, které mohou uživatele drogy ohrožovat i na životě (např. v případě benzodiazepinů).⁴

⁴ NEŠPOR, Karel a Václav DVOŘÁK. *Prevence trestné činnosti související s návykovými látkami*. Praha: Nakladatelství Armex Praha ve spolupráci s TRIVIS, Soukromou veřejnoprávní akademií a vyšší odbornou školou, 1998. s. 13. ISBN 80-902283-9-9.

2. Historické příklady právní regulace drog

Následující část práce pojednává o historických případech právní regulace drog. Uvažujeme-li o vlivech legálního statusu drog na míru škod působených rozličnými způsoby nakládání s nimi, příklady z historie nám mohou poskytnout řadu odpovědí na tyto otázky. Na závěry plynoucí z níže uvedených historických příkladů je však pochopitelně nutno nahlížet prizmatem tehdejší doby se zohledněním tehdejších okolností. Nelze od nich však zcela odhlédnout a lze mít za to, že řada z níže popisovaných vlivů určitého způsobu právní regulace drog (ať už na míru kriminality, či úmrtnost uživatelů takto regulovaných drog a další společenské ukazatele) platí ve větší či menší míře dodnes. Takový závěr ostatně dokazuje i řada příkladů uvedených v kapitolách zabývajících se jednotlivými drogami níže.

2.1. Právní regulace opia v Číně 19. a 20. století

Jeden ze známých historických případů právní regulace drog se týká legálního postavení opia v Číně.

Opium je zaschlá šťáva, která vytéká z nezralých makovic máku setého (*Papaver somniferum*) po jejich rozříznutí. Opium obsahuje celou řadu alkaloidů, přičemž některé z nich mají rovněž psychoaktivní účinky. Mezi takové alkaloidy obsažené v opiu patří především morfin, kodein a thebain. Opium se v současné době mimo jiné používá také jako látka, která je základem k výrobě heroinu určeného pro černý trh. Výše uvedené alkaloidy obsažené v opiu se však rovněž využívají v medicíně, a to především pro jejich schopnost tlumit bolest.⁵

Opium bylo lidmi právě pro obsah celé řady látek s psychoaktivními a analgetickými účinky užíváno již od nepaměti. Některé zdroje datují první známky jeho užívání již do období okolo 5 000 let před začátkem našeho letopočtu.⁶

V Číně se mnohé způsoby nakládání s opiem staly legálními po více než čtyři roky trvající druhé opiové válce, která skončila v roce 1860 vítězstvím Britského impéria nad Čínou. Následkem prohrané války byla Čína Britským impériem donucena legalizovat obchod s opiem. Na tom Britskému impériu záleželo zejména z toho důvodu, že prodejem opia do Číny získávalo stříbro potřebné k nákupu čaje z Číny.^{7;8}

⁵ Opium. *Wikipedia.org* [online]. [cit. 2020-06-17]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Opium>

⁶ MERLIN, M. D., Jean-Luc DAVAL a Gérard DEBRY. COVER ARTICLE: Archaeological Evidence for the Tradition of Psychoactive Plant Use in the Old World. *Economic Botany* [online]. 2003, 57(3), 295-323 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1663/0013-0001(2003)057[0295:AEFTTO]2.0.CO;2. ISSN 0013-0001. Dostupné z: [http://link.springer.com/10.1663/0013-0001\(2003\)057\[0295:AEFTTO\]2.0.CO;2](http://link.springer.com/10.1663/0013-0001(2003)057[0295:AEFTTO]2.0.CO;2)

⁷ GUOTU, Zhuang. Tea, Silver, Opium and War: From Commercial Expansion to Military Invasion. *Itinerario* [online]. 1993, 17(2), 10-36 [cit. 2020-06-17]. DOI: 10.1017/S0165115300024384. ISSN 0165-1153. Dostupné z: https://www.cambridge.org/core/product/identifier/S0165115300024384/type/journal_article

Souběžně s legalizací nakládání s opiem v Číně dále stoupala již tak vysoká spotřeba této látky v čínské společnosti, přičemž podle některých odhadů na počátku 20. století užívala opium pravidelně více než čtvrtina čínské mužské populace.⁹ Souvislost mezi nárůstem spotřeby opia a jeho legalizací však není z dostupných zdrojů prokazatelná, neboť vývoz opia z Indie dramaticky rostl i v období, kdy byl dovoz opia do Číny nelegální.¹⁰

Legalizace obchodu s opiem tak přinesla především odpadnutí potřeby čínského státu vynakládat prostředky na neefektivní boj s jeho rozsáhlým užíváním, a naopak znamenala pro čínskou státní pokladnu nový zdroj příjmů, neboť Čína mohla nově obchod s opiem postihnout daní. Legalizace opia potom rovněž znamenala odpadnutí potřeby obchodovat s opiem na černém trhu.

Následné snahy o potlačení užívání již legálního opia v čínské společnosti, které se začaly objevovat koncem 19. století, potom vyústily především v nárůst užívání jiných drog, a to zejména morfinu, heroinu a kokainu.¹¹ Ačkoliv snahy o potlačení užívání legalizovaného opia byly u jednotlivých uživatelů úspěšné, pokud jde o samotné užívání opia, nepřímo znamenaly pouze přesun poptávky těchto „vyléčených“ uživatelů opia k jiným alternativním drogám, přičemž jádro problému, tj. potlačení užívání drog, zůstalo nevyřešeno.

Znatelně se snížit počet uživatelů opia v Číně podařilo až za vlády Mao Ce-tunga počátkem 50. let 20. století, a to za cenu tvrdé persekuce zaměřené jak vůči uživatelům opia, tak vůči jeho distributorům. Uživatelům opia byla nařizována nucená léčba, distributoři drog zase byli popravováni, aniž by podstoupili jakýkoliv soudní proces. Tento drastický přístup v období vlády Mao Ce-tunga měl údajně vést k tomu, že v období pouhých tří let přestalo užívat opium a další drogy 10 až 20 milionů lidí¹², nicméně přesná data neexistují.

⁸ Second Opium War. *Wikipedia.org* [online]. [cit. 2020-06-17]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Second_Opium_War

⁹ Office on Drugs and Crime, United Nations. *Origins: The development of the opium problem in China. World Drug Report 2008* [online]. 2008, s. 177. ISBN 978-92-1-148229-4. [cit. 2019-07-07]. Dostupné též z: https://www.unodc.org/documents/wdr/WDR_2008/WDR_2008_eng_web.pdf

¹⁰ Tamtéž, s. 174 - 175.

¹¹ K tomu srov. zprávu vládou podporované Národní společnost pro boj s opiem v Číně z roku 1929: „*We are quite taken by surprise by the fact that inversely as the evil practice of opium smoking is on the decrease through the united effort of the people, the extent of illicit trade in, and use of, narcotic drugs, such as morphine, heroin and cocaine, is ever on the increase.*” (DIKÓTTER, Frank, Lars P. LAAMANN a Zhou XUN. *Narcotic Culture: A History of Drugs in China*. London: C. Hurst & Co Publishers, 2004, s. 164. ISBN 1-85065-725-4.).

¹² TIBKE, Patrick. *Drug dependence treatment in China: A policy analysis* [online]. International Drug Policy Consortium Publication, 2017, s. 1 [cit. 2019-07-07]. Dostupné z: http://fileserv.idpc.net/library/IDPC-briefing-paper_China-drug-treatment.pdf

2.2. Alkoholová prohibice ve Spojených státech amerických (1920 – 1933)

Dalším známým případem právní regulace drog je alkoholová prohibice ve Spojených státech amerických v letech 1920 až 1933. Ta byla umožněna schválením Osmnáctého dodatku americké ústavy v roce 1919, přičemž blíže byla prohibice upravena v tzv. Volsteadově zákoně, schváleném v témže roce.

Uvedená právní úprava v zásadě zakazovala výrobu, prodej, převoz, dovoz a vývoz alkoholických nápojů s obsahem alkoholu větším než 0,5 %. Povoleno naopak nadále zůstalo užívání alkoholu pro náboženské, vědecké, případně medicínské účely, a to při splnění zákonem stanovených podmínek. Omezeno bylo rovněž držení prostředků sloužících k výrobě alkoholických nápojů.

Navzdory zamýšleným cílům však byly dlouhodobé dopady prohibice převážně negativní. Svou roli jistě sehrálo i to, že v tehdejší americké společnosti nepanoval konsenzus ohledně ilegálního postavení alkoholických nápojů, a porušování výše uvedené legislativy nebylo bezvýhradně považováno za společensky nepřijatelné.

Z ekonomického hlediska prohibice znamenala likvidaci řady pracovních pozic, a to nejen v sektoru průmyslu zabývajícím se výrobou alkoholických nápojů, ale také v souvisejících odvětvích, např. v provozování restaurací. Nezanedbatelný je rovněž výpadek příjmů státní pokladny sestávající z daní. Prohibice připravila americkou federální státní pokladnu na příjmech z daní dohromady o 11 miliard dolarů, přičemž dalších 300 milionů dolarů bylo vynaloženo na vymáhání předmětné legislativy.¹³ Následkem prohibice alkoholických nápojů se rovněž zvýšila jejich cena. Cena piva na černém trhu byla o více než 700 % vyšší než v běžném prodeji před prohibicí. Cena lihovin na černém trhu potom vzrostla v porovnání s pivem přibližně „pouze“ o 270 %, což mělo v absolutních číslech za následek prudké zvýšení konzumace lihovin v porovnání s obdobím před prohibicí, kdy po zrušení prohibice konzumace lihovin podstatně poklesla.¹⁴

V souvislosti s prohibicí rovněž vrostl počet úmrtí zapříčiněných otravou z lihovin, přičemž uvedené souviselo především se skutečností, že alkoholické nápoje byly častokrát vyráběny z alkoholu určeného pro průmyslové využití, který obsahoval celou řadu škodlivých látek, které nejsou určeny k lidské konzumaci. Oproti roku 1920 byl v roce 1925 počet úmrtí způsobených otravou z lihovin čtyřnásobně vyšší.¹⁵

¹³ LERNER, Michael. Unintended consequences. *PROHIBITION* [online]. [cit. 2019-07-07]. Dostupné z: <http://www.pbs.org/kenburns/prohibition/unintended-consequences/>

¹⁴ THORNTON, Mark. *Cato Institute Policy Analysis No. 157: Alcohol Prohibition Was a Failure* [online]. 1991, s. 3 [cit. 2019-07-07]. Dostupné z: <https://object.cato.org/pubs/pas/pa157.pdf>

¹⁵ Tamtéž, s. 4.

V období prohibice došlo rovněž k nárůstu kriminality. Počet vražd ve Spojených státech amerických rostl stabilně již od počátku 20. století. Tento trend pokračoval i v období prohibice. Počet vražd na počátku období prohibice činil zaokrouhleně 7 případů na 100 000 obyvatel. Na konci období prohibice v roce 1933 potom činil počet vražd přibližně 10 případů na 100 000 obyvatel. Nicméně i přes to, že trend spočívající v nárůstu počtu vražd je patrný již od roku 1906, bez povšimnutí nelze ponechat tu skutečnost, že v letech následujících po skončení prohibice došlo k prudkému poklesu počtu vražd, přičemž již v roce 1938 se počet výskytu vražd snížil na hodnotu z období na počátku prohibice.¹⁶

Lze se rovněž domnívat, že vliv prohibice na kriminalitu souvisel s tím, do jaké míry byla tato zákonná úprava vymáhána, neboť počet výskytu vražd se úměrně zvyšoval s množstvím výdajů vynakládaných na vymáhání prohibice.¹⁷ Intenzivnější vymáhání předmětné legislativy mělo za následek faktické omezení možnosti získat alkohol snadným způsobem ať už v obchodech či u zemědělců, což mohlo mít za následek zvětšení černého trhu ovládaného organizovanými zločineckými skupinami, s nimiž je spjata páchaní různých druhů kriminality. Jedním z možných důvodů zvýšení počtu násilných trestných činů mohla být rovněž skutečnost, že se účastníci tohoto černého trhu s alkoholem nemohli v případě výskytu sporů obrátit na státní soudní orgány a uchýlovali se tak k násilnému řešení těchto sporů.

V období prohibice došlo také k nárůstu výskytu organizovaného zločinu, kdy organizované zločinecké skupiny profitovaly právě z nelegálního prodeje alkoholických nápojů. Jednou z nejznámějších postav tehdejšího organizovaného zločinu byl Alphonse Gabriel Capone, notoricky známý jako Al Capone. S organizovaným zločinem je pochopitelně spojena zvýšená míra kriminality, a nebylo tomu jinak ani v předmětném období, kdy mezi sebou jednotlivé zločinecké skupiny bojovaly, o čemž svědčí i výše uvedený zvýšený výskyt vražd, jakož i jiné závažné kriminality.^{18;19} Vysoký byl rovněž výskyt úplatkářských trestných činů u orgánů veřejné moci, především policie, což činilo celou politiku prohibice ještě hůře vymahatelnou.²⁰

¹⁶ Justice Research and Statistics Association, U.S. Department of Justice. *Crime and Justice Atlas 2000* [online]. 2000, s. 38 [cit. 2019-07-07]. Dostupné z: http://www.jrsa.org/projects/Crime_Atlas_2000.pdf

¹⁷ MIRON, Jeffrey. Alcohol Prohibition. *EH.Net Encyclopedia* [online]. 2001 [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: <https://eh.net/encyclopedia/alcohol-prohibition/>

¹⁸ THORNTON, cit. 14, s. 6 – 7.

¹⁹ Historiopedia. *The Eighteenth Amendment's Contribution to Increased Crime and Societal Disobedience in the 1920s* [online]. 2012 [cit. 2019-07-07]. Dostupné z: <https://sites.google.com/a/umn.edu/historpedia/home/politics-and-government/the-eighteenth-amendment-s-contribution-to-increased-crime-and-societal-disobedience-in-the-1920s-fall-2012>

²⁰ Encyclopedia.com *Bootlegging* [online]. 2003 [cit. 2019-07-07]. Dostupné z: <https://www.encyclopedia.com/social-sciences-and-law/law/crime-and-law-enforcement/bootlegging>

Pokud jde o zamýšlené dopady předmětné legislativy, podle odhadů mohla konzumace alkoholu poklesnout v porovnání s předválečnými lety 1911 až 1914, a lety vrcholící prohibice 1927 až 1930 přibližně o 20 %, nicméně po prvotním poklesu konzumace bezprostředně po zavedení prohibice konzumace alkoholu postupně opět rostla. Z tohoto hlediska tak lze označit politiku prohibice za velmi neefektivní. Zastánci prohibice dále očekávali, že lidé začnou v souvislosti s prohibicí utrácet více peněz za nealkoholické nápoje, návštěvu divadel atp. To se však nestalo, a lidé namísto toho utráceli ještě více peněz za následkem prohibice zdražený a hůře dostupný alkohol, jakož i jeho substituty v podobě jiných drog.^{21;22}

Lze tedy uzavřít, že alkoholová prohibice ve Spojených státech amerických skončila fiaskem, ostatně po přibližně 13 letech svého trvání byla zrušena. Z historických dat rovněž vyplývá, že alkoholová prohibice byla doprovázená nárůstem počtu vražd (pravděpodobně souvisejícím se zvýšeným výskytem organizovaného zločinu). Paralelně se zrušením prohibice potom došlo k prudkému poklesu výskytu vražd, přičemž úroveň výskytu vražd na počátku prohibice v roce 1920 byla dosažena již v roce 1938, tedy pouhých 5 letech po skončení 13 let dlouhé prohibice.

²¹ LERNER, cit. 13.

²² THORNTON, cit. 14, s. 4.

3. Mezinárodněprávní závazky

Nejen s ohledem na výše uvedené historické případy, ale také s přihlédnutím ke zkušenostem ze zahraničí a relevantním vědeckým výzkumům navrhuje text práce níže u některých drog rozvolnění aktuální právní úpravy, pokud jde o povolené možnosti nakládání s nimi. Při jakýchkoliv úvahách souvisejících s dekriminací, popřípadě legalizací nakládání s omamnými a psychotropními látkami, však nelze odhlédnout od mezinárodněprávních závazků, které v této oblasti státům značným způsobem omezují manévrovací prostor. Jedná se především o starší mezinárodní smlouvy přijaté na půdě Organizace spojených národů (OSN), které vycházejí ze stále převažujícího spíše represivního přístupu k drogové problematice, který však, jak naznačuje řada aktuálních tendencí v této oblasti, není v případě celé řady drog tím nejefektivnějším způsobem, jak předejít škodlivým následkům rozličných způsobů nakládání s nimi.

Nejvíce relevantními mezinárodními smlouvami v této oblasti jsou *Jednotná úmluva OSN o omamných látkách* z roku 1961²³, ve znění *Protokolu o změnách Jednotné úmluvy o omamných látkách* z roku 1972²⁴, *Úmluva o psychotropních látkách* z roku 1971²⁵, a *Úmluva OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami* z roku 1988²⁶ (tzv. protidrogové úmluvy OSN).²⁷

Ačkoliv není cílem této práce řešit soulad možných způsobů právní úpravy drogové problematiky s protidrogovými úmluvami OSN, považuji za vhodné na tuto problematiku alespoň poukázat. Ostatně aktuální česká úprava drogové kriminality a dalšího nakládání s omamnými a psychotropními látkami má svůj základ právě v těchto úmluvách. Státy, které jsou vázány těmito úmluvami, včetně České republiky, jsou nuceny postupovat při případných dekriminizačních či legalizačních snahách v souladu s nimi, a případně iniciovat využití institutů těchto smluv či obecných institutů mezinárodního práva veřejného k změně podmínek, které pro ně tyto mezinárodní smlouvy stanoví.²⁸

²³ Vyhláška ministra zahraničí č. 47/1965 Sb., o Jednotné Úmluvě o omamných látkách.

²⁴ Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 458/1991 Sb., Protokol o změnách Jednotné úmluvy o omamných látkách z roku 1961.

²⁵ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 62/1989 Sb., o Úmluvě o psychotropních látkách.

²⁶ Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 462/1991 Sb., Úmluva Organizace spojených národů proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami.

²⁷ ZEMAN, Petr, Michaela ROUBALOVÁ a Ivana TRÁVNÍČKOVÁ. *Drogová kriminalita a trestní zákoník*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). s. 24. ISBN 978-80-7338-151-6.

²⁸ Dále srov. ZEMAN, Petr, Michaela ROUBALOVÁ a Ivana TRÁVNÍČKOVÁ. *Drogová kriminalita a trestní zákoník*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). s. 24 - 27. ISBN 978-80-7338-151-6.

Řada států se při tvorbě vlastní drogové politiky vypořádala se závazky plynoucími z předmětných protidrogových úmluv OSN rozličně. V přímém rozporu s citovanými smlouvami, aniž by však protidrogové úmluvy OSN vypověděla či učinila jiný adekvátní krok, legalizovala užívání konopí Kanada.²⁹ Odlišný postup naopak zvolila Bolívie v souvislosti s rozšířeným užíváním listů z keřů koka v tamní společnosti. Bolívie nejprve protidrogové smlouvy OSN vypověděla, a následně k nim znovu přistoupila, avšak s výjimkou týkající se právě listů keře koka.³⁰

Při úvahách nad dekriminalizací či legalizací určitých způsobů nakládání s drogami potom pochopitelně nelze v českém prostředí opomenout ani závazky plynoucí z evropského práva.³¹

²⁹ DYER, Evan. Canada's cannabis policy makes it an international rebel on drug treaties: Ottawa remains in violation of treaties as it waits for the world to come around to its point of view. *Cbc.ca* [online]. 2019 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.cbc.ca/news/politics/un-united-nations-canada-marijuana-cannabis-drugs-1.5400112>

³⁰ Office of Drugs and Crime, United Nations. Bolivia to re-accede to UN drug convention, while making exception on coca leaf chewing. *United Nations, Office of Drugs and Crime* [online]. [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2013/January/bolivia-to-re-accede-to-un-drug-convention-while-making-exception-on-coca-leaf-chewing.html>

³¹ Dále srov. ZEMAN, Petr, Michaela ROUBALOVÁ a Ivana TRÁVNÍČKOVÁ. *Drogová kriminalita a trestní zákoník*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). s. 27 - 29. ISBN 978-80-7338-151-6.

4. Depresiva

Níže se práce věnuje již jednotlivým skupinám drog a zabývá se jejich specifiky tak, jak bylo rozvedeno blíže v úvodní kapitole. První z řešených skupin drog jsou depresiva.

Depresiva jsou skupinou drog s utlumujícími účinky, tj. drog, jejichž hlavním efektem je snížení aktivity mozku (opačnou skupinou drog jsou stimulancia, která aktivitu mozku zvyšují). Mezi depresiva se řadí zejména alkohol, opioidy (např. heroin) nebo benzodiazepiny (valium, xanax aj.), které jsou ve farmacii užívány např. k léčbě různých druhů úzkostí. Práce se níže věnuje nejvíce problematickým a rozšířeným skupinám drog z této skupiny, a to alkoholu a opioidům.

4.1. Alkohol

Alkohol (přesněji *ethanol*) je běžně legálně přístupná droga, přičemž je považován za drogu tvrdou. Ačkoliv je alkohol běžně legálně přístupnou drogou, považují za nutné se mu v této práci věnovat hned z několika důvodů. Předně se nabízí otázka, z jakého důvodu je alkohol legálně přístupný, obzvláště v porovnání s řadou jiných „nelegálních“ drog, jejichž škodlivost není nutně ve všech případech vyšší, častokrát je tomu dokonce spíše naopak. Proč tedy není v případě alkoholu zákonodárce ve své protidrogové politice konzistentní, a alkoholu jakožto jedné ze statisticky neškodlivějších drog dává značně privilegované postavení? V této souvislosti je vhodné položit si otázku, kterou si klade rovněž David Nutt³² ve své knize *Drugs without the hot air*³³, totiž zdali by byl alkohol legální, pokud by došlo k objevení této drogy až dnes? Právě tato otázka totiž paradoxně naznačuje také odpověď na první z položených otázek. Je to právě bohatá historie a rozšířenost užívání alkoholu lidmi, která činí jeho užívání široce společensky přijatelné a v návaznosti na to i široké spektrum způsobů nakládání s ním legální. Pokud však odhlédneme od společenského zakotvení alkoholu a podíváme na dopady alkoholu na společnost řečí absolutních čísel, ukáže se nám, že v západní společnosti se vyskytuje pouze málo drog, které svou škodlivostí³⁴ alkoholu konkurují. Navzdory tomu je však většina způsobů nakládání s celou řadou z těchto drog nelegální a většinou také přímo kriminalizovaná. Tento paradox je vhodné zmínit při úvahách nad legalizací a dekriminalizací nakládání s jinými drogami, ačkoliv se nedomnívám, že by měl být argumentem pro zpřístupnění „nelegálních“ drog v takové míře, jako je tomu u alkoholu.

³² David Nutt je profesor neuropsychofarmakologie působící na Královské univerzitě v Londýně.

³³ NUTT, David. *Drugs without the hot air: Minimising the harms of legal and illegal drugs*. Cambridge: UIT Cambridge, 2012, s. 91. ISBN 9781906860165.

³⁴ Viz kapitola „4.1.1. Škodlivost alkoholu“ níže.

Zároveň je však ve vztahu k alkoholu dodat, že pokud bychom uvažovali opačně, a s ohledem na výše uvedené zvažovali kriminalizaci prodeje a dalšího nakládání s alkoholickými nápoji, je třeba mít na paměti výše uvedený historický příklad prohibice alkoholu ve Spojených státech amerických. Ten poměrně jasně ukázal, že tato cesta je v boji s touto drogou kontraproduktivní, neboť rozšířenost alkoholu ve společnosti a poptávka po něm je příliš vysoká na to, aby kriminalizace jednání spočívajícího v nakládání s alkoholem jeho uživatele odradila od případného protiprávního jednání. Zmínka výše uvedeného paradoxu je spíše apelem na vyváženější přístup zákonodárce ve vztahu k právní úpravě ostatních podstatně více stigmatizovaných drog, jejíž přísnost je často, pokud jde o redukci škodlivého působení těchto drog, stejně tak kontraproduktivní, jako přísná úprava prohibice alkoholu ve Spojených státech amerických.

Aktuální legální situace alkoholu může dále taktéž hrubě ilustrovat stav, který by mohl nastat v případě legalizace nakládání s ostatními drogami v obdobné míře, nicméně s ohledem na specifické účinky jednotlivých drog, kulturní zakotvení alkoholu a jeho celospolečenskou akceptovatelnost, a naopak vyšší společenskou stigmatizaci celé řady jiných drog, je potřeba k takovému příměru přistupovat značně rezervovaně.

4.1.1. Škodlivost užívání alkoholu

Jaká opatření je tedy vhodné učinit, aby došlo k minimalizaci škod, jejichž vzniku aktuální právní úprava nakládání s alkoholem dostatečně nepředchází? Pokud chceme získat odpověď na tuto otázku, musíme si nejprve položit otázku, jaké škody alkohol při stávající právní úpravě působí.

Jedním z hlavních důvodů kriminalizace nakládání s drogami je ochrana společnosti před jejich negativními vlivy, především na zdraví a bezpečnost.^{35;36;37} Jako paradoxní se tak jeví situace, kdy alkohol jako droga se signifikantními dopady na společnost v tomto ohledu podléhá

³⁵ K tomu srov. např. bod 2. předmluvy doporučení Rady - Protidrogová strategie EU (2013-2020) (zveřejněno ve Věstníku Evropské unie pod č. 2012/C 402/01): „*Tato protidrogová strategie (...). Jejím cílem je chránit a zlepšovat blaho společnosti a jednotlivce, chránit veřejné zdraví, poskytovat široké veřejnosti vysokou úroveň bezpečnosti a zaujmout vyrovnaný, integrovaný a fakticky podložený přístup k drogové problematice.*“

³⁶ Dále srov. také komentářovou literaturu k ustanovení § 283 trestního zákoníku (trestný čin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy): „*Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně společnosti a lidí proti možnému ohrožení, které vyplývá z nekontrolovaného nakládání s jedy, omamnými a psychotropními látkami, přípravky obsahujícími omamnou nebo psychotropní látku a prekursorů.*“ (ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník (EVK)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2862. ISBN 978-80-7400-428-5.)

³⁷ Dále srov. také komentářovou literaturu k ustanovení § 287 trestního zákoníku (trestný čin šíření toxikomanie): „*Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně společnosti a lidí proti možnému ohrožení, které vyplývá ze zneužívání návykových látek jiných než alkoholu (ohledně alkoholu – srov. trestný čin podání alkoholu dítěti podle § 204).*“ (ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník (EVK)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2902. ISBN 978-80-7400-428-5.)

v celé řadě zemí naprosto minimálním právním restrikcím, obzvláště v porovnání s ostatními drogami. Nejinak je tomu v České republice.

Podle Národního výzkumu užívání návykových látek z roku 2016 konzumovalo v České republice alkohol v posledních 12 měsících předcházejících výzkumu 80,1 % respondentů ve věku 15 let a více, přičemž 40,6 % respondentů tohoto výzkumu konzumovalo alkohol alespoň jednou týdně nebo častěji a 7,7 % respondentů konzumovalo alkohol denně nebo téměř denně. Po extrapolaci výsledků na celou populaci České republiky ve věku 15 a více let se dostaneme k závěru, že je v České republice odhadem 690 000 osob, které konzumují denně nebo téměř denně alkohol.³⁸ K podobně znepokojujícímu závěru dospěl rovněž výzkum Státního zdravotního ústavu z roku 2012, podle kterého konzumuje alkohol v České republice denně nebo obden přibližně 15 % dospělé populace.³⁹ Takovýto stav se jeví, s ohledem na rizika spjatá jednak s osobami alkoholem intoxikovanými a jednak se zdravotními riziky spjatými s dlouhodobým užíváním alkoholu, jako značně neuspokojivý.

Pokud se jedná o rizika spjatá s osobami nacházejícími se pod vlivem drog, existuje celá řada statistik, které prokazují zdaleka největší problematičnost alkoholu v tomto ohledu. Na předmětné statistiky je pochopitelně potřeba nahlížet s vědomím toho, že užívání alkoholu je v populaci podstatně více rozšířeno, nežli užívání ostatních drog. Navzdory tomu je však z výše uvedených čísel, jakožto i statistik uvedených níže zřejmé, že prevenci škod spojených s užíváním alkoholu není v České republice věnována dostatečná pozornost.

Uvedené lze demonstrovat například na statistikách Policie ČR týkajících se dopravních nehod. V roce 2017 evidovala Policie ČR 4 482 dopravních nehod zaviněných pod vlivem návykových látek. Z uvedeného počtu nehod zavinili 4 251 z nich řidiči pod vlivem alkoholu, přičemž při těchto nehodách došlo k usmrcení 48 osob. Zbylých 231 nehod zaviněných pod vlivem návykových látek zavinili řidiči pod vlivem jiných drog, přičemž při těchto nehodách došlo k usmrcení 4 osob. Z dlouhodobého hlediska lze potom uvést, že v letech 2003 až 2017 Policie ČR evidovala 89 585 dopravních nehod zaviněných pod vlivem alkoholu, při kterých bylo usmrceno 1 023 osob, respektive 2 330 dopravních nehod zaviněných pod vlivem jiných drog, při kterých bylo usmrceno 91 osob.⁴⁰ Na tomto místě je zároveň nutno upozornit, že Policie ČR neměla na rozdíl od testerů na přítomnost alkoholu v těle po celou dobu získávání

³⁸ MRAVČÍK, Viktor a kol.. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2017*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2018. s. 104. ISBN 978-80-7440-219-7.

³⁹ SOVINOVÁ, Hana a Ladislav CSÉMY. *Užívání tabáku a alkoholu v České republice 2012* [online]. Státní zdravotní ústav, 2013, s. 16 [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: http://www.szu.cz/uploads/documents/czpp/zavislosti/Uzivani_tabaku_a_alkoholu_v_Ceske_republice_2012.pdf

⁴⁰ MRAVČÍK, cit. 38, s. 162.

těchto dat spolehlivé testery na přítomnost jiných drog v těle, tudíž mohou být uvedená data ve vztahu k jiným drogám podhodnocená. Navzdory tomu je však z uvedených statistik patrný podstatný negativní dopad alkoholu na nehodovost a úmrtnost na silnicích. Ve vztahu k dopravním nehodám lze ještě uvést, že v návaznosti na zvýšení věkové hranice pro prodej alkoholu z 18 let na 21 let ve Spojených státech amerických došlo k snížení počtu smrtelných nehod způsobených řidiči uvedené věkové kategorie,^{41;42} a to až o 11 %.⁴³ Vliv alkoholu na úmrtnost při dopravních nehodách se tak s ohledem na výše uvedená data jeví být značný.

Taktéž pokud jde o kriminalitu páchanou pod vlivem návykových látek, užití alkoholu pachateli takovéto trestné činnosti bylo ze všech návykových látek nejčastější. V roce 2017 bylo v České republice spácháno pod vlivem návykových látek přibližně 13,5 tis. trestných činů, tj. 14 % ze všech objasněných trestných činů v tomto roce. Z uvedeného počtu bylo 11,0 tis. trestných činů, tj. 82 %, spácháno pod vlivem alkoholu a zbylých 2,5 tis. trestných činů pod vlivem ostatních návykových látek. Pokud jde o skladbu trestné činnosti páchané pachateli pod vlivem návykových látek v předmětném období, nejčastěji páchanými trestnými činy byly v obou případech trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky a trestný čin opilství. Tyto dva trestné činy tvořily 50 % objasněné kriminality páchané pachateli pod vlivem alkoholu a 70 % objasněné kriminality páchané pachateli pod vlivem jiných drog.⁴⁴

Podle odhadů světově zdravotnické organizace (WHO) měla škodlivá konzumace alkoholu za následek celosvětově přibližně 3 miliony úmrtí v roce 2016, což představuje 5,3 % úmrtí v tomto roce.⁴⁵ Úmrtnost způsobená alkoholem je tak vyšší, než např. úmrtnost způsobená nemocemi jakými jsou tuberkulóza (2,3 % úmrtí v roce 2016), HIV/AIDS (1,8 % úmrtí v roce 2016) nebo cukrovka (2,8 % úmrtí v roce 2016).⁴⁶ Situace v České republice potom žádným zásadním způsobem nevybočuje z celosvětového průměru. V roce 2012 byl v České republice alkohol příčinou přibližně 5,8 % předčasných úmrtí,⁴⁷ přičemž v absolutních číslech je alkohol v České republice příčinou smrti přibližně 6 500 osob ročně. Pro srovnání lze

⁴¹ ÖSTERBERG, E. What are the most effective and cost-effective interventions in alcohol control? *WHO* [online]. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2004 [cit. 2019-09-12]. Dostupné z: <http://www.euro.who.int/document/E82969.pdf>

⁴² NEŠPOR, cit. 4, s. 48.

⁴³ NUTT, cit. 33, s. 108.

⁴⁴ MRAVČÍK, cit. 38, s. 218 – 219.

⁴⁵ World Health Organization. *Global status report on alcohol and health 2018*. [online] Geneva: World Health Organization, 2018 [cit. 2020-01-30]. s. 63. ISBN 978-92-4-156563-9. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/274603/9789241565639-eng.pdf?ua=1>

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ SCHILLEROVÁ, A., VOJTĚCH A., VEDRALOVÁ, J., MIOVSKÝ, M., KRÁLÍKOVÁ, E. *Daně jako efektivní nástroj protidrogové politiky státu*. [online] Praha: Klinika adiktologie, 2019. s. 14. [cit. 2019-09-12]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Prezentace_2019-05-13_Dane-a-protidrogova-politika-statu.pdf

uvést, že ostatní („nelegální“) drogy mají za následek v České republice přibližně 200 až 300 úmrtí ročně; kouření tabáku potom 16 000 úmrtí ročně.⁴⁸ Alkohol je rovněž podle odhadů Světové zdravotnické organizace častou příčinou předčasných úmrtí mladých osob, kdy v roce 2016 zemřelo následkem užívání alkoholu 13,5 % z osob, jejichž věk se v době úmrtí pohyboval v rozmezí 20 až 39 let; jedná se tudíž přibližně o 578 000 předčasných úmrtí mladých osob v uvedeném věkovém rozmezí v roce 2016 způsobených následkem užívání alkoholu.⁴⁹

Škodlivost vlivu alkoholu lze potom demonstrovat i na studii provedené odborníky z řady různých zemí v roce 2018.⁵⁰ Tato studie se věnovala vlivu monopolizace prodeje alkoholických nápojů státem ve Švédsku⁵¹ na úmrtnost, kriminalitu a další okolnosti. Studie pracovala se dvěma variantami. *První variantou* bylo nahrazení státem vlastněných specializovaných prodejen alkoholu soukromými specializovanými prodejny alkoholu. *Druhou variantou* potom bylo nahrazení státem vlastněných prodejen alkoholu prodejem alkoholu v běžných prodejnách potravin. První varianta by podle studie vedla k 20 % nárůstu konzumace alkoholu na osobu, vyústila by zhruba v 47 % nárůst úmrtí spojených s alkoholem a rovněž by vedla k nárůstu počtu hospitalizovaných osob v souvislosti s alkoholem přibližně o 29 %. Druhá varianta by potom podle studie způsobila ještě znatelnější negativní důsledky, a to nárůst konzumace alkoholu o přibližně 31 % na osobu, zvýšenou úmrtnost spojenou s alkoholem o přibližně 76 % a nárůst počtu hospitalizovaných osob v souvislosti s alkoholem o zhruba 42 %. Pokud jde o vliv na kriminalitu a další deliktivní jednání, studie odhaduje, že obě varianty privatizace prodeje alkoholu ve Švédsku by měly znatelně negativní dopad i v této oblasti. Také v tomto případě dospěla studie k horším výsledkům v případě druhé varianty, tedy prodeje alkoholu v obchodech s potravinami. Studie v takovém případě odhaduje zvýšení počtu různých druhů napadení okolo 34 % a zvýšení počtu deliktů v oblasti řízení pod vlivem alkoholu přibližně o 58 %. Druhá varianta by v neposlední řadě přinesla také nárůst počtu sebevražd zhruba o 42 %.

O škodlivosti alkoholu konečně vypovídá i rozsah celospolečenských nákladů, které je v souvislosti s jeho užíváním nutné vynakládat. Z důvodové zprávy k zákonu č. 65/2017 Sb.,

⁴⁸ SCHILLEROVÁ, A., VOJTĚCH A., VEDRALOVÁ, J., MIOVSKÝ, M., KRÁLÍKOVÁ, E. *Daně jako efektivní nástroj protidrogové politiky státu*. [online] Praha: Klinika adiktologie, 2019. s. 16. [cit. 2019-09-12]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Prezentace_2019-05-13_Dane-a-protidrogova-politika-statu.pdf

⁴⁹ World Health Organization. *Global status report on alcohol and health 2018*. [online] Geneva: World Health Organization, 2018 [cit. 2020-01-30]. s. 78. ISBN 978-92-4-156563-9. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/274603/9789241565639-eng.pdf?ua=1>

⁵⁰ STOCKWELL, Tim, Adam SHERK, Thor NORSTRÖM, et al. Estimating the public health impact of disbanding a government alcohol monopoly: application of new methods to the case of Sweden. *BMC Public Health* [online]. 2018, 18(1), 295-323 [cit. 2019-09-12]. DOI: 10.1186/s12889-018-6312-x. ISSN 1471-2458. Dostupné z: <https://bmcpublichealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12889-018-6312-x>

⁵¹ Problematika monopolizace prodeje alkoholických nápojů státem ve Švédsku je blíže rozebrána níže v kapitole „4.1.3. Návrhy de lege ferenda a srovnání zahraničních právních úprav“.

o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, se podává, že celospolečenské náklady⁵² užívání návykových látek činily v roce 2007 56,2 miliardy korun. Náklady spojené s užíváním alkoholu činily 16,4 miliard korun, zatímco náklady spojené s užíváním veškerých „nelegálních drog“ činily v součtu toliko 6,7 miliard korun. Zbylých 33,1 miliard korun představovalo náklady spojené s užíváním tabáku.⁵³ Důvodová zpráva zároveň dodává, že „jiné studie či odborné odhady nasvědčují tomu, že společenské náklady spojené se škodami působenými užíváním návykových látek mohou být ve skutečnosti ještě mnohem vyšší, zejména u alkoholu a tabáku.“

4.1.2. Aktuální právní úprava nakládání s alkoholem

Český zákonodárce se snaží společnost před výše uvedenými škodlivými vlivy alkoholu chránit především normami správního práva. Právní úprava reflektující problematiku alkoholických nápojů je však roztržena do celé řady právních předpisů. Jedním z takových předpisů je již zmiňovaný **zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, v platném znění**. Tento zákon ve svém ustanovení § 2 písm. f) stanovuje, co se rozumí alkoholickým nápojem, totiž nápoj obsahující více než 0,5 % objemových ethanolu. Různá omezení dostupnosti alkoholických nápojů potom předmětný zákon upravuje především ve svých ustanoveních § 11 až § 16. Předmětná úprava je v porovnání s řadou zahraničních úprav této problematiky značně liberální,⁵⁴ ačkoliv je v některých oblastech přísnější, nežli předchozí právní úprava obsažená v zákoně č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů. Nově došlo například k dalšímu omezení míst, kde lze alkoholické nápoje prodávat, nebo byla odstraněna možnost prodávat alkoholické nápoje prostřednictvím prodejních automatů. Právní úprava obsažená v předmětném zákoně je z velké části zaměřena na omezení konzumace alkoholických nápojů osobami mladšími 18 let, byť obsahuje rovněž řadu ustanovení vztahujících se na všechny osoby bez ohledu na jejich věk.

Dalším relevantním předpisem v této oblasti je **zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, v platném znění**. Tento zákon ve svém ustanovení § 4 stanoví požadavky na reklamu na

⁵² Tj. „náklady na poskytování zdravotních služeb, sociálních služeb“, případně „náklady spojené s trestnou činností páchanou v důsledku užití návykových látek“ (Důvodová zpráva k zákonu č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek).

⁵³ ZÁBRANSKÝ, T. a kol. *Společenské náklady užívání alkoholu, tabáku a nelegálních drog v ČR v roce 2007*. Praha: Centrum adiktologie, Psychiatrická klinika 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2011, s. 71. ISBN 978-80-260-1680-9.

⁵⁴ Např. v porovnání se švédskou úpravou, která je blíže rozebrána níže v kapitole „4.1.3. Návrhy de lege ferenda a srovnání zahraničních právních úprav“.

alkoholické nápoje. Reklama na alkoholické nápoje tak podle tohoto zákona např. nesmí „*zdůrazňovat obsah alkoholu jako kladnou vlastnost nápoje*“ či „*nabádat k nestřídmému užívání alkoholických nápojů anebo záporně či ironicky hodnotit abstinenci nebo zdrženlivost*“. Reklama na alkoholické nápoje rovněž nesmí být zaměřena na nezletilé. Obdobné požadavky zakotvuje také ustanovení § 8 odst. 3 **zákona č. 132/2010 Sb., o audiovizuálních službách na vyžádání, v platném znění**, ve vztahu k audiovizuálním obchodním sdělením.

Pokud jde o trestněprávní oblast, trestné je podle ustanovení § 204 **trestního zákoníku** podání alkoholu dítěti, přičemž se musí jednat o prodání, podání nebo poskytnutí alkoholu ve větší míře⁵⁵ nebo opakovaně.⁵⁶ Trestný čin šíření toxikomanie podle ustanovení § 287 **trestního zákoníku** naopak kriminalizaci šíření toxikomanie ve vztahu k alkoholu výslovně vylučuje a dává mu tak v této souvislosti privilegované postavení mezi návykovými látkami, přičemž uvedený trestný čin lze spáchat ve vztahu k veškerým ostatním návykovým látkám ve smyslu **trestního zákoníku**.⁵⁷

Důležitým zákonem, který se podílí na regulaci prodeje alkoholických nápojů především skrze možnost ovlivnit jejich cenu je rovněž **zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, v platném znění**, který zdaňuje alkoholické nápoje spotřebními daněmi mimo jiné i s ohledem na jejich škodlivé vlivy.⁵⁸

Konečně, opomenout nelze ani **zákon č. 307/2013 Sb., o povinném značení lihu, v platném znění**, jehož cílem je mimo jiné také potlačení obchodu s lihem na černém trhu.⁵⁹

Výše uvedený výčet právních předpisů upravujících problematiku alkoholu a alkoholických nápojů není vyčerpávající, nicméně výše uvedené právní předpisy lze považovat za nejdůležitější, zejména pokud jde o právní regulaci škodlivých vlivů alkoholu, a to ať už na kriminalitu, tak rovněž na bezpečnost, zdraví, společenské vztahy nebo vývoj dětí.

⁵⁵ Při hodnocení tohoto pojmu je potřeba hodnotit především věk a vyspělost dítěte, jakož i objemové množství podaných alkoholických nápojů a obsah alkoholu v nich. (srov. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník (EVK)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1970. ISBN 978-80-7400-428-5.)

⁵⁶ K tomu srov. ustanovení § 204 **trestního zákoníku**: „*Kdo ve větší míře nebo opakovaně prodá, podá nebo poskytne dítěti alkohol, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.*“

⁵⁷ K tomu srov. ustanovení § 287 odst. 1 **trestního zákoníku**: „*Kdo svádí jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu nebo ho v tom podporuje anebo kdo zneužívání takové látky jinak podněcuje nebo šíří, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.*“

⁵⁸ BAKEŠ, Milan, KARFÍKOVÁ, Marie a kol. *Finanční právo*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 183. ISBN 978-80-7400-801-6.

⁵⁹ K tomu srov. důvodovou zprávu tohoto zákona.

4.1.3. Srovnání se zahraničím a návrhy možných změn

Již důvodová zpráva k zákonu č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, obsahuje návrhy *de lege ferenda*, především v oblasti omezení dostupnosti alkoholu mladým osobám. Předkladatel předmětného zákona však tyto návrhy označuje v důvodové zprávě za obtížně prosaditelné bez hlubší společenské diskuze, a tak je z tohoto důvodu blíže nerozvádí. Ve zkratce pouze uvádí další zvažovaná řešení, a to „*zvýšení minimální hranice pro povolení prodeje alkoholických nápojů na 21 let, zavedení povinnosti vždy při prodeji alkoholu (popř. i tabáku) vyžadovat prokázání zletilosti či zákaz vstupu osob mladších 18 let do provozoven, kde je alkohol prodáván.*“

Při dalších úvahách *de lege ferenda* je vhodné se inspirovat především v právních rádech zemí, v nichž je zavedena taková právní úprava alkoholu, která dlouhodobě vede ke snižování škodlivých účinků této drogy. Jako příklad takové země lze uvést již zmiňované Švédsko; obdobnou právní úpravu potom uplatňuje např. také Norsko nebo Island. Hlavním odlišujícím prvkem švédské právní úpravy týkající se alkoholu je monopolizace jeho prodeje švédským státem. Stát vlastní a provozuje veškeré prodejny alkoholu (označené jako Systembolaget),⁶⁰ v nichž jsou prodávány alkoholické nápoje s obsahem alkoholu vyšším než 3,5 %. V ostatních obchodech je potom možné zakoupit toliko nápoje s obsahem alkoholu do 3,5 %.^{61;62} Systém prodejen Systembolaget funguje ve Švédsku již od roku 1955.⁶³

Monopolizace prodeje alkoholických nápojů s sebou přináší hned několik výhod. Jednak omezuje přístup mladistvých osob k alkoholu, neboť v každé z takovýchto prodejen je personál speciálně kvalifikovaný pro prodej alkoholických nápojů v těchto prodejnách; při prodeji alkoholických nápojů je vždy kontrolován věk zákazníka u osob, jejichž věk personál odhadne jako nižší než 25 let, přičemž je rovněž zakázán prodej alkoholu osobám zjevně podnapilým, jakož i osobám, u nichž existuje podezření, že zakoupený alkohol poskytnou osobám mladším 18 let. Věkový limit pro nákup alkoholu v obchodě Systembolaget je 20 let. V licencovaných restauračních zařízeních si potom alkohol mohou zakoupit také osoby starší 18 let; restaurace však mají možnost tento věkový limit navýšit. Stejně jako v obchodech

⁶⁰ Om Systembolaget. Our way of working. In *Systembolaget* [online]. [cit. 2019-09-12]. Dostupné z: <https://www.omsystembolaget.se/english/our-way-of-working/our-way-of-working/>

⁶¹ K tomu srov. švédský alkoholový zákon *Alkohollag (2010:1622)*, dostupný mimo jiné na stránkách švédského parlamentu (Sverige Riksdag): https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/alcohollag-20101622_sfs-2010-1622

⁶² STOCKWELL, Tim, Adam SHERK, Thor NORSTRÖM, et al. Estimating the public health impact of disbanding a government alcohol monopoly: application of new methods to the case of Sweden. *BMC Public Health* [online]. 2018, **18**(1), 295-323 [cit. 2019-09-12]. DOI: 10.1186/s12889-018-6312-x. ISSN 1471-2458. Dostupné z: <https://bmcpublihealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12889-018-6312-x>

⁶³ Tamtéž.

Systembolaget, tak i v restauračních zařízeních platí, že obsluha nesmí podat alkoholický nápoj osobám zjevně podnapilým, přičemž v případě restauračních zařízení si jejich hosté zároveň nemohou zakoupené alkoholické nápoje odnést s sebou.⁶⁴

Státem vlastněný a provozovaný řetězec prodejen alkoholu Systembolaget potom není oprávněn alkohol jakkoliv propagovat či na něj činit reklamu. Zakázány jsou tak např. akce typu „3 za cenu 2“ apod., povoleny nejsou ani zákaznické kluby. Rovněž je zakázáno, aby byl v těchto prodejnách jakýkoliv alkoholický nápoj zvýhodněn oproti jiným.⁶⁵ Obdobná omezení potom vedou např. i k takovým důsledkům, že v prodejnách Systembolaget není možné zakoupit chlazené pivo, neboť takové pivo by bylo zvýhodněno oproti nechlazeným pivům, přičemž chlazení veškerého piva v obchodech by bylo příliš nákladné.

Dalším důležitým prvkem podílejícím se na omezení dostupnosti alkoholu je míra jeho zdanění. To je ve Švédsku výrazné. Relativně nižší, ale stále poměrně vysoké dani z alkoholu podléhají alkoholické nápoje obsahující menší množství alkoholu; zdanění lihovin je naopak značné. V případě lihovin činí sazba daně z alkoholu 516,59 SEK na litr čistého alkoholu v nápoji.⁶⁶ V případě jednoho litru lihoviny obsahující 40 % objemových alkoholu tak činí daň z alkoholu 206,64 SEK (0,40 x 516,59), tedy v přepočtu 498 Kč.⁶⁷ Abychom dostali výslednou cenu alkoholického nápoje pro spotřebitele, je potřeba k této částce dále přičíst ještě daň z přidané hodnoty, jejíž sazba činí ve Švédsku v případě lihovin 12 %, a konečně také samotnou marži výrobce, případně distributora a koncového prodejce.

Aktuální právní regulace nakládání s alkoholem v České republice je oproti uvedenému švédskému modelu podstatně liberálnější a poskytuje větší svobodu jak podnikatelům, tak zákazníkům. Na druhou stranu je však potřeba poukázat i na výše naznačenou škodlivost alkoholu a z ní vyplývající celospolečenské náklady. Nynější právní regulace se s ohledem na výše uvedené jeví být jako nedostatečná hned v několika směrech. Nejen s ohledem na výše zmíněný výzkum naznačující možné vlivy privatizace prodeje alkoholických nápojů ve Švédsku lze mít za to, že současná česká právní úprava má negativní vliv jednak na míru kriminality, kdy je vysoký počet trestných činů spáchán pod vlivem alkoholu, jakož má rovněž negativní vliv například i na úmrtnost při dopravních nehodách. Aktuální právní úprava rovněž neposkytuje dostatečnou ochranu, pokud jde o předcházení negativním zdravotním a sociálním důsledkům konzumace alkoholu, které jsou blíže rozvedeny výše v části věnující se škodlivosti alkoholu;

⁶⁴ K tomu srov. cit. 60 a 61.

⁶⁵ K tomu srov. cit. 60.

⁶⁶ Skatteverket. *Skattesatser*. In Skatteverket.se [online]. [cit. 2019-09-12]. Dostupné z: <https://www.skatteverket.se/foretagochorganisationer/skatter/punktskatter/alkoholskatt/skattesatser.4.4a47257e143e26725aeb5.html>

⁶⁷ Podle kurzu České národní banky ke dni 30. července 2019 (1 Kč = 2,41 SEK).

jedná se především o zvýšenou úmrtnost, jakož i vznik celospolečenských nákladů spojených s užíváním alkoholu, především nákladů souvisejících s ušlou produktivitou uživatelů alkoholu jakož i nákladů potřebných vynaložit na jejich léčbu. Konečně, současná úprava se nejeví být dostatečná, ani pokud jde o zamezení přístupu osob mladších 18 let k alkoholickým nápojům.⁶⁸ Oddálení prvních kontaktů s alkoholem nebo jinou drogou je přitom z hlediska prevence zcela klíčové, neboť s přibývajícím věkem a s psychickým i tělesným dozráváním roste odolnost člověka vůči drogám a riziko vzniku závislosti se tak snižuje.⁶⁹

Vzhledem k tradici rozsáhlého užívání alkoholu v České republice se švédský model nejeví jako bez dalšího přenositelný do České republiky, nicméně některé jeho prvky jistě poskytují českému zákonodárci inspiraci pro případné změny aktuální právní úpravy. Může se jednat například o zvýšení spotřební daně⁷⁰ uvalené na jednotlivé druhy alkoholických nápojů, neboť cena alkoholických nápojů je jedním z hlavních určovatelných množství jeho konzumace společností. Takové zvýšení však nesmí být natolik výrazné, aby zapříčinilo nárůst obchodu s alkoholem provozovaným na černém trhu. Benefitem zvýšení spotřební daně je rovněž zvýšení veřejných příjmů, které mohou být následně použity ať již na eliminaci negativních vlivů užívání alkoholu, případně také na jejich prevenci. Doporučit lze rovněž další omezení reklamy alkoholických nápojů⁷¹ či povinné předkládání občanských průkazů při nákupu alkoholu osob do určitého věku (např. do 25 let). Uvažovat lze rovněž o omezení denní doby prodeje alkoholických nápojů, které rovněž omezuje jejich dostupnost. Další možnou změnou právní úpravy je použití obdobných varovných označení, jaká známe z cigaret, případně jiných výrobků obsahujících nikotin (např. žvýkácký tabák nebo náplně do elektronických cigaret).

Zásadní nedostatek aktuálních opatření vztahující se k alkoholu lze rovněž spatřovat ve skutečnosti, že jen malá část problémových uživatelů alkoholu (v řádech jednotek procent) je v kontaktu s odbornými službami a adiktologickými programy. V případě problémových uživatelů pervitinu a opioidů přitom činí podíl těch, kteří jsou v kontaktu s odbornými službami a adiktologickými programy, přibližně 70 %.⁷²

⁶⁸ Srov. např. studii uvedenou pod cit. 47.

⁶⁹ NEŠPOR, cit. 4, s. 18.

⁷⁰ K zvýšení spotřební daně z lihu došlo v nedávné době zákonem č. 364/2019 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti daní v souvislosti se zvyšováním příjmů veřejných rozpočtů.

⁷¹ Reklama na alkohol má negativní vliv především na děti a dospívající, jakož i na osoby již závislé, neboť je způsobilá u takovýchto osob vyvolat těžce ovladatelnou touhu po návykové látce. K tomu srov. NEŠPOR, Karel a Václav DVOŘÁK. *Prevence trestné činnosti související s návykovými látkami*. Praha: Nakladatelství Armex Praha ve spolupráci s TRIVIS, Soukromou veřejnoprávní akademií a vyšší odbornou školou, 1998. s. 54. ISBN 80-902283-9-9.

⁷² MRAVČÍK, cit. 38, s. 6.

U řady z těchto navrhovaných opatření lze zejména s ohledem na rozšířenost alkoholu očekávat negativní postoj společnosti, proto v případě snahy o jejich implementaci do platné právní úpravy je nezbytnou samozřejmostí předcházející rozsáhlá celospolečenská diskuze osvětlující danou problematiku. Lze také očekávat, že podstatná část společnosti bude navzdory výše uvedeným škodlivým vlivům alkoholu na kriminalitu, zdraví a další oblasti nadále upřednostňovat hodnotu svobody a bude takovouto regulaci považovat za nepřijatelný zásah do této hodnoty ze strany státu. Každé takové opatření tak bude potřeba v případě snahy o jeho implementaci do právního řádu podrobit testu proporcionality, a zajistit tak, aby nezasahovalo do svobody jednotlivců nad míru nezbytně nutnou pro dosažení jeho účelu, případně ho jako neproporcionální ve vztahu k zásahům do svobod jednotlivců odmítnout.

4.2. Opioidy

Opioidy jsou významnou a rozšířenou skupinou drog spadající do kategorie depresiv. Jedná se o látky schopné vázat se na opioidní receptory nacházející se v centrálním nervovém systému. Mezi opioidy patří celá řada látek, které lze rozdělit do čtyř hlavních podskupin.⁷³

Za prvé, řadí se zde *tzv. opioidní peptidy*, jimiž jsou mimo jiné i látky produkované v těle samotném, kdy mezi nejvýznamnější takové peptidy patří např. endorfin (tzv. „hormon štěstí“).⁷⁴ Tyto látky v řadě případů disponují psychoaktivními vlastnostmi obdobně jako drogy nemající původ v lidském těle, ovlivňují emoce a motivace člověka, případně jeho reakce na bolest a stres, a tím i jeho chování, nicméně s ohledem na jejich přirozený výskyt v lidském těle a z toho vyplývající nemožnost jejich právní regulace o této podskupině opioidů text dále již nepojednává.

Za druhé, další důležitou podskupinou opioidů jsou *opiáty*, tedy alkaloidy obsažené v opiu - zaschlé šťávě vytékající z nezralých makovic máku setého po jejich rozříznutí. Nejvýznamnějšími opiáty obsaženými v opiu, pokud jde o jejich psychoaktivní účinky, jsou morfin, kodein a thebain. Ačkoliv již samotné opium a látky v něm obsažené disponují psychoaktivními účinky, opium se využívá především k výrobě jiné drogy, a to heroinu.

Heroin se však řadí do další podskupiny opioidních látek, a to *polosyntetických opioidů*. Polosyntetické opioidy jsou látky získávané chemickým procesem z (přirozeně se vyskytujících) opiátů. S ohledem na způsob vzniku polosyntetických opioidů jsou tak tyto látky z chemického hlediska svou strukturou opiátům podobné. Jedná se např. o výše zmiňovaný heroin (*diacetylmorfin*), který je derivátem morfinu. Mezi polosyntetické opioidy se řadí i celá řada dalších látek, hojně využívaných ve farmacii s ohledem na jejich analgetické účinky, především oxykodon, hydrokodon nebo hydromorphone, přičemž užití těchto látek člověkem má podobné účinky jako užití některých z výše uvedených opiátů.

Konečně, čtvrtou podskupinu opioidů tvoří plně *syntetické opioidy*. Tyto látky jsou vytvářeny zcela uměle, a ačkoliv mají podobné účinky jako opiáty, respektive polosyntetické opioidy, svou chemickou strukturou se od těchto látek podstatně odlišují. Těmto látkám je zpravidla společná především značná síla jejich účinku. Zatímco heroin (*diacetylmorfin*)

⁷³ Opioid. *Wikipedia.org* [online]. [cit. 2020-06-17]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Opioid>

⁷⁴ HÖLLT, Volker, Adam SHERK, Thor NORSTRÖM, et al. Multiple endogenous opioid peptides: application of new methods to the case of Sweden. *Trends in Neurosciences* [online]. 1983, 6(1), 24-26 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1016/0166-2236(83)90010-3. ISSN 01662236. Dostupné z: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/0166223683900103>

je přibližně 2 – 4 krát účinnější nežli prostý morfin⁷⁵, účinnost syntetických opioidů je zpravidla dramaticky vyšší, což také zdatelně zvyšuje riziko předávkování, neboť i velmi malé množství takové drogy je způsobilé člověka usmrtit. Jedním z nejznámějších syntetických opioidů, hojně užívaným i v medicínském prostředí, je fentanyl, který je přibližně až 100 krát⁷⁶ účinnější než morfin. Další ze syntetických opioidů, karfentanil, je potom dokonce 10 000 krát⁷⁷ více potentní nežli morfin, a smrtelné předávkování touto látkou je tak možné už při množstvích, která jsou obtížně postřehnutelná prostým okem člověka. Právě přidávání těchto velice potentních syntetických opioidů do pouličně prodávaných drog (typicky smícháním s heroinem) má za následek úmrtí mnoha uživatelů drog, o čemž je blíže pojednáno níže v kapitole týkající se škodlivosti opioidů. Významným syntetickým opioidem, který se však v některých ohledech vymyká výše uvedeným charakteristikám syntetických opioidů, je metadon, užívaný pro své vlastnosti (především dlouhý poločas rozpadu)⁷⁸ mimo jiné pro léčbu závislosti na jiných opioidech, zejména heroinu.

Výše uvedený výčet skupin opioidů není vyčerpávající, opioidy jsou i další látky, které do žádné ze čtyř výše uvedených skupin zařadit nelze. Opioidy obsahuje např. také rostlina známá pod označením kratom (*Mitragyna speciosa*).⁷⁹ Kratom není v České republice právně regulován a je snadno dostupný v řadě internetových e-shopů. V řadě zemí (nejen) Evropské unie nicméně dochází k postupnému zakazování volného nakládání s touto rostlinou. Na tomto místě je nicméně nutno podotknout, že navzdory psychoaktivním účinkům některých látek obsažených v této rostlině nebyla dosud dostatečným způsobem prokázána společenská škodlivost užívání kratomu nebo škodlivost pro jeho uživatele či jakýkoliv negativní vliv jeho užívání na kriminalitu. Tyto regulativní zásahy jednotlivých států jsou tak diskutabilní a zůstává otázkou, zdali se nejedná o nepřiměřený zásah do svobody občanů. Kratom je užíván rovněž uživateli ostatních opioidů (např. heroinu) jako substituční látka při odvykání.⁸⁰ V obdobných

⁷⁵ CLAUS, W., et al. Comparative analgesic potency of heroin and morphine in postoperative patients. *Journal of Pharmacology and Experimental Therapeutics* [online]. April, 1962. **136**(1), 43-46. [cit. 2019-09-24]. Dostupné z: <http://jpet.aspetjournals.org/content/136/1/43>

⁷⁶ U. S. Department of Justice, Drug Enforcement Administration. *Drugs of Abuse: A DEA Resource Guide* [online]. 2017, s. 40. [cit. 2019-09-25]. Dostupné z: https://www.dea.gov/sites/default/files/sites/getsmartaboutdrugs.com/files/publications/DoA_2017Ed_Updated_6.16.17.pdf

⁷⁷ National Center for Biotechnology Information. *Carfentanil*. PubChem Database. [online]. [cit. 2019-09-25]. Dostupné z: <https://pubchem.ncbi.nlm.nih.gov/compound/Carfentanil>

⁷⁸ Poločas rozpadu je v uvedeném případě doba, za kterou množství látky v těle klesne na polovinu z původně aplikovaného množství.

⁷⁹ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. *Kratom (Mitragyna speciosa) drug profile*. [online]. [cit. 2019-09-25]. Dostupné z: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/drug-profiles/kratom>

⁸⁰ ROMEU, Garcia, David COX, Kelly DUNN, Roland GRIFFITHS a Kirsten SMITH. Natural Herb Kratom May Have Therapeutic Effects And Relatively Low Potential For Abuse Or Harm, According To A User Survey. *John Hopkins Medicine* [online]. 2020 [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <https://www.hopkinsmedicine.org/news/newsroom/>

případech tak lze zákonodárci doporučit aplikaci tzv. testu proporcionality⁸¹ a z něho plynoucího poměrování, zdali plánovaný zásah do hodnoty svobody občanů není citelnější, nežli případné zásahy do hodnot spočívajících v ochraně zdraví či veřejného pořádku, a tomu přizpůsobit způsob regulace (kriminalizace, dohled nad prodejem, kontrola kvality atp.) jednotlivých látek či od takovéto regulace případně zcela upustit, neboť nesprávné posouzení této otázky může ve výsledku působit kontraproduktivně ve vztahu k zákonodárcem zamýšleným cílům jeho právní regulace (např. zvýšení škod působených drogou z důvodu přesunu obchodu s ní na černý trh, ztráta možnosti státu právně regulovat obchod s drogou, vybírat z něho daně nebo dohlížet na její kvalitu).⁸²

4.2.1. Škodlivost užívání opioidů

Opioidy, především heroin, jsou považovány za jedny z nejškodlivějších drog vůbec, a to především pro své uživatele. Podle britské studie⁸³ z roku 2010 zabývající se dopady jednotlivých zkoumaných drog ve Spojeném království je heroin nejškodlivější drogou pro uživatele samotného a třetí nejškodlivější drogou pokud jde o škody působené v souvislosti s jeho užíváním třetím osobám. Na tomto místě lze ještě pro doplnění uvést, že za nejškodlivější drogu, pokud jde o škody působené třetím osobám v souvislosti s jejím užíváním, byl se značným odstupem od ostatních drog vyhodnocen alkohol. Uvedená studie se zaměřuje na 20 rozšířených drog a při jejich hodnocení bere v potaz 16 různých kritérií, mezi nimi např. také vliv drogy na míru páchaní opatřovací kriminality, vliv drogy na úmrtnost a na zdraví uživatelů, vliv drogy na rodinný život uživatelů, náklady státního rozpočtu spojené se zneužíváním určité drogy nebo sílu závislosti vyvolané tou kterou drogou, přičemž každému z těchto kritérií uvedená studie přiřkládá rozdílnou důležitost pro konečné hodnocení. Pro zajímavost lze na tomto místě ještě uvést, že jako nejméně škodlivá kategorie drog byly podle uvedené studie vyhodnoceny halucinogeny (především LSD a houby obsahující psilocybin), které vykazují zcela minimální škodlivost působenou třetím osobám a v porovnání s ostatními drogami rovněž několikanásobně menší škodlivost, pokud jde o škody působené jejich uživatelům; této skupině látek se však blíže bude věnovat jedna z následujících kapitol. Pokud jde o heroin, podle zmíněné studie má tato droga ve Spojeném království, pokud jde o zkoumaných 16 kritérií,

news-releases/natural-herb-kratom-may-have-therapeutic-effects-and-relatively-low-potential-for-abuse-or-harm-according-to-a-user-survey

⁸¹ Test proporcionality blíže rozvádí Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94.

⁸² Blíže o aplikaci testu proporcionality pojednává kapitola „8.1. Test proporcionality“.

⁸³ NUTT, David J, Leslie A KING, Lawrence D PHILLIPS, et al. Drug harms in the UK: a multicriteria decision analysis. *The Lancet* [online]. 2010, 376(9752), 1558-1565 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1016/S0140-6736(10)61462-6. ISSN 01406736. Dostupné z: <http://www.ias.org.uk/uploads/pdf/News%20stories/dnutt-lancet-011110.pdf>

negativní vliv především na opatrovací kriminalitu, a dále také na zdraví a úmrtnost jeho uživatelů. Zároveň podle předmětné studie způsobuje spolu s drogou označovanou slangově jako „crack“⁸⁴ ze všech zkoumaných drog největší závislost u svých uživatelů.

Pro heroin, jakož i celou řadu ostatních opioidů platí, že tyto látky v člověku navozují pocity euforie, přičemž při vyšších dávkách mají rovněž silné sedativní účinky. Opioidy jsou využívány rovněž v lékařství pro své analgetické účinky. S opakovaným užíváním opioidů je však rovněž spjat vznik silné závislosti, a to nejen psychické, ale rovněž fyzické, přičemž odvykací stav je provázen celou řadou pro uživatele značně nepříjemných příznaků, jakými jsou nevolnost, zvracení, poruchy spánku, křeče, pocení, horečka, deprese a další. S opakovaným užíváním opioidů rovněž roste tolerance uživatele vůči těmto látkám a uživatel tudíž potřebuje stále větší množství drogy, aby dosáhl kýženého stavu opojení, popřípadě alespoň odeznění výše nastíněných příznaků provázejících odvykací stav.

S výše uvedenými charakteristikami opioidů potom přímo souvisí i povaha jejich škodlivosti. Řadou studií bylo prokázáno, že existuje souvislost mezi užíváním opiátů, případně také opioidů a zvýšenou mírou kriminality.⁸⁵ Tyto studie se nicméně rozcházejí v závěru, co nárůst kriminality v souvislosti s užíváním opioidů způsobuje, avšak lze uzavřít, že existují dvě hlavní skupiny případů kriminality vyskytující se u uživatelů opioidů. *Za první*, s ohledem na vznik silné fyzické závislosti je pro uživatele heroinu a dalších opioidů typické zejména páchání opatrovací kriminality, která je páchána až v návaznosti na vznik závislosti na opioidech,⁸⁶ neboť udržování takového návyku je nákladné, přičemž s narůstající délkou užívání se stává ještě nákladnějším vzhledem k rostoucí toleranci uživatele vůči droze. Takovýto uživatel si již není nadále schopen zajistit dostatek prostředků na obstarání drogy legální cestou a uchyluje se tak k páchání kriminality, a to především krádeží, podvodů či trestných činů postihujících neoprávněné nakládání s omamnými a psychotropními látkami (především obchodování s drogami), případně také k prostituci.⁸⁷ Naopak vzhledem k euforickým a sedativním účinkům této skupiny látek na člověka není pro uživatele opioidů typické páchání např. násilné kriminality přímo pod vlivem této drogy⁸⁸ v takové míře, jako je tomu v případě alkoholu; takovéto jednání však může nastat zejména při odvykacím stavu ve snaze uživatele zabezpečit si

⁸⁴ Crack je droga vyráběná z kokainu.

⁸⁵ COID, Jeremy, CARVELL, Andrea, KITTLER, Zelpha, HEALEY, Andrew, HENDERSON, Juliet. *Opiates, Criminal Behaviour, and Methadone Treatment* [online]. Home Office. Research, Development and Statistics Directorate. Londýn: 2000. s. 8. [cit. 2019-09-25]. Dostupné z: https://www.drugsandalcohol.ie/5422/1/Home_Office_Opiates_criminal_behaviour.pdf

⁸⁶ Tamtéž s. 15 – 16.

⁸⁷ Tamtéž s. 4 – 5 a s. 13.

⁸⁸ Tamtéž s. 13.

prostředky pro obstarání drogy, typicky se bude jednat o loupeže.⁸⁹ Za druhé se potom bude jednat o případy kriminality, jejíž páčání již užívání opioidů a okamžiku vzniku závislosti na nich u konkrétního uživatele předcházelo, a které je spojeno spíše s jeho obecně kriminálním a protispolečenským chováním, byť si v rámci páčání takové kriminality může rovněž opatřovat prostředky na udržování svého návyku.

Podle anglického průzkumu⁹⁰ prováděného v roce 1987 formou rozhovory se závislími uživateli heroinu bylo zjištěno, že pokud je uživatel heroinu ochotný omezit užívání této látky na pro něj finančně únosnou hranici, případně si vytvořit jiný zdroj příjmů na financování takového návyku, je možné užívání heroinu i bez páčání kriminality; užívání heroinu tedy není automaticky kriminogenním faktorem bez dalšího. I v takovýchto případech však s ohledem na silnou závislost, kterou pravidelné užívání heroinu vyvolává, hrozí riziko vzniku závislosti v rozsahu, který již uživatel této drogy nebude schopen financovat ze svých legálních příjmů, což může vést následně k jeho kriminálnímu chování.

Obecně však lze uzavřít, že nejedná-li se o uživatele opioidů projevující se kriminálním a protispolečenským chováním již před vznikem závislosti na opiátech, je u řady závislých uživatelů opioidů důvodem jejich kriminálního chování právě nedostatek finančních prostředků na opatření si těchto látek. Nabízí se tedy úvaha, zdali určitá forma zpřístupnění opioidů těmto jejich uživatelům nemůže vést k redukci jejich kriminálního chování.⁹¹ S ohledem na níže uvedené zdravotní dopady by takovýto kontrolovaný přístup mohl vést rovněž k omezení negativních zdravotních důsledků a úmrtnosti působené neodbornou aplikací opioidů, respektive aplikací opioidů zakoupených na černém trhu.

Jak již bylo naznačeno výše, opioidy jsou jednou z neškodlivějších skupin drog, pokud jde o zdravotní dopady na jejich uživatele. S užíváním opioidů je spjata v porovnání s ostatními druhy drog také velmi vysoká úmrtnost.⁹² Je tomu tak mimo jiné proto, že v případě opioidů je rozdíl mezi standardní dávkou a letální dávkou v porovnání s jinými drogami častokrát poměrně malý. Opioidy prodávané na černém trhu (tzv. „na ulici“) jsou přitom pravidelně prodávány s příměsí jiných látek, tudíž je pro jejich uživatele obtížné přesně určit, jaké množství účinné látky zakoupená směs obsahuje. Takovou příměsí může být látka relativně neškodná, např. kofein, ale častý je například výskyt směsí heroinu a fentanylu⁹³ (především ve

⁸⁹ COID a kol., cit. 85, s. 13 a 25.

⁹⁰ COID a kol., cit. 85, s. 15.

⁹¹ Srov. níže švýcarský příklad.

⁹² NUTT a kol., cit. 83.

⁹³ CDC National Center for Injury Prevention and Control, Brandels University. *Prescription Behavior Surveillance System (PBSS), ISSUE BRIEF, Increase in overdose deaths involving synthetic opioids other than methadone linked*

Spojených státech amerických). S ohledem na potenci fentanylu⁹⁴ a proměnlivost složení směsí drog prodávaných „na ulici“ potom nemají uživatelé prakticky žádnou kontrolu nad obsahem aktivní látky v jimi zakoupené droze (směsi drog). K smrtelnému předávkování⁹⁵ uživatele tedy může dojít velice snadno. U uživatelů heroinu je navíc běžná nitrožilní aplikace drogy, tudíž jakmile si uživatel aplikuje určité množství drogy, má veškerou účinnou látku z aplikovaného množství drogy během několika vteřin v krevním oběhu. S aplikací drog pomocí injekčních stříkaček je potom zároveň spjata rovněž riziko přenosu celé řady nemocí, a to především v případě sdílení takových stříkaček mezi uživateli drog anebo v případě jejich neobměňování.

V souvislosti se škodlivostí opioidů nelze nezmínit tzv. opioidovou krizi, která vypukla ve Spojených státech amerických na konci 90. let 20. století, přičemž rozsah této krize se neustále prohlubuje a předmětná krize trvá dodnes. Za jednu z hlavních příčin této krize je považováno nadměrné předepisování léků obsahujících opioidy pacientům, kteří tyto léky s ohledem na jejich psychoaktivní účinky začali zneužívat. Pokud jde o rozsah opioidové krize, jen v roce 2017 zemřelo ve Spojených státech amerických následkem předávkování opioidy každý den více než 130 osob (tj. téměř 50 000 úmrtí za rok), přičemž je nutno podotknout, že uvedené číslo je dvojnásobné v porovnání s rokem 2012.⁹⁶ Jedná se tedy o enormní nárůst. Tato krize má taktéž podstatně negativní ekonomický rozměr. Podle americké studie⁹⁷ mapující ekonomické náklady související s předávkováním, zneužíváním a závislostí na lékařsky předepsovaných opioidech činily tyto náklady ve Spojených státech jen za rok 2013 celkem 78,5 miliardy dolarů. Tyto náklady spočívaly především v následujícím:

- **ztráta produktivity uživatelů** (41,9 miliard dolarů),
 - o kdy 51 % z této částky tvoří ztráta produktivity způsobená úmrtím uživatelů,
 - o dalších 39 % ztráta produktivity způsobená ať již jejím snížením v důsledku užívání opioidů či způsobením si pracovní neschopnosti a
 - o zbylých 10 % ztráta produktivity spojená s uvězněním uživatelů,

to increase in supply of fentanyl in PBSS states [online]. 2017 s. 1. [cit. 2019-09-27]. Dostupné z: <https://www.cdc.gov/drugoverdose/pdf/pbss/PBSS-Report-072017.pdf>

⁹⁴ Fentanyl je přibližně 50krát více potentní než heroin.

⁹⁵ Smrt v případě předávkování heroinem nastává v důsledku útlumu dechového centra v mozku a následné zástavy dechu.

⁹⁶ CDC/NCHS, National Vital Statistics System, *Mortality* [online]. CDC WONDER, Atlanta, GA: US Department of Health and Human Services, CDC; 2018. [cit. 2019-09-27]. Dostupné z: <https://www.cdc.gov/drugoverdose/images/data/OpioidDeathsByTypeUS.PNG>

⁹⁷ FLORENCE, Curtis S., Chao ZHOU, Feijun LUO, et al. The Economic Burden of Prescription Opioid Overdose, Abuse, and Dependence in the United States, 2013: a multicriteria decision analysis. *Medical Care* [online]. 2016, **54**(10), 901-906 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1097/MLR.0000000000000625. ISSN 0025-7079. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5975355/#>

- **poskytování zdravotní péče uživatelům** (26,1 miliard dolarů) a **léčení jejich závislosti** (2,8 miliardy dolarů),
- **náklady spojené s kriminalitou** (7,7 miliard dolarů), přičemž tato částka sestává z:
 - o nákladů nápravných zařízení (3,22 miliardy dolarů)
 - o nákladů policejní činnosti při vymáhání práva (2,81 miliard dolarů),
 - o nákladů právních a soudních (1,29 miliardy dolarů) a
 - o částky představující ztráty na majetku způsobené kriminalitou (0,34 miliardy dolarů).

Z uvedené studie rovněž vyplývá, že v roce 2013 bylo ve Spojených státech amerických na předepisovaných opioidech závislých, případně je zneužívalo takřka 2 miliony osob. Snaha státu omezit přístup k předepisovaným opioidům potom vedla k přechodu části jejich uživatelů k užívání lépe přístupného heroinu zakoupeného na černém trhu.⁹⁸ Podle jiné studie z roku 2013 takřka 80 % uživatelů heroinu ve Spojených státech amerických před započítáním užívání heroinu užívalo právě lékaři předepsované opioidy.⁹⁹ Paralelně s prohlubováním opioidové krize dochází rovněž k prudkému nárůstu kriminality, o čemž svědčí např. statistická data získaná v Severní Dakotě, kde mezi lety 2006 a 2016 došlo k podstatnému nárůstu jak násilné,¹⁰⁰ tak i majetkové kriminality, přičemž současně došlo v uvedeném období taktéž k podstatnému zvýšení počtu úmrtí spojených s užíváním drog, a to z 3,4 úmrtí na 100 000 obyvatel v roce 2010 na 10,6 úmrtí na 100 000 obyvatel v roce 2016.¹⁰¹ Příčinná souvislost mezi těmito jevy však nebyla v uvedeném případě blíže zkoumána, nelze tedy uzavřít, že opioidová krize je jediným činitelem podílejícím se na uvedeném nárůstu kriminality.

Pokud jde o škodlivost opioidů, lze s ohledem na výše uvedené uzavřít, že řada z opioidů (nikoliv nutně veškeré opioidy), především opioidy polosyntetické a syntetické, má negativní vliv jednak na míru kriminality, dále také na úmrtnost a zdraví uživatelů těchto látek, jakož i na jejich sociální postavení a celospolečenské ekonomické náklady.

⁹⁸ Došlo tedy k obdobnému jevu (nahrazení jinou drogou) jako v případě zákazu nakládání s opiem v Číně, jak je blíže popsáno výše.

⁹⁹ MUHURI, Pradip. K., GFOERER, Joseph C., DAVIES, M. Christine. *Associations of Nonmedical Pain Reliever Use and Initiation of Heroin Use in the United States* [online]. The Substance Abuse and Mental Health Services Administration, 2013. [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <https://www.samhsa.gov/data/sites/default/files/DR006/DR006/nonmedical-pain-reliever-use-2013.htm>

¹⁰⁰ V případě násilné kriminality došlo takřka k jejímu zdvojnásobení, kdy počet násilných trestných činů spáchaných v roce 2016 činil 251 takových trestných činů na 100 000 obyvatel.

¹⁰¹ WILLIAMS, Tess. Officials say increased crime rate could be tied to opioid epidemic. *Grand Forks Herald* [online]. Grand Forks: Grand Forks Herald and Forum Communications Company, 2018 [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <https://www.grandforksherald.com/news/crime-and-courts/4532194-officials-say-increased-crime-rate-could-be-tied-opioid-epidemic>

V České republice prozatím problém s užíváním opioidů nenabyl takového rozměru, jako např. ve Spojených státech amerických. To však neznamená, že by mělo být jeho řešení opomíjeno, neboť i zde počet uživatelů opioidů narůstá. V roce 2017 byl v České republice odhadován počet tzv. problémových uživatelů¹⁰² opioidů na přibližně 13,1 tisíc, z čehož tvořilo 6,9 tisíc uživatelů buprenorfinu, 3,9 tisíc uživatelů heroinu a 2,3 tisíc uživatelů jiných opioidů.¹⁰³ Roste rovněž počet smrtelných předávkování opioidy. V roce 2017 bylo identifikováno mezi zemřelými osobami, na kterých byla provedena soudní pitva, 27 případů smrtelných předávkování opioidy, což představuje takřka dvojnásobný nárůst oproti roku 2016, kdy bylo takto identifikováno 15 případů smrtelných předávkování opioidy.¹⁰⁴ V obecném registru mortality potom bylo za rok 2017 zaznamenáno 64 případů předávkování „nelegálními“ drogami a těkavými látkami, z čehož 36 případů představovalo předávkování opioidy (oproti 20 zaznamenaným případům předávkování opioidy v roce 2016).¹⁰⁵

4.2.2. Aktuální právní úprava nakládání s opioidy

Základním vnitrostátním pramenem právní úpravy nakládání s opioidy v České republice je ***zákon o návykových látkách***. Ten ve svém ustanovení § 2 písm. a) stanoví, že pro účely tohoto zákona se návykovými látkami rozumí omamné látky a psychotropní látky uvedené v přílohách č. 1 až 7 ***nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, v platném znění***. Uvedené nařízení potom obsahuje mimo jiné výčet řady opioidů případně látek opioidy obsahujících, u nichž trestní zákoník některé případy neoprávněného nakládání s nimi kriminalizuje.

Trestněprávní úprava vztahující se k opioidům se potom nachází v ***trestním zákoníku***. Zde je vhodné na okraj poznamenat, že tato úprava se nevztahuje výlučně pouze k opioidům, ale rovněž k ostatním omamným a psychotropním látkám. Jedná se především o tzv. primární drogové trestné činy, kterými jsou:

- ***nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy*** podle ustanovení § 283 trestního zákoníku,

¹⁰² Problémovým užíváním drogy se rozumí především injekční užívání jakékoliv drogy, případně dlouhodobé nebo pravidelné užívání opioidů či pervitinu. (MRAVČÍK a kol., cit. 38, s. 97).

¹⁰³ MRAVČÍK a kol., cit. 38, s. 97.

¹⁰⁴ MRAVČÍK a kol., cit. 38, s. 162 – 163.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 165.

- ***přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu*** podle ustanovení § 284 trestního zákoníku, přičemž mimo jiné na opioidy směřuje základní skutková podstata uvedená v druhém odstavci tohoto paragrafu,¹⁰⁶
- ***nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku*** podle ustanovení § 285 trestního zákoníku, nicméně tento trestný čin se jako jediný z kategorie primárních drogových trestných činů na nakládání s opioidy nevztahuje,
- ***výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu*** podle ustanovení § 286 trestního zákoníku a
- ***šíření toxikomanie*** podle ustanovení § 287 trestního zákoníku.

Podstatné je rovněž ***společné ustanovení § 289 trestního zákoníku***. To ve svém prvním odstavci odkazuje na speciální zákon, pokud jde o stanovení toho, co se považuje za omamné a psychotropní látky; tímto zákonem je výše zmíněný zákon o návykových látkách, blíže rozebraný níže. Ustanovení § 289 odst. 3 trestního zákoníku potom odkazuje na nařízení vlády, pokud jde o stanovení rostlin a hub, které se považují za rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku podle ustanovení § 285 trestního zákoníku a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu téhož ustanovení trestního zákoníku. Jak již bylo uvedeno výše, trestný čin nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku podle ustanovení § 285 trestního zákoníku se na nakládání s opioidy nevztahuje; je tomu tak proto, že nařízení vlády¹⁰⁷, na které odkazuje ustanovení § 285 odst. 3 trestního zákoníku, žádnou rostlinu obsahující opioidy nezmiňuje. Samotné pěstování máku setého (*Papaver somniferum L.*) však může být za určitých okolností postiženo jako přestupek, který je blíže upraven v zákoně o návykových látkách.¹⁰⁸

Jak již bylo uvedeno výše, zákonem, na který odkazuje shora uvedené společné ustanovení trestního zákoníku ve svém prvním odstavci, je ***zákon o návykových látkách***, z něhož právní úprava v trestním zákoníku vychází a který tvoří základ právní úpravy vztahující se k opioidům. Samotný zákon upravuje především zacházení¹⁰⁹ s návykovými látkami, případně přípravky¹¹⁰

¹⁰⁶ Ustanovení § 284 odst. 1 trestního zákoníku dopadá na konopné látky.

¹⁰⁷ Nařízení vlády č. 455/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, které rostliny nebo houby se považují za rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu trestního zákoníku, v platném znění.

¹⁰⁸ Srov. zejména ustanovení § 36 odst. 1 písm. y) zákona o návykových látkách.

¹⁰⁹ ***Zacházením s návykovými látkami a přípravky*** se v souladu s ustanovením § 3 odst. 1 písm. a), písm. b) zákona o návykových látkách rozumí „výzkum, výroba, zpracování, odběr, skladování, dodávání a používání návykových látek a přípravků, a dále také jejich koupě a prodej, jakož i nabývání a pozbývání dalších věcných nebo závazkových práv s nimi spojených, zprostředkování takových smluv a zastupování při jejich uzavírání“.

¹¹⁰ Srov. také úpravu v zákoně č. 378/2007 Sb., o léčivech, v platném znění, která je blíže rozebrána níže v kapitole o právní úpravě metamfetaminu.

obsahujícími návykové látky, včetně jejich vývozu, dovozu a tranzitních operací s nimi.¹¹¹ Zákon dále upravuje rovněž pěstování máku a vývoz, dovoz a zneškodňování makoviny.^{112; 113}

Obecně platí, že k zacházení s návykovými látkami a přípravky je vyžadováno povolení vydávané Ministerstvem zdravotnictví;¹¹⁴ zákon o návykových látkách však rovněž stanovuje případy, kdy takového povolení není třeba.¹¹⁵ Speciální zpřísněný režim vymezený v ustanovení § 3 odst. 2 věta první zákona o návykových látkách potom platí pro látky uvedené v příloze č. 3 nebo 4 nařízení vlády o seznamech návykových látek (mezi tyto látky patří mimo jiné také heroin, nikoliv však veškeré opioidy; uvedený zpřísněný režim se tak neaplikuje např. na fentanyl, metadon, ani v České republice nejvíce užívateli zneužívaný buprenorfin).¹¹⁶ Návykové látky a přípravky je obsahující, na které se uvedený zpřísněný režim aplikuje, „*mohou být použity pouze k omezeným výzkumným, vědeckým a velmi omezeným terapeutickým účelům vymezeným v povolení k zacházení*“. Ohledně ostatních návykových látek a přípravku je obsahujících, které nepodléhají zpřísněnému režimu,¹¹⁷ potom zákon ve druhé větě citovaného ustanovení stanoví, že „*mohou být použity pouze k terapeutickým, vědeckým, výukovým, veterinárním účelům nebo i k jiným účelům na základě povolení Ministerstva zdravotnictví*“. Pro tyto ostatní návykové látky a přípravky je obsahující tedy zákon jednak nestanovuje taxativní výčet možných použití, pro něž lze povolení udělit, jako v případě látek nacházejících se ve zpřísněném režimu, ale toliko výčet demonstrativní, přičemž zároveň toto jejich možné použití na základě povolení předem výraznějším způsobem nelimituje a nechává tak správnímu orgánu rozhodujícímu o vydání povolení větší prostor pro jeho případné udělení žadateli o ně, než je tomu u látek nacházejících se ve zpřísněném režimu.

Jak již bylo uvedeno výše, předmětný zákon obsahuje rovněž úpravu týkající se pěstování máku a nakládání s makovinou. Zákon o návykových látkách především ve svém ustanovení § 15 písm. d) zakazuje „*získávat opium z máku setého (Papaver somniferum L.)*“, tedy látku obsahující celou řadu opioidů, především morfin, a která slouží rovněž k výrobě některých dalších opioidů, zejména heroinu. Další omezení směřující k zamezení zneužívání opioidů

¹¹¹ Srov. ustanovení § 1 odst. 1 písm. a), písm. b) zákona o návykových látkách.

¹¹² Srov. ustanovení § 1 odst. 1 písm. c) zákona o návykových látkách.

¹¹³ **Makovinou** se v souladu s ustanovením § 2 písm. c) zákona o návykových látkách rozumí „*všechny nadzemní části (kromě semen) máku setého (Papaver somniferum L.), jakož i jejich drť po sklizni, s výjimkou celých rostlin máku včetně tobolek určených pro okrasné účely*“.

¹¹⁴ Srov. ustanovení § 4 zákona o návykových látkách.

¹¹⁵ Srov. ustanovení § 5 zákona o návykových látkách.

¹¹⁶ Srov. ustanovení § 3 odst. 2 zákona o návykových látkách.

¹¹⁷ Návykové látky uvedené v příloze č. 1, 2, 5, 6 a 7 nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, v platném znění.

nacházejících se ve větším množství zejména v nezralých rostlinách máku setého obsahuje ustanovení § 24 zákona o návykových látkách. S výjimkou výzkumných a obdobných účelů je zakázáno „*pěstovat odrůdy máku setého, které mohou v sušině z tobolek obsahovat více než 0,8 % morfinu*“.¹¹⁸ Zákon potom v předmětném ustanovení dále stanoví rovněž povinnosti osob pěstujících mák setý, popřípadě osob, které makovinu zpracovávají nebo skladují. Těmto osobám zákon ukládá neprodleně oznámit „*veškeré podezřelé okolnosti*“ týkající se této jejich činnosti Policii ČR, „*zejména vstup cizích osob do porostu, nařezání makovic nebo neobvyklé objednávky, jež naznačují, že makovina může být zneužita k nelegální výrobě návykových látek*“.¹¹⁹ Další povinnosti potom stanoví rovněž ustanovení § 24 odst. 3 zákona o návykových látkách, především pokud jde o zamezení možnosti získat návykové látky z makoviny vyprodukované na území České republiky. Ustanovení § 25 zákona o návykových upravuje povolení k vývozu a dovozu makoviny. Různé ohlašovací povinnosti vztahující se mimo jiné k pěstování máku setého a vývozu a dovozu makoviny upravují ustanovení § 29 a násl. zákona o návykových látkách.

Úpravu přestupků potom obsahují ustanovení § 36 až 40 zákona o návykových látkách; jedná se především o sankce za porušení, respektive nedodržení výše uvedených zákazů, omezení a povinností stanovených zákonem o návykových látkách.

4.2.3. Srovnání se zahraničím a návrhy možných změn

Při úvahách *de lege ferenda* je vhodné se zamyslet především nad otázkou, jakými způsoby se aktuální právní úprava snaží eliminovat jednotlivé škodlivé vlivy opioidů a zdali tak činí vhodným způsobem.

Pokud jde o vliv opioidů na míru kriminality, z výše uvedeného je zřejmé, že ačkoliv ne nutně každý uživatel těchto látek se projevuje kriminálním chováním v příčinné souvislosti s jejich užíváním, určitá část uživatelů opioidů páchá opatrovací kriminalitu za účelem zajistit si prostředky k jejich nákupu. Uvedené situaci by mohlo napomoci usnadnění přístupu uživatelů opioidů k některým z těchto látek, zejména heroinu. Pokud totiž bude závislému uživateli opioidů dána relativně snadná a legální možnost, jak si zajistit tyto látky, dojde k odstranění potřeby těchto osob opatrovat si k nákupu uvedených látek (na černém trhu) prostředky trestnou činností. Takovéto usnadnění přístupu k některým opioidům jejich uživatelům by mohlo být

¹¹⁸ Srov. ustanovení § 24 odst. 1 písm. c) zákona o návykových látkách; srov. také ustanovení § 44c odst. 3 zákona o návykových látkách a vyhlášku Ministerstva zemědělství č. 329/1997 Sb., kterou se provádí § 18 odst. 1 písm. a), b), e), f), g) a h) zákona č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, pro škrob a výrobky ze škrobu, luštěniny a olejnatá semena, v platném znění.

¹¹⁹ Srov. ustanovení § 24 odst. 2 zákona o návykových látkách.

provedeno např. formou jejich supervizovaného užití v rámci substituční léčby vedle opioidů dosud užívaných k těmto účelům (metadon aj.), a to např. i bez postupného snižování užívateli poskytovaných dávek, které má vést k úplnému vysazení drogy. Jednalo by se tedy o opatření v rámci terciární prevence. Předmětné opatření s sebou nese i další pozitiva, především minimalizaci rizika smrtelného předávkování jakož i jiných negativních zdravotních dopadů na uživatele. Pokud totiž bude užívateli poskytován farmaceuticky vyrobený heroin neobsahující žádné příměsi (např. násobně potentnější fentanyl), a to v rámci specializovaného zařízení za použití sterilních prostředků, kde dochází rovněž k jeho aplikaci pod dohledem vyškolených osob, dochází k výraznému zmenšení rizika smrtelného předávkování, které je u opioidů vysoké, a které často nastává právě s ohledem na proměnlivé složení (směsí) drog prodávaných „na ulici“; uvedené opatření potom vede také k minimalizaci negativních zdravotních dopadů spojených především s (neodborným) nitrožilním užíváním drog. Konečně, s ohledem na psychoaktivní účinky opioidů není vyloučeno rovněž ani pracovní začlenění osob účastnících se obdobného programu, které tak nebudou „nuceny“ trávit značné množství času sháněním prostředků (často trestnou činností) na podporu své, s ohledem na cenu heroinu prodávaného „na ulici“, finančně náročné závislosti. Lze tedy předpokládat, že by uvedené opatření mohlo mít taktéž pozitivní socioekonomické dopady.

Jakkoliv se myšlenka omezení škodlivých dopadů drogy prostřednictvím určitého způsobu jejího zpřístupnění nemusí zprvu jevit jako správná, v případě určitých drog tomu tak skutečně může s ohledem na řadu okolností být. Přehnaná represe snažící se o minimalizaci škodlivých účinků drog primárně snahou o nastolení v praxi nedosažitelného stavu v podobě naprostého vymýcení užívání drog navzdory své nekompromisnosti neumožňuje v celé řadě případů dosáhnout sledovaného cíle¹²⁰ nejlépe. Taková přehnaná represe může naopak řadu škodlivých vlivů spojených s drogami umocňovat, ať už se jedná o kriminalitu, rozsah černého trhu s jednotlivými drogami nebo o kvalitu prodávaných drog a s ní spojené zdravotní dopady na jejího uživatele atp.

Ve výše rozvedeném kontextu je vhodné zejména poukázat na případy států, které se touto cestou vydaly. Jedním z takových států, pokud jde o heroin, je Švýcarsko, nicméně programy poskytování heroinu závislým uživatelům nyní fungují i v celé řadě jiných zemí, popřípadě byly v takových zemích alespoň testovány (Nizozemsko, Kanada, Německo, Dánsko, Spojené království aj.). Tyto programy jsou obecně známé pod označením „*heroin-assisted treatment*“ (zkráceně „*HAT*“), přičemž vedle nich existují za podobným účelem zároveň rozšířenější

¹²⁰ Tj. minimalizace škodlivých dopadů působených užíváním drog.

programy substituční léčby metadonem (užívané i v ČR) známé pod označením „*methadone maintenance treatment*“ (zkráceně „*MMT*“). Heroinový program nastupuje v drtivé většině případů zpravidla až jako nejzazší opatření, a to v případě (opakovaného) selhání substituční léčby jiným opioidem nežli heroinem, která nevede k zamezení užívání heroínu uživatelem.

Statistická data nasvědčují tomu, že heroinové programy jsou úspěšné. Pokud jde o dopady heroinového programu ve Švýcarsku, lze zmínit studii z roku 1998,¹²¹ která zkoumala dopady programu HAT u 319 těžce závislých pacientů na heroínu. S těmito pacienty byly po určité době od započetí léčby prováděny rozhovory zaměřené na zjištění dopadu takové léčby. Z vyhodnocení těchto rozhovorů vyplynulo, že došlo k podstatnému zlepšení jak zdravotní, tak sociální situace těchto pacientů, přičemž zároveň došlo k prudkému poklesu páchaní kriminality u těchto osob. Počet přepadení (krádeže, loupeže) páchaných těmito osobami poklesl podle získaných dat oproti stavu před zahájením programu o 70 % a počet pacientů zapojených do nelegálního obchodu s drogami poklesl o 80 %. Podíl příjmu těchto osob z nelegálních zdrojů se potom snížil z 69 % na 10 %.

Uvedení programu HAT v polovině 90. let 20. století ve Švýcarsku bylo rovněž doprovázeno výrazným poklesem úmrtnosti z důvodu užívání drog, kdy nejčastější příčinou těchto úmrtí je právě užívání heroínu. V roce 1995 zemřelo následkem užívání drog ve Švýcarsku 376 osob, toto číslo však s menšími výkyvy postupně klesá. V roce 2016 zemřelo ve Švýcarsku následkem užívání drog již „jen“ 136 osob.¹²²

Pokud jde o redukci kriminality, existují studie, podle nichž lepší výsledky vykazují právě heroinové programy (HAT) oproti metadonovým programům (MMT). Jedna z takových studií se uskutečnila v Německu.¹²³ Studie se účastnilo 1 032 uživatelů heroínu, kteří byli náhodně rozděleni do skupin účastnících se jednak programu HAT a jednak programu MMT. Ačkoliv měly oba programy pozitivní zdravotní a jiné dopady na zúčastněné uživatele heroínu, pokud jde o náklady jednotlivých programů, ukázal se být jako podstatně ekonomicky výhodnější program HAT. Podle analýzy poměřující náklady a přínosy obou programů přinesl

¹²¹ KILLIAS, M., RABASA, J. *Does Heroin Prescription Reduce Crime? Results From the Evaluation of the Swiss Heroin Prescription Projects* [online]. *Studies on Crime and Crime Prevention* Volume: 7 Issue:1, 1998. s. 127 - 133. Abstract. [cit. 2019-10-20]. Dostupné z: <https://www.ncjrs.gov/App/Publications/abstract.aspx?ID=172924>

¹²² Swiss Health Observatory. Drug-related deaths. *The Swiss Health Observatory* [online]. [cit. 2019-10-20]. Dostupné z: <https://www.obsan.admin.ch/en/indicators/MonAM/drug-related-deaths>

¹²³ FISCHER, Benedikt, Eugenia OVIEDO-JOEKES, Peter BLANKEN, et al. Heroin-assisted Treatment (HAT) a Decade Later: A Brief Update on Science and Politics. *Journal of Urban Health* [online]. 2007, **84**(4), 552-562 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1007/s11524-007-9198-y. ISSN 1099-3460. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2219559/>

program HAT navzdory své počáteční nákladnosti¹²⁴ úsporu celospolečenských nákladů ve výši 5 966 EUR ročně na jednoho pacienta, zatímco v případě zdánlivě levnějšího programu MMT pacient účastnící se tohoto programu celospolečenské náklady naopak navýšil o 2 060 EUR; jako hlavní důvod uvedeného rozdílu potom předmětná studie uvádí neschopnost programu MMT zásadním způsobem snížit míru kriminality a tím pádem i náklady s tím spojené.

V Německu byla provedena rovněž další studie porovnávající efektivitu programů HAT a MMT, která při hodnocení dopadů uvedených programů na kriminalitu pracovala vedle rozhovorů prováděných s účastníky programů rovněž s policejními statistikami kriminality. Také v této studii vykázal jak program HAT, tak program MMT redukci kriminality páchané svými účastníky, nicméně i zde byly výsledky lepší v případě programu HAT. Ve skupině účastnící se programu HAT došlo k poklesu poměru osob, které spáchaly ve zkoumaném roce alespoň jeden trestný čin, ze 79 % na 45 %, zatímco ve skupině účastnící se programu MMT byl tento pokles menší, a to ze 79 % na 63 %. Průměrný počet spáchaných trestných činů ve zkoumaném období poklesl výrazněji rovněž ve skupině účastnící se programu HAT, a to ze 76,7 trestných činů na 26,8, zatímco v případě skupiny účastnící se programu MMT došlo k poklesu ze 79,7 na 49,9.¹²⁵

Pokud jde o další typy substituční léčby, lze uvést ještě substituční léčbu využívající buprenorfin. Ačkoliv může být substituční léčba využívající buprenorfin s ohledem na méně sedativní vliv buprenorfinu v porovnání s metadonem nebo heroinem, jakož i nižší riziko smrtelného předávkování, pro některé pacienty vhodnější, efektivita substituční léčby buprenorfinem (pokud jde o schopnost přimět pacienty zdržet se užívání jiných drog, zejména heroinu) je však právě s ohledem na méně intenzivní psychoaktivní účinky této drogy v porovnání s metadonem a heroinem spíše menší případně podobná (v závislosti na podávaném množství), než je tomu v případě substituční léčby využívající metadon, respektive heroin. Výhodou buprenorfinu oproti výše uvedeným alternativám je však to, že tato látka je pro lidský organismus méně toxická, přičemž jak již bylo zmíněno výše, v případě této látky hrozí oproti

¹²⁴ Náklady programu potřebné vynaložit na jednoho pacienta činí v případě programu HAT v Německu 19 000 EUR ročně, zatímco náklady potřebné vynaložit na jednoho pacienta v případě programu MMT tamtéž činí 3 500 EUR ročně. (STRANG, J., GROSHKOVA, T., METREBIAN, N. *New heroin-assisted treatment: Recent evidence and current practices of supervised injectable heroin treatment in Europe and beyond* [online]. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Luxembourg Publications Office of the European Union, 2012. s. 13. [cit. 2019-10-20]. Dostupné z: http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_154996_EN_Heroin%20Insight.pdf)

¹²⁵ STRANG, J., GROSHKOVA, T., METREBIAN, N. *New heroin-assisted treatment: Recent evidence and current practices of supervised injectable heroin treatment in Europe and beyond* [online]. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Luxembourg Publications Office of the European Union, 2012. s. 50 - 51. [cit. 2019-10-20]. Dostupné z: http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_154996_EN_Heroin%20Insight.pdf

metadonu či heroinu rovněž menší riziko smrtelného předávkování.¹²⁶ Navzdory zvýšenému riziku smrtelného předávkování v případě programů HAT v porovnání s výše zmíněnými substitučními programy, však právě programy HAT vedou nejúčinněji ke snížení celkového počtu úmrtí způsobených předávkování opioidy, neboť jejich pacienti užívají (nekontrolované) opioidy získané mimo tyto programy v menší míře, nežli u programů MMT či programů užívajících buprenorfin; je tomu tak proto, že heroin uspokojuje jejich potřeby lépe, nežli tyto alternativní substituční drogy. Kontroverzní skutečností v případě programů HAT může být pro řadu osob právě to, že jejich zvýšená účinnost oproti ostatním substitučním programům je spojená mimo jiné s jejich schopností vyvolat u uživatele právě jím vyhledávané psychoaktivní účinky, pro které takovýto uživatel drogu užívá, lépe, nežli ostatní substituční programy. Na tomto místě se však domnívám, že je v prvé řadě třeba brát ohled především na redukci společenské škodlivosti a dalších rizik spojených s užíváním drogy, nežli na morální úsudky často nedostatečně informované společnosti vztahující se k jednotlivým programům, které jsou oproti kategorii společenské škodlivosti a rizik spjatých s užíváním drogy znázorněných na výše uvedených datech spíše subjektivní kategorií.

Sluší se dodat, že heroin byl předepisován osobám závislým na opioidech již mnohem dříve. Ve Spojeném Království tomu tak bylo od 20. let minulého století. Heroin a morfin byly na základě předpisu poskytovány v návaznosti na doporučení ministerstva zdravotnictví především „(i) osobám závislým na morfinu a heroinu, a to za postupného snižování předepisovaného množství drogy, a dále také (ii) osobám, u kterých bylo seznáno jako potřebné předepisování heroinu na dobu neurčitou, a to jednak osobám, u nichž byl odvykací stav na těchto látkách provázen vážnými symptomy, kterým nebylo možno uspokojivě zamezit obvyklou léčbou, a jednak osobám, které byly schopny vést obvyklý a produktivní způsob života za současného používání menšího množství uvedených drog.“¹²⁷ Tento program fungoval ve Spojeném Království v nezměněné podobě až do 60. let 20. století, kdy začalo docházet k nárůstu užívání heroinu mezi mladými lidmi. V návaznosti na uvedené došlo k omezení počtu subjektů oprávněných předepisovat heroin a morfin, neboť uvedený stav byl přičítán právě

¹²⁶ BOND, Alyson J, John WITTON, Peter BLANKEN, et al. Perspectives on the Pharmacological Treatment of Heroin Addiction: A Brief Update on Science and Politics. *Clinical Medicine Insights: Psychiatry* [online]. 2017, 8(4), 552-562 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1177/1179557317737322. ISSN 1179-5573. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1179557317737322>

¹²⁷ „(1.) to persons suffering from addiction to morphine or heroin who are under treatment by the gradual reduction method; and (2.) to two classes of persons, to whom the indefinitely prolonged administration of morphine or heroin may be necessary: (i.) those in whom a complete withdrawal of morphine or heroin produces serious symptoms which cannot be treated satisfactorily under the ordinary conditions of private practice; and (ii.) those who are capable of leading a fairly normal and useful life so long as they take a certain quantity, usually small, of their drug of addiction, but not otherwise“ (STRANG, J., GROSHKOVA, T., METREBIAN, N., cit. 125, s. 27.)

nadměrnému předepisování těchto drog lékaři. Na začátku 70. let začalo z důvodu nevěle lékařů předepisovat heroin docházet k poklesu jeho předepisování, a to zejména s ohledem na započítání nahrazování takovéto léčby léčbou metadonem, kterou lékaři považovali za vhodnější, a to navzdory rozporným studiím publikovaných v předemětné době. Možnost předepisovat heroin však zůstala lékařům ve Spojeném Království zachována dodnes,¹²⁸ není však využívána v tak velkém měřítku, jako je tomu např. ve Švýcarsku. V současné době je program HAT využíván např. v anglickém městě Middlesbrough, kde se ho účastní 15 těžce závislých uživatelů heroinu, u kterých selhaly veškeré ostatní způsoby léčby. Těmto uživatelům je v rámci programu HAT poskytován heroin dvakrát denně pod dohledem lékařů.¹²⁹

Navzdory výše uvedeným statistickým datům však nedošlo k implementaci programů HAT ve všech zemích, v nichž byly tyto programy testovány, a to především z politických, respektive ideologických důvodů. Výše uvedená data však nasvědčují tomu, že tyto programy jsou úspěšné a vedou k minimalizaci řady škodlivých jevů souvisejících s užíváním opioidů, ať už se jedná o míru kriminality, tak o úmrtnost mezi uživateli těchto látek nebo o celospolečenské náklady. Lze se domnívat, že obtížná politická prosaditelnost takového řešení je způsobená především neinformovaností veřejnosti, která si apriorně spojuje užívání opioidů se všemi výše popsanými negativními jevy, ale nebere už v potaz způsob, jakým jsou tyto látky užívány a další okolnosti, ke kterým značnou měrou negativně přispívá i přespříliš striktní a kontraproduktivní charakter právní úpravy dané problematiky v řadě zemí. Způsob užívání opioidů, případně možnost přístupu k nim přitom hraje zcela zásadní roli při určování rozsahu konečných škodlivých dopadů této drogy. Podstatnou roli v obtížné politické prosaditelnosti uvedeného řešení hraje rovněž morální odsudek, který však není s ohledem na přístup společnosti k některým jiným obdobně škodlivým drogám, zejména alkoholu, racionálně opodstatněný.

Zároveň lze uzavřít, že současná právní úprava v České republice implementaci programu HAT do českého prostředí v širší míře spíše neumožňuje, a to s ohledem na výše zmiňované ustanovení § 3 odst. 2 věta první zákona o návykových látkách, které možnost takového využití heroinu podstatně limituje, byť je formulace uvedeného ustanovení značně vágní.

¹²⁸ STRANG, J., GROSHKOVA, T., METREBIAN, N., cit. 125, s. 26 - 28.

¹²⁹ DALTON, Jane. Heroin users to be given Class A drug twice daily in pilot recovery scheme: 'By removing street heroin from the equation you remove the need to commit crime to fund addiction and the impact on local residents and businesses'. *Independent* [online]. 2019, 2019-10-10 [cit. 2019-10-20]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/heroin-drug-diamorphine-class-a-middlesbrough-addict-police-crime-pilot-a9149631.html>

5. Stimulancia

V určité opozici oproti depresivům se nacházejí drogy označované jako stimulancia. Stimulancia jsou obsáhlou skupinou drog, jejichž účinkům je společné především (opačně oproti depresivům) zvýšení aktivity nervového systému, zvýšení pozornosti i tělesné aktivity. Do této skupiny drog se řadí celá řada látek, k nimž však navzdory některým jejich společným charakteristikám nelze zaujmout zcela jednotný postoj a je třeba k jejich jednotlivým podskupinám přistupovat individuálně podobně jako v případě depresiv. Nejrozšířenějšími stimulancii jsou především metamfetamin (pervitin), kokain, dále tzv. „crack“, který se vyrábí úpravou kokainu, MDMA (extáze), amfetamin (pro nějž se užívá slangové označení „speed“), ale také např. běžně legálně dostupný kofein či nikotin. Níže se hodlám věnovat blíže ze shora citovaných látek metamfetaminu, neboť se jedná o jednu z nejvíce problematických drog užívaných v České republice. Česká republika je rovněž zdrojem podstatné části produkce této drogy v Evropě.¹³⁰

5.1. Metamfetamin (pervitin)

Metamfetamin, běžně známý především pod označením pervitin, je syntetická stimulující droga. Metamfetamin nemá na rozdíl od některých opioidů příliš široké lékařské využití, nicméně i tato látka se používá v některých zemích pro léčebné účely, např. při léčení poruchy označované jako ADHD.¹³¹ Rozsáhleji se však v lékařství používá spíše metamfetaminu příbuzná látka známá pod triviálním názvem amfetamin.

Pokud jde o účinky metamfetaminu na uživatele, typická je především zvýšená bdělost, potlačení únavy a chuti k jídlu, a rovněž pocit euforie a zvýšené libido. Po odeznění těchto účinků však nastupuje únava, a také depresivní stavy. Bezprostředně opakované užití metamfetaminu, při kterém uživatel řadu dnů nespí, potom může u uživatelů způsobit psychózu, projevující se paranoidním chováním, panikou a případně i agresivitou. Ačkoliv metamfetamin nezpůsobuje natolik silnou fyzickou závislost jako např. heroin, typický je vznik silné psychické závislosti, a to zejména s ohledem na schopnost metamfetaminu vyvolat silné pocity euforie. Uživatel tak často začne postrádat motivaci konat jakoukoliv produktivní činnost, neboť užití dávky metamfetaminu u něj vyvolá násobně silnější pocit uspokojení. V souvislosti se vznikem

¹³⁰ Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost. *Evropská zpráva o drogách 2019: Trendy a vývoj* [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie. 2019. s. 30. [cit. 2020-03-20]. ISSN: 2314-9035 Dostupné z: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/11364/20191724_TDAT19001CSN_PDF.pdf

¹³¹ CUNHA, John P. Methamphetamine: Desoxyn. *RxList* [online]. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: https://www.rxlist.com/consumer_methamphetamine/drugs-condition.htm

psychické závislosti potom závislý uživatel metamfetaminu rovněž zanedbává své okolí a většinu svého úsilí směřuje pouze ke snaze získat drogu.¹³²

V České republice se metamfetamin pro nelegální prodej, jakožto syntetická látka, připravuje většinou v malých domácích varnách z pseudoefedrinu extrahovaného z léčivých přípravků. Tato praxe je v České republice značně rozsáhlá. Podle údajů Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogovou závislost se 264 z 298 nelegálních laboratoří na výrobu pervitinu, které objevili policisté v Evropské unii v roce 2017, nacházelo v České republice.¹³³

5.1.1. Škodlivost užívání metamfetaminu

Metamfetamin lze považovat za jednu z neškodlivějších drog, pokud jde o škody působené samotnému uživateli této drogy, zejména v oblasti jeho sociálního postavení (ztráta přátel, narušení vztahů s rodinou).¹³⁴ Podle odhadů z roku 2017 je v České republice přibližně 37,4 tisíce¹³⁵ problémových uživatelů¹³⁶ této drogy. V roce 2017 bylo zároveň v České republice na základě dat zaznamenaných soudně-lékařskými odděleními zaznamenáno 11 úmrtí, jejichž následkem bylo předávkování metamfetaminem [pro srovnání s ostatními omamnými a psychotropními látkami lze uvést, že celkově bylo takto zaznamenáno 42 případů smrtelných předávkování omamnými a psychotropními látkami, z čehož největší počet smrtelných předávkování tvořilo předávkování opioidy (27)].¹³⁷ Pokud jde o počet úmrtí způsobených pouze předávkováním drogou, je metamfetamin po alkoholu a opioidech v tomto ohledu třetí neškodlivější drogou užívanou v České republice. Ačkoliv s sebou užívání metamfetaminu nese menší riziko případného úmrtí uživatele následkem předávkování v porovnání s užíváním opioidů, toto riziko je nezanedbatelné rovněž v případě užívání metamfetaminu.

V případě metamfetaminu je obdobně jako v případě opioidů pro uživatele této drogy typické páchání opatřovací kriminality.¹³⁸ Podle americké studie z roku 2010,¹³⁹ která byla

¹³² Prevcentrum.cz. Pervitin (metamfetamin). *Prevcentrum.cz* [online]. PREV-CENTRUM, Z. Ú. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <https://www.prevcentrum.cz/informace-o-drogach/pervitin/>

¹³³ Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost. *Evropská zpráva o drogách 2019: Trendy a vývoj* [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie. 2019. s. 30. [cit. 2020-03-20]. ISSN: 2314-9035 Dostupné z: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/11364/20191724_TDAT19001CSN_PDF.pdf

¹³⁴ NUTT a kol., cit. 83.

¹³⁵ MRAVČÍK, cit. 38, s. 6.

¹³⁶ K pojmu problémového uživatele srov. poznámku pod čarou č. 102.

¹³⁷ MRAVČÍK, cit. 38, s. 7.

¹³⁸ WILLIS, Matthew a Susan GOLDSMID. *Methamphetamine use and acquisitive crime: Evidence of a relationship* [online]. Canberra: Australian Institute of Criminology, 2016 [cit. 2020-03-03]. ISSN: 1836-2206. Dostupné z: <https://aic.gov.au/publications/tandi/tandi516>

prováděna na 200 věznicích v americkém státě Colorado, bylo páchaní majetkové kriminality u uživatelů metamfetaminu dokonce častější než u uživatelů jiných drog.

Časté je však v případě uživatelů metamfetaminu rovněž páchaní násilné kriminality. V roce 2013 byla publikována americká studie,¹⁴⁰ které se účastnilo 350 uživatelů metamfetaminu. Ti formou rozhovorů s výzkumníky popisovali vliv užívání této drogy na jejich násilné chování, jakož i další relevantní okolnosti. Z těchto uživatelů metamfetaminu 56 % uvedlo, že se domnívá, že přímo užívání metamfetaminu u nich mělo za následek násilné chování.

Z téhož výzkumného vzorku uživatelů potom 59 % přiznalo účast na určitých druzích násilné kriminality; zdaleka ne všichni z těchto uživatelů však páchali násilnou kriminalitu z důvodu užívání metamfetaminu. Pokud jde o tuto část uživatelů, tak 55 % z nich uvedlo, že páchalo násilnou kriminalitu ještě před započítáním užíváním metamfetaminu. Dalších 12 % uživatelů začalo páchat násilnou kriminalitu ve stejném roce, ve kterém započalo užívání této drogy, a 33 % nejprve začalo užívat metamfetamin a až poté začalo páchat násilnou kriminalitu. Pokud jde o druhy kriminality, častá byla kriminalita spočívající ve fyzických napadeních a vyhrožování se zbraní (38 %), méně časté potom byly případy vražd, respektive pokusů o ně (7 %). Více než 56 % z těchto uživatelů se rovněž podílelo na prodeji drog.

Znepokojivé jsou rovněž konkrétní výpovědi těchto dotazovaných uživatelů metamfetaminu. Ty ukazují především na to, že pozornost uživatelů metamfetaminu se může při intenzivním užívání této drogy omezit pouze na drogu samotnou a vést k zanedbávání veškerého okolí uživatele. To obvykle vede ke ztrátě sebekontroly u uživatelů, která často vyústila v násilné, případně také přímo kriminální chování takového uživatele. Jeden z uživatelů metamfetaminu účastnících se předmětné studie popsal tento stav takto: „*Přestal jsem se starat o lidi a mít vůči nim city, je to, jako by mi bylo všechno jedno, bylo by mi naprosto jedno, kdybych vám useknul nohu, necítil bych žádnou lítost...*“¹⁴¹ Jiný uživatel vypověděl následující: „*Lidi pro mě nebyli důležití, rodina pro mě nebyla důležitá... pronásledoval jsem kdesi svou přítelkyni v autě mého bratra a v autě se mnou byla i má dcera... jel jsem na červenou, někdo do*

¹³⁹ GIZZI, Michael C., Patrick GERKIN, Peter BLANKEN, et al. Methamphetamine Use and Criminal Behavior: A Brief Update on Science and Politics. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* [online]. 2010, 54(6), 915-936 [cit. 2020-03-03]. DOI: 10.1177/0306624X09351825. ISSN 0306-624X. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0306624X09351825>

¹⁴⁰ BRECHT, Mary-Lynn, Diane M. HERBECK, Peter BLANKEN, et al. Methamphetamine Use and Violent Behavior: A Brief Update on Science and Politics. *Journal of Drug Issues* [online]. 2013, 43(4), 468-482 [cit. 2020-03-01]. DOI: 10.1177/0022042613491098. ISSN 0022-0426. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4651438/pdf/nihms516268.pdf>

¹⁴¹ Tamtéž, str. 9.: „*I lose a sense of feeling and caring about everybody and it's like I really don't give a damn, I could care less if I chopped off your leg, I wouldn't feel no remorse about it*“.

*nás narazil a převrátili jsme se na střechu. Má dcera byla převezena do nemocnice. No, a víte, ani jsem nijak nemyslel na to, co se děje s mojí dcerou, jediné na co jsem dokázal myslet, bylo pronásledování mojí přítelkyně...*¹⁴² Ačkoliv z předmětné studie vyplývá, že metamfetamin může značně přispět k násilnému a potažmo také kriminálnímu chování jeho uživatelů, které je spojeno rovněž s vysokou mírou apatie takového uživatele vůči následkům jeho chování, nelze veškerá výše uvedená čísla o násilném chování a kriminalitě jeho uživatelů účastnících se této studie přisuzovat pouze vlivu užívání metamfetaminu. „Pouze“ 39 % z uživatelů metamfetaminu současně jednak vnímalo, že užívání této drogy u nich vede k násilnému chování a zároveň přiznalo účast na některém druhu násilné kriminality. Násilné a kriminální chování tedy není nevyhnutelným následkem užívání metamfetaminu, nicméně jeho užívání může u podstatné části jeho uživatelů takové chování způsobit.

Negativní vliv metamfetaminu na násilné chování jeho uživatelů dokumentuje i australská studie z roku 2010.¹⁴³ Tato studie zkoumala vliv užívání metamfetaminu a heroínu na míru páchání násilné kriminality u uživatelů těchto drog, respektive na míru jejich viktimizace násilnou kriminalitou. Studie se účastnilo celkem 400 uživatelů drog, z čehož 118 bylo uživatelů metamfetaminu, 161 uživatelů heroínu a 121 uživatelů užívalo obě z těchto drog. Předmětná studie podobně jako výše rozebíraný výzkum svědčí o zvýšeném vlivu metamfetaminu na násilné chování uživatelů této drogy; celá polovina (51 %) ze zkoumaných uživatelů metamfetaminu se v předešlém roce dopustila násilné kriminality, zatímco v případě uživatelů heroínu se násilné kriminality v předešlém roce dopustila pouze třetina jeho uživatelů (35 %). V případě skupiny užívající obě drogy (převážně však spíše heroín) činil podíl takových uživatelů 41 %. Pokud jde o vliv metamfetaminu na viktimizaci jeho uživatelů, studie uzavírá, že zvýšená míra viktimizace je spojena obecně s užíváním drog, nikoliv však specificky s užíváním metamfetaminu.

Nezanedbatelné jsou rovněž rozsáhlé negativní dopady užívání metamfetaminu na zdraví jeho uživatelů. Mezi akutní negativní zdravotní dopady metamfetaminu patří především nespavost, možnost vzniku psychózy a paranoidní stavy, které často mohou vést k nebezpečnému jednání uživatele. Pokud jde o chronické zdravotní dopady užívání

¹⁴² „*You know people weren't important, family wasn't important ... I was out chasing her [his girlfriend] in my brother's car somewhere and my daughter was in the car with me ... I ran a red light and was hit and flipped the car upside down. My daughter went to the emergency room. And, and you know, I couldn't even think about what was going on with my daughter, all I could think about was chasing down my girlfriend*“ (BRECHT, Mary-Lynn a Diane M. HERBECK, cit. 140, str. 9.)

¹⁴³ DARKE, Shane, Michelle TOROK, Sharlene KAYE, et al. Comparative rates of violent crime among regular methamphetamine and opioid users: offending and victimization. *Addiction* [online]. 2010, **105**(5), 916-919 [cit. 2020-03-03]. DOI: 10.1111/j.1360-0443.2009.02872.x. ISSN 09652140. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1360-0443.2009.02872.x>

metamfetaminu, lze zmínit především negativní vliv na kardiovaskulární soustavu, zdraví zubů a pokožky; dlouhodobé užívání metamfetaminu může s ohledem na jeho neurotoxicitu způsobit rovněž zhoršení paměti, způsobovat úzkost, deprese, paranoidní stavy a zvyšovat sklony k sebevraždě.¹⁴⁴ Negativní vliv na zdraví plodu dítěte, jakož i na další (zejména psychický) vývoj dítěte po jeho narození má také užívání metamfetaminu těhotnými, popřípadě kojícími ženami.¹⁴⁵ O nebezpečí úmrtí způsobeného předávkováním metamfetaminem již bylo pojednáno výše.

5.1.2. Aktuální právní úprava nakládání s metamfetaminem

Jedním ze základních pramenů právní úpravy nakládání s metamfetaminem, zakotvujícím status metamfetaminu coby omamné a psychotropní látky, je ***zákon o návykových látkách***. Ten ve svém ustanovení § 2 písm. a) stanoví, že pro účely tohoto zákona se návykovými látkami rozumí omamné látky a psychotropní látky uvedené v přílohách č. 1 až 7 ***nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, v platném znění***, tj. také metamfetamin.

Pokud jde o právní úpravu vztahující se k metamfetaminu, podobně jako v případě opioidů lze uvést právní úpravu nacházející se v ustanoveních ***trestního zákoníku***, upravujících primární drogovou kriminalitu, tedy v ustanoveních § 283 až § 287 ***trestního zákoníku*** (včetně společného ustanovení § 289 ***trestního zákoníku***). Stejně jako v případě opioidů potom nemá ani k metamfetaminu žádný přímý vztah trestný čin nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku uvedený v ustanovení § 285 ***trestního zákoníku***, a to s ohledem na syntetický původ metamfetaminu. Ve zbytku, pokud jde o úpravu primární drogové kriminality vztahující se k metamfetaminu, platí obdobně výše uvedené u opioidů, a lze tak odkázat na tento text.

Pokud jde o další právní úpravu vztahující se k metamfetaminu, je potřeba zmínit především právní úpravu upravující prekursory drog, kterými jsou v případě metamfetaminu mimo jiné efedrin a pseudoefedrin, které jsou obsaženy v řadě léků, ale také např. červený fosfor. Z těchto látek se totiž metamfetamin vyrábí, tudíž je třeba věnovat mimořádnou pozornost jejich regulaci.

¹⁴⁴ WINSLOW, Bradford T., Kenton I. VOORHEES a Katherine A. PEHL. Methamphetamine Abuse. *Am Fam Physician* [online]. 2007 Oct 15;76(8):1169-1174. [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <https://www.aafp.org/afp/2007/1015/p1169.html>

¹⁴⁵ GUTWINSKI, Stefan, Andreas HEINZ, Sharlene KAYE, et al. Consumption of Methamphetamine during Pregnancy – Transgenerational Substance Misuse?: offending and victimization. *Pharmacopsychiatry* [online]. 2017, 50(03), 114-115 [cit. 2020-03-03]. DOI: 10.1055/s-0043-102185. ISSN 0176-3679. Dostupné z: <http://www.thieme-connect.de/DOI/DOI?10.1055/s-0043-102185>

S ohledem na aplikační přednost je zapotřebí nejprve zmínit předpisy evropského práva. Ústředním předpisem právní úpravy prekursorů drog na evropské úrovni je **nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 o prekursorech drog**. Toto nařízení dopadá mimo jiné na již zmiňované prekursory metamfetaminu, a to efedrin a pseudoefedrin. Předmětné nařízení upravuje především oblast kontroly nakládání s vybranými prekursory, jakož i oblast jejich výroby a uvádění na trh, a to s cílem zabránit jejich zneužití.¹⁴⁶ Ačkoliv předmětné nařízení užívá pojmu „prekursory drog“, samo tento pojem explicitně nedefinuje. Prekursory drog, na které předmětné nařízení dopadá, jsou uvedeny v jeho přílohové části, v rámci níž jsou jednotlivé vybrané prekursory drog, tzv. „uvedené látky“ ve smyslu čl. 2 písm. a) nařízení¹⁴⁷, rozčleněny do tří kategorií. Nařízení upravuje rovněž tzv. „neuvedené látky“, které definuje ve svém čl. 2 písm. b)¹⁴⁸; jedná se o prekursory drog, které nejsou výslovně uvedeny v přílohové části tohoto nařízení. Předmětné nařízení stanoví především povinnost nařízením vyjmenovaným subjektům uvědomit příslušné orgány o veškerých podezřelých okolnostech nasvědčujících tomu, že by mohlo dojít ke zneužití prekursorů drog (s nimiž nakládají) k nedovolené výrobě omamných a psychotropních látek.

Dalším relevantním předpisem upravujícím problematiku prekursorů na evropské úrovni je **nařízení Rady (ES) č. 111/2005, kterým se stanoví pravidla pro sledování obchodu s prekursory drog mezi Společenstvím a třetími zeměmi**. Předmětné nařízení ve svém článku 1 na rozdíl od předchozího nařízení explicitně definuje pojem „prekursorů drog“; rozumí jimi *některé látky často používané při nedovolené výrobě omamných a psychotropních látek*. Nařízení potom upravuje především pravidla pro sledování obchodu s prekursory drog mezi Společenstvím a třetími zeměmi, a to opět s cílem zamezit zneužívání těchto látek. Nařízení postihuje oblast dovozu, vývozu i zprostředkovatelskou činnost.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Srov. čl. 1 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 o prekursorech drog: „*Toto nařízení stanoví harmonizovaná opatření pro kontrolu a sledování některých látek často používaných při nedovolené výrobě omamných nebo psychotropních látek uvnitř Společenství s cílem zabránit jejich zneužití.*“

¹⁴⁷ Celé znění čl. 2 písm. a) nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 o prekursorech drog: „*Pro účely tohoto nařízení se rozumějí: „uvedenými látkami“ všechny látky uvedené v příloze I, včetně směsí a přírodních produktů, které tyto látky obsahují. Nevztahuje se na léčivé přípravky, jak jsou definovány ve směrnici Evropského parlamentu a Rady 2001/83/ES ze dne 6. listopadu 2001 o kodexu Společenství týkajícím se humánních léčivých přípravků (1), a dále na farmaceutické přípravky, směsi, přírodní produkty a jiné přípravky, ve kterých jsou uvedené látky obsaženy tak, že je nelze snadno použít nebo extrahovat snadno dostupnými nebo hospodárnými prostředky;*“

¹⁴⁸ Celé znění čl. 2 písm. b) nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 o prekursorech drog: „*Pro účely tohoto nařízení se rozumějí: „neuvedenými látkami“ všechny látky, které, ačkoli nejsou uvedeny v příloze I, jsou identifikovány jako ty, které byly použity při nedovolené výrobě omamných nebo psychotropních látek;*“

¹⁴⁹ Srov. čl. 1 nařízení Rady (ES) č. 111/2005, kterým se stanoví pravidla pro sledování obchodu s prekursory drog mezi Společenstvím a třetími zeměmi: „*Toto nařízení stanoví pravidla pro sledování obchodu mezi Společenstvím a třetími zeměmi s některými látkami často používanými při nedovolené výrobě omamných a psychotropních látek*“

Konečně, pokud jde o předpisy na evropské úrovni, je třeba zmínit rovněž *prováděcí nařízení Komise (ES) č. 1277/2005 ze dne 27. července 2005, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 o prekursorech drog a k nařízení Rady (ES) č. 111/2005, kterým se stanoví pravidla pro sledování obchodu s prekursory drog mezi Společenstvím a třetími zeměmi*. Uvedené nařízení, jak již plyne z jeho názvu, je prováděcím předpisem dvou výše uvedených evropských nařízeních, a stanoví především jednotná procesní pravidla pro uplatňování těchto dvou nařízeních.

Národní právní úprava problematiky prekursorů drog je potom koncentrována především do *zákona č. 272/2013 Sb., o prekursorech drog, v platném znění*. Tento zákon jednak dále rozvíjí úpravu obsaženou ve výše uvedených evropských nařízeních, a jednak zakotvuje také úpravu do velké míry autonomní. Zákon se vztahuje na podmínky nakládání s prekursory drog, zejména pokud jde o jejich vývoz, dovoz, skladování, obchod s nimi a jejich zneškodňování, a upravuje související evidenční a notifikační povinnosti dotčených subjektů; v závěru zákona jsou potom upraveny skutkové podstaty přestupků v této oblasti. Zákon mimo jiné dopadá také na látky, které výše uvedená evropská nařízení upravují v mírnějším režimu pouze jako tzv. „neuvezené látky“¹⁵⁰, např. červený fosfor (ten zákon upravuje jako tzv. „výchozí a pomocnou látku“)¹⁵¹. Červený fosfor je látka, která nemá v běžné domácnosti žádné využití, a která je zároveň v České republice hojně využívána k výrobě metamfetaminu; z tohoto důvodu tudíž bylo přistoupeno k úpravě této látky v předmětném zákoně.¹⁵² Zákon upravuje rovněž problematiku tzv. „uvedených látek“¹⁵³, kdy tyto člení do třech kategorií tak, jak je tomu v příloze I nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 o prekursorech drog, a podle těchto tří kategorií pro jednotlivé látky stanoví odlišný režim nakládání s nimi. Ustanovení § 34 předmětného zákona potom naopak zase stanoví, že „*při činnosti s léčivým přípravkem*¹⁵⁴, který obsahuje uvedenou látku kategorie I¹⁵⁵, se postupuje podle zákona upravujícího zacházení s omamnými a psychotropními látkami“.¹⁵⁶

(dále jen „prekursory drog“) s cílem zamezit zneužívání těchto látek. Vztahuje se na dovoz, vývoz a zprostředkovatelskou činnost. (...)“

¹⁵⁰ Srov. čl. 2 písm. b) nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 o prekursorech drog.

¹⁵¹ Srov. ustanovení § 35 a násl. zákona č. 272/2013 Sb., o prekursorech drog, v platném znění.

¹⁵² Srov. důvodovou zprávu k zákonu č. 272/2013 Sb., o prekursorech drog, v platném znění.

¹⁵³ Srov. čl. 2 písm. a) nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 o prekursorech drog.

¹⁵⁴ Léčivý přípravek ve smyslu zákona č. 378/2007 Sb., o léčivech, v platném znění.

¹⁵⁵ Uvedená látka ve smyslu čl. 2 písm. a) nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 o prekursorech drog, kterou příloha I tohoto nařízení řadí do kategorie I (mimo jiné také efedrin a pseudoefedrin).

¹⁵⁶ Tj. zákona č. 167/1998 Sb. o návykových látkách, v platném znění.

Pokud jde tedy o právní úpravu činností s léčivými přípravky obsahujícími některé prekursory metamfetaminu (např. efedrin a pseudoefedrin), odkazuje výše uvedený zákon č. 272/2013 Sb., o prekursorech drog, v platném znění, na úpravu obsaženou v již výše uvedeném *zákoně o návykových látkách*. Na léčivé přípravky obsahující efedrin a pseudoefedrin se tak uplatní v zásadě stejná úprava, která platí pro léčivé přípravky obsahující přímo návykové látky (které nejsou uvedené v příloze č. 1 nebo 5 nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek)¹⁵⁷ ve smyslu zákona o návykových látkách. Na tomto místě je však třeba zdůraznit, že se tato úprava vztahuje pouze na léčivé přípravky ve smyslu zákona č. 378/2007 Sb., o léčivech, v platném znění, nikoliv však na látky a směsi, které byť efedrin nebo pseudoefedrin obsahují, tak nejsou léčivými přípravky; v takových případech se aplikuje obecný postup podle zákona č. 272/2013 Sb., o prekursorech drog, v platném znění.

Pokud jde o samotnou úpravu léčivých přípravků v zákoně o návykových látkách, je nejprve zapotřebí upozornit na definice užívané tímto zákonem. Zákon operuje s termínem „uvedená látka kategorie 1“, kterým má na mysli „*uvedenou látku kategorie 1 podle přímo použitelného předpisu Evropské unie upravujícího prekursory drog*“ [§ 1 odst. 1 písm. b) zákona o návykových látkách], přičemž tímto přímo použitelným předpisem Evropské unie je již výše zmiňované nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 o prekursorech drog. „Uvedenou látkou kategorie 1“ jsou tudíž látky uvedené v příloze I předmětného nařízení v rámci kategorie 1, tj. mimo jiné efedrin a pseudoefedrin. Jen pro doplnění lze uvést, že dřívější úprava zákona o návykových látkách, účinná do 31. prosince 2013, ještě explicitně a separátně upravovala efedrin a pseudoefedrin¹⁵⁸, nicméně nyní jsou již tyto látky zahrnuty do souhrnného pojmu „uvedených látek kategorie 1“ spolu s dalšími prekursory drog.

Obecně je režim zacházení s uvedenými látkami kategorie 1 bez povolení upraven v ustanovení § 5 zákona o návykových látkách. Problematiku receptů a vydávání léčivých přípravků obsahujících uvedenou látku kategorie 1 upravuje ustanovení § 13 předmětného zákona. Podle ustanovení § 13 odst. 1 věta první zákona o návykových látkách může být léčivý přípravek obsahující uvedenou látku kategorie 1 „*vydán v lékárně osobě, které nebylo vydáno povolení k zacházení, pouze na recept, žádanku nebo bez receptu s omezením podle zákona o léčivech*“. Důležité je rovněž ustanovení § 13 odst. 10 zákona o návykových látkách,

¹⁵⁷ Pro návykové látky uvedené v příloze č. 1 nebo 5 nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, v platném znění, platí speciální zpřísněný režim (srov. např. ustanovení § 13 zákona o návykových látkách, upravující recepty a žádanky s modrým pruhem).

¹⁵⁸ Srov. např. ustanovení § 1 odst. 2 písm. c) zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, ve znění účinném do 31. prosince 2013: „*Tento zákon dále upravuje zacházení s přípravky obsahujícími efedrin nebo pseudoefedrin.*“

kteří stanoví, že „*léčivý přípravek, který obsahuje (...) uvedenou látku kategorie 1, nesmí být vydán opakovaně na jeden recept*“.

Ustanovení § 20 a násl. zákona o návykových látkách potom upravuje vývoz, dovoz a tranzitní operace mimo jiné s léčivými přípravky obsahujícími uvedenou látku kategorie 1.

Zbývá relevantní zákonná úprava vztahující se na léčivé přípravky obsahující mimo jiné efedrin a pseudoefedrin se potom nachází v již zmiňovaném **zákoně č. 378/2007 Sb., o léčivech, v platném znění** (dále jen „*zákon o léčivech*“). Důležité jsou zejména jeho ustanovení § 39 odst. 4, odst. 5, která umožňují Státnímu ústavu pro kontrolu léčiv stanovit omezení pro vydávání léčivých přípravků na lékařský předpis, respektive také omezení pro vydávání léčivých přípravků bez lékařského předpisu. Takovým omezením potom může být mimo jiné „*stanovení omezení množství léčivého přípravku vydávaného jednomu pacientovi ve stanoveném období*“. Takto je v současné době omezen také výdej pseudoefedrinu na 900 mg na jednoho pacienta v období 7 po sobě jdoucích dnů.¹⁵⁹

Na uvedené ustanovení potom navazuje ustanovení § 83 zákona o léčivech, které upravuje výdej léčivých přípravků v lékárně. To ve svém pátém odstavci stanoví postup při vydávání léčivých přípravků, na které se vztahují omezení podle výše uvedeného ustanovení § 39 odst. 4, odst. 5 zákona o léčivech. Ustanovení § 83 odst. 5 zákona o léčivech zejména zakazuje vydávajícímu farmaceutovi vydat léčivé přípravky, pokud bylo pacientovi omezené množství léčivého přípravku ve stanoveném období již vydáno, případně pokud nebyly splněny jiné podmínky výdeje.

Důležité je rovněž ustanovení § 83 odst. 4 zákona o léčivech. To ve své první větě upravuje situace zfalšování lékařského předpisu; v případě pochybností „*nesmí být léčivý přípravek vydán, a nelze-li tyto pochybnosti odstranit ani po ověření u předepisujícího lékaře, musí být takový případ bez zbytečného odkladu oznámen Policii České republiky*“. Předmětné ustanovení potom rovněž stanoví, že v případě pochybnosti, respektive podezření, že osoba, které léčivý přípravek farmaceut vydává, ho může zneužít¹⁶⁰, nemusí farmaceut takové osobě vydat ani léčivý přípravek, jehož výdej není vázán na lékařský předpis.

¹⁵⁹ Státní ústav pro kontrolu léčiv. Přípravky obsahující pseudoefedrin vydávané bez lékařského předpisu s omezením: změna omezení výdeje v lékárnách. SÚKL [online]. Státní ústav pro kontrolu léčiv, 2018 [cit. 2020-03-10]. Dostupné z: <http://www.sukl.cz/leciva/pripravky-obsahujici-pseudoefedrin-vydavane-bez-lekarskeho>

¹⁶⁰ Srov. ustanovení § 5 odst. 11 zákona č. 378/2007 Sb., o léčivech, v platném znění: „*Zneužitím léčivých přípravků se pro účely tohoto zákona rozumí úmyslné nadměrné užívání léčivých přípravků nebo úmyslné užívání léčivých přípravků způsobem, který je v rozporu s určeným účelem použití, a to případně i po jejich dalším zpracování, doprovázené škodlivými účinky na organismus, včetně škodlivých účinků na jeho psychiku.*“

Konečně, relevantní právní úprava vztahující se k prekursorům metamfetaminu obsažených v léčivých přípravcích se nachází také v podzákoných předpisech.¹⁶¹

5.1.3. Srovnání se zahraničím a návrhy možných změn

Při úvahách nad změnou aktuální právní úpravy a opatření aplikovaných v souvislosti s metamfetaminem, je vhodné se s ohledem na jeho relativně nenáročnou výrobu a s tím související dostupnost zaměřit především na oblast prevence, a to jednak prevence samotné výroby této látky (zejména regulace nakládání s prekursory metamfetaminu), a jednak také na prevenci užívání této látky, případně alespoň na prevenci zvláště nebezpečných způsobů užívání této látky (např. opakovaně používanými injekčními stříkačkami).

Pokud jde o úpravu otázky zneužívání prekursorů metamfetaminu, případně léčiv tyto prekursory obsahujících k výrobě metamfetaminu, lze českou právní úpravu označit za progresivní. V České republice je v tomto směru zavedena celá řada opatření. Jedná se především o množství omezení výdeje léčivých přípravků obsahujících prekursory metamfetaminu za určité časové období, které je kontrolováno prostřednictvím centrální elektronické evidence. Podle australské studie z roku 2011, shrnující dopad jednotlivých regulací prekursorů metamfetaminu vyšlo najevo, že takovýto postup je v zásadě efektivní, přičemž ale míra efektivity takové právní úpravy je z velké míry závislá rovněž na tom, zda dochází zároveň také k náležité kontrole importu těchto prekursorů do země.¹⁶² Zabezpečení náležité kontroly nelegálního importu prekursorů drog je tudíž v současné situaci jedním z nejdůležitějších opatření, která lze učinit ve snaze o snížení produkce metamfetaminu v České republice. Poté, co došlo v České republice k zpřísnění podmínek výdeje léčivých přípravků obsahujících pseudoefedrin v roce 2009, totiž došlo k značnému přesunu poptávky českých výrobců metamfetaminu po takovýchto léčivých přípravcích směrem do zahraničí, zejména do Polska.¹⁶³

Pokud jde o terciární prevenci, na rozdíl od opioidů v případě metamfetaminu neexistuje podobně rozšířená substituční léčba. Ačkoliv však není substituční léčba v případě

¹⁶¹ Zejména vyhláška č. 229/2008 Sb., o výrobě a distribuci léčiv, v platném znění, vyhláška č. 228/2008 Sb., o registraci léčivých přípravků, v platném znění, vyhláška č. 54/2008 Sb., o způsobu předepisování léčivých přípravků, údajích uváděných na lékařském předpisu a o pravidlech používání lékařských předpisů, v platném znění, nebo vyhláška č. 84/2008 Sb., o správné lékařské praxi, bližších podmínkách zacházení s léčivy v lékárnách, zdravotnických zařízeních a u dalších provozovatelů a zařízení vydávajících léčivé přípravky, v platném znění.

¹⁶² MCKETIN, Rebecca, Rachel SUTHERLAND, David A. BRIGHT, et al. A systematic review of methamphetamine precursor regulations: offending and victimization. *Addiction* [online]. 2011, **106**(11), 1911-1924 [cit. 2020-03-10]. DOI: 10.1111/j.1360-0443.2011.03582.x. ISSN 09652140. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1360-0443.2011.03582.x>

¹⁶³ SMATANA, Lubomír. *Devět z deseti varen pervitinu v unii pochází z Česka. Novým trendem je závislost na legálních lécích* [online]. Praha: iRozhlas.cz, 2019 [cit. 2020-03-15]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/drogy-uzivani-pervitin-varny-heroin-konopi-leky-zavislost_1906062100_och

metamfetaminu rozšířená, i tato byla vědecky zkoumána, především ve Spojeném království, kde byl závislým uživatelům lékaři předepisován jako substituční látka dextroamfetamin (látka příbuzná metamfetaminu), a to zejména k orálnímu, případně také injekčnímu užití.¹⁶⁴

Studie z roku 1994 (Fleming a Roberts)¹⁶⁵ pozorovala výsledky tříletého předepisování dextroamfetaminu uživatelům amfetaminů v anglickém Portsmouthu. Podle předmětné studie více než polovina pacientů v návaznosti na substituční léčbu zanechala rizikového užívání amfetaminů prostřednictvím injekčních stříkaček, přičemž i zbytek pacientů užívání amfetaminů prostřednictvím injekčních stříkaček omezil. Snížila se i míra užívání amfetaminů získaných uživateli „na ulici“. Konečně, uvedené opatření vedlo rovněž k omezení delikventní činnosti páchané těmito pacienty.

Rovněž další britská studie (z roku 1996; Pates a kol.)¹⁶⁶, která se zabývala aplikací substitučních látek (opět dextroamfetaminu) v případě uživatelů závislých na amfetaminech dospěla převážně k pozitivním výsledkům. V rámci předmětné studie se konal projekt, jehož se zpočátku účastnilo 14 pacientů závislých na amfetaminech. Primárním cílem tohoto projektu nebylo zcela zamezit užívání amfetaminů u těchto pacientů, ale „(a) omezit četnost injekčního užívání amfetaminů, (b) omezit užívání na ulici získaných amfetaminů a (c) přinést větší stabilitu do jejich života, což bylo sledováno na poklesu účasti těchto pacientů na prostituci a kriminalitě, a taktéž na zlepšení jejich zdravotního stavu.“¹⁶⁷ Pacienti účastníci se této studie zároveň museli splňovat určitá kritéria, a to jednak „(1) museli užívat amfetaminy injekčně nejméně po dobu šesti předcházejících měsíců, (2) jejich močové testy musely prokázat přítomnost amfetaminů v těle a zároveň vyloučit přítomnost opiátů, (3) dále tito uživatelé museli být závislí na užívání amfetaminů (tj. nejednalo se v jejich případě toliko o rekreační užívání) a konečně, (4) tito uživatelé se museli prokázat stabilním psychickým stavem, přičemž jejich anamnéza nesměla obsahovat žádné psychotické stavy, které nebyly vyvolány užíváním drog.“¹⁶⁸ Z původních 14 vybraných pacientů dokončilo projekt pouze 10 pacientů. Pacientům bylo nařízeno navštěvovat zařízení poskytující jim substituční amfetamin čtyřikrát týdně, přičemž občasně jim bylo dovoleno si poskytnutou drogu odnést s sebou. Na konci projektu po 24 týdnech došlo u těchto zúčastněných pacientů k razantnímu poklesu injekčního užívání amfetaminů, přičemž 4 z 10 pacientů přestali užívat amfetaminy injekčně zcela. Stejně tak došlo k podstatnému

¹⁶⁴ COHEN, A., ZÁBRANSKÝ, T., et al. *Interventions for Amphetamine Misuse*. New Delhi: Wiley - Blackwell, 2010. s. 72 – 73. ISBN 978-1-4051-7558-6.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 73.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 74.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Tamtéž.

poklesu užívání amfetaminů získaných v rámci pouličního prodeje. Pokud jde o změnu životního stylu, 5 z 6 pacientů, kteří se živilí prostitucí, této činnosti zanechalo a zbylý jeden pacient tuto činnost omezil. Všichni pacienti potom hlásili pokles v účasti na kriminálním chování a zlepšení zdravotního stavu.

Další studie (Myton a kol.)¹⁶⁹ z roku 2004 potom zkoumala dlouhodobé následky substituční léčby pacientů závislých na amfetaminech dextroamfetaminem. Předmětné studie se účastnil opět menší vzorek 20 pacientů, kteří užívali dextroamfetamin v rámci substituční léčby v letech 1984 a 1998. Studie dospěla k tomu, že pacienti účastníci se této studie zanechali v podstatné míře injekčního užívání drog. V případě 5 pacientů sice došlo k rozvoji psychóz, nicméně i na tyto pacienty měl substituční program pozitivní efekt, pokud jde o omezení užívání drog a jejich životní styl.

Lze tudíž shrnout, že ačkoliv substituční programy v případě amfetaminů nejsou natolik rozšířené a efektivní, jako v případě substitučních programů u opioidních látek, doposud učiněné výzkumy poukazují na to, že rovněž takovýto způsob terciární prevence může omezit řadu negativních následků užívání drog z této skupiny, především pokud jde o zachování zdraví jejich uživatelů (omezení injekčního užívání a užívání drog zakoupených na ulici), případně i kvality jejich společenského života. Pokud jde o vliv na kriminální chování uživatelů amfetaminů, účastnících se substitučních programů, výše zmíněné studie naznačují, že substituční programy mohou mít pozitivní dopad i v tomto ohledu. Nicméně k průkaznému potvrzení takového závěru by bylo zapotřebí danou problematiku podrobit dalšímu a rozsáhlejšímu zkoumání, ideálně přímo zaměřenému na efekty takové léčby na kriminální chování pacientů.

Závěrem této kapitoly tudíž lze uzavřít, že navzdory tomu, že je právní úprava vztahující se k výrobě metamfetaminu v České republice progresivní, Česká republika patří nadále k největším výrobcům této drogy v Evropě. Problémové je tudíž spíše vymáhání práva. S ohledem na charakter výroby metamfetaminu je potřeba především zamezit nelegálnímu importu prekursorů metamfetaminu do České republiky ze zahraničí. Pokud jde o případnou novou právní úpravu, s ohledem na existenci volného trhu v rámci Evropské unie se jeví jako vhodné opatření zavést v této oblasti harmonizovanou úpravu omezující výdej léčiv obsahujících prekursorů metamfetaminu obdobně, jako je tomu v České republice. Nelze však očekávat snadnou prosaditelnost takového řešení, neboť všechny státy Evropské unie nemusí sdílet s Českou republikou stejnou potřebu zavádět opatření směřující k omezení nelegální výroby metamfetaminu. Tato opatření totiž spočívají mimo jiné v potřebě zavádět finančně a logisticky

¹⁶⁹ COHEN, A., ZÁBRANSKÝ, T., a kol., cit. 164, s. 78.

náročný systém elektronické evidence výdeje léčiv, jehož následkem je mimo jiné také omezení přístupu nedrogové populace k určitým druhům léčiv.

Konečně, doporučit lze rovněž zaměření pozornosti odborné veřejnosti na oblast substituční léčby, kterou současná právní úprava umožňuje v případě některých látek ze skupiny amfetaminů¹⁷⁰. Pro případné užití ostatních látek¹⁷¹ ze skupiny amfetaminů k substituční léčbě by bylo potřeba přistoupit k podobné změně právní úpravy (obsažené zejména v zákoně o návykových látkách), jaká je naznačována výše pro případné užití heroinu k substituční léčbě.

¹⁷⁰ Tj. těch, které nejsou zařazeny v příloze č. 3 nebo 4 nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamu návykových látek, v platném znění, a to s ohledem na ustanovení § 3 odst. 2 zákona o návykových látkách.

¹⁷¹ Tj. látek zařazených v příloze č. 3 nebo 4 nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamu návykových látek, v platném znění, a to s ohledem na ustanovení § 3 odst. 2 zákona o návykových látkách.

6. Halucinogeny

Halucinogeny jsou další obsáhlou skupinou drog, zasluhující si pozornost v souvislosti s úvahami nad dekriminací, popřípadě legalizací nakládání s drogami. Řadí se do ní jednak látky přírodního původu (např. psilocybin vyskytující se v některých houbách), tak také látky (polo)synteticky vyrobené (např. LSD). Pokud jde o psychoaktivní účinky halucinogenů, lze uvést zejména prudké změny emocí, změny běžného vnímání, a to jak v případě zpracovávání vnějších podnětů, tak vlastních myšlenek, změny ve vnímání plynutí času, případně také halucinace.¹⁷²

Halucinogeny se tradičně dělí do tří podskupin drog. První z těchto podskupin jsou **psychedelika**. Obecně jsou psychedelika považována spíše za fyziologicky bezpečné (netoxické) látky, které zásadně nevyvolávají u svých uživatelů závislost.¹⁷³ Psychedelika mění vnímání, respektive náladu člověka (např. mohou zesilovat prožívané emoce) a ovlivňují jeho kognitivní schopnosti. Psychedelické drogy mohou rovněž způsobovat vizuální distorze, případně i halucinace, a to zejména při vyšších dávkách. Mezi psychedelika se řadí řada rozšířených drog, např. LSD, psilocybin nebo DMT.¹⁷⁴

Druhou podskupinou halucinogenů jsou **disociační drogy**. Výrazným psychoaktivním účinkem u disociačních drog je především pocit odtržení od okolí, případně také od sebe sama. Disociační drogy mohou vyvolávat pocity podobné snění či dokonce transu.¹⁷⁵ Mezi disociační drogy se řadí např. ketamin nebo PCP (tzv. „andělský prach“).¹⁷⁶

Konečně, třetí podskupinou halucinogenů jsou **delirianty**. Delirianty způsobují pocit zmatení a dezorientace, ztrátu sebekontroly nad vlastním chováním nebo poruchy paměti či úsudku. Z těchto důvodů nejsou delirianty uživateli drog příliš vyhledávány. Deliriantem je např. skopolamin.¹⁷⁷

Pro úplnost tohoto stručného přehledu je zapotřebí dodat, že mezi halucinogeny se řadí také drogy, které stojí na pomezí více skupin drog. Takovou drogou je např. MDMA (extáze),

¹⁷² GIBSON, C. Michael. Psychedelics, dissociatives and deliriant. *WikiDoc* [online]. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: https://www.wikidoc.org/index.php/Psychedelics,_dissociatives_and_deliriant

¹⁷³ NICHOLS, David E., Eric L. BARKER, David A. BRIGHT, et al. Psychedelics: offending and victimization. *Pharmacological Reviews* [online]. 2016, **68**(2), 264-355 [cit. 2020-03-20]. s. 266. DOI: 10.1124/pr.115.011478. ISSN 0031-6997. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4813425/pdf/pr.115.011478.pdf>

¹⁷⁴ GIBSON, C. Michael, cit. 172.

¹⁷⁵ SNYDER, Solomon H., Eric L. BARKER, David A. BRIGHT, et al. Phencyclidine: offending and victimization. *Nature* [online]. 1980, **285**(5764), 355-356 [cit. 2020-03-20]. DOI: 10.1038/285355a0. ISSN 0028-0836. Dostupné z: <http://www.nature.com/articles/285355a0>

¹⁷⁶ GIBSON, C. Michael, cit. 172.

¹⁷⁷ Tamtéž.

kteřá se mimo halucinogenních účinků projevuje rovněž výraznými stimulačními účinky, případně také konopí, které je pojímáno spíše jako samostatná skupina drog.¹⁷⁸

V textu níže se hodlám blíže věnovat psychedelikům, zejména potom LSD a psilocybinu, které patří mezi nejznámější zástupce halucinogenů, respektive psychedelik.

6.1. Psychedelika – LSD a psilocybin

LSD (*diethylamid kyseliny lysergové*) i psilocybin jsou drogy způsobující podobné psychoaktivní účinky. Jak již bylo řečeno v textu výše, tyto látky mění běžné vnímání člověka, a to jak ve vztahu vůči vnějším, tak i vnitřním podnětům. Obě látky umocňují prožívané emoce, proto je z hlediska jejich účinků na psychiku člověka důležité také to, v jakém psychickém rozpoložení se člověk nachází před jejich požitím. V případě špatného psychického rozpoložení člověka dochází po aplikaci drogy často ke stavu označovanému jako „*bad trip*“, kdy je působením drogy špatný psychický stav člověka umocněn (může se jednat např. o umocnění úzkosti nebo deprese).¹⁷⁹ V případě dobré nálady uživatele mohou tyto drogy vyvolat naopak euforické stavy. Typickým účinkem těchto látek je rovněž distorze vizuálního vnímání, případně i halucinace.

LSD ani psilocybin nemají v současné době velké využití v medicíně, ani v jiných oblastech. Řada výzkumů však naznačuje pozitivní výsledky při užívání těchto drog k léčení některých psychických nemocí, zejména úzkostných poruch či deprese.^{180;181} V řadě zemí rovněž v současné době posilují tendence směřující k zpřístupnění hub obsahujících psilocybin široké veřejnosti, přičemž v některých zemích je již nakládání s houbami obsahujícími psilocybin dekriminalizováno (viz níže).

6.1.1. Škodlivost užívání psychedelik

Jak již bylo zmíněno výše v kapitole věnující se opioidům, psychedelika vykazují ve srovnání s výše rozebíranými drogami (alkoholem, opioidy a metamfetaminem) podstatně menší

¹⁷⁸ GIBSON, C. Michael, cit. 172.

¹⁷⁹ American Addiction Centers. LSD and the Dangers of Microdosing. *americanaddictioncenters.org* [online]. USA: American Addiction Centers, 2020 [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <https://americanaddictioncenters.org/lsd-abuse>

¹⁸⁰ LIECHTI, Matthias E. Modern Clinical Research on LSD: Review. In: *Neuropsychopharmacology* [online]. 2017, s. 2114-2127. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5603820/pdf/np201786a.pdf>

¹⁸¹ YEUNG, Jessie. 'Magic mushroom' ingredient could be used to treat depression, study says. *CNN* [online]. 2019 [cit. 2020-03-21]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2019/12/13/health/psilocybin-magic-mushrooms-depression-intl-hnk-scli-scen/index.html>

míru škodlivosti. Podle britské studie z roku 2010¹⁸², která dospěla k tomuto závěru, LSD ani houby obsahující psilocybin nejsou žádným způsobem škodlivé ve vztahu vůči třetím osobám, a jejich relativně nízká škodlivost se omezuje toliko na osobu jejich uživatele, především potom na oblast psychiky. S ohledem na výše uvedené studie o možné využitelnosti psychedelických drog pro léčení psychických nemocí lze potom tyto škodlivé účinky užívání psychedelických drog na psychický stav jejich uživatelů přičítat spíše jejich nesprávnému či neinformovanému užívání, nežli je vnímat jako nevyhnutelnou vlastnost těchto drog, neboť v případě jejich užití pod dohledem odborníků byly zaznamenány spíše pozitivní účinky těchto drog na lidskou psychiku.

Podle výzkumu z roku 2017,¹⁸³ shrnujícího relevantní klinické studie týkající se užívání LSD k terapeutickým účelům z posledních 25 let, nebyly zaznamenány žádné významné problémy při aplikaci LSD pod odborným dohledem. Předmětný výzkum zároveň naznačuje prospěšnost LSD a podobných látek při léčení řady psychických poruch, zejména úzkostných poruch, deprese nebo také závislostí. Uvedený výzkum rovněž konstatuje, že ačkoliv jsou LSD a ostatní halucinogeny často zneužívány, nejedná se o drogy, které by vedly k vzniku závislosti nebo jejichž vysazení by způsobovalo abstinenční příznaky.

Pokud jde o možné negativní zdravotní dopady psychedelických drog, největším akutním zdravotním rizikem spojeným s užíváním LSD je především riziko tzv. „*bad tripu*“ a s tím související záchvaty paniky. Případy sebevražd spáchaných pod vlivem LSD, respektive případy nehod končících smrtí jsou však velmi vzácné.¹⁸⁴ Případy úmrtí v důsledku předávkování LSD jsou potom prakticky neznámé.^{185;186} Pokud jde o způsob užívání psychedelik, obvyklý způsob užití LSD a hub obsahujících psilocybin představuje perorální podání; injekčně či dalšími zvlášť rizikovými způsoby se tyto drogy prakticky neužívají.¹⁸⁷

V případě chronických zdravotních rizik spojených s užíváním psychedelických drog, lze uvést riziko vzniku tzv. perzistující poruchy vnímání po užití halucinogenu, označované

¹⁸² NUTT, David J, Leslie A KING, Lawrence D PHILLIPS, et al. Drug harms in the UK: a multicriteria decision analysis. *The Lancet* [online]. 2010, 376(9752), 1558-1565 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1016/S0140-6736(10)61462-6. ISSN 01406736. Dostupné z: <http://www.ias.org.uk/uploads/pdf/News%20stories/dnutt-lancet-011110.pdf>

¹⁸³ LIECHTI, Matthias E., cit. 180.

¹⁸⁴ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Lysergide (LSD) drug profile. *European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction* [online]. [cit. 2020-03-21]. Dostupné z: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/drug-profiles/lsd>

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ NICHOLS, David E. a Eric L. BARKER, cit. 173, s. 275.

¹⁸⁷ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Lysergide (LSD) drug profile. *European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction* [online]. [cit. 2020-03-21]. Dostupné z: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/drug-profiles/lsd>

zkráceně jako HPPD (*hallucinogen persisting perception disorder*). Tato porucha spočívá v tom, že uživatel halucinogenu i poté, co již ve svém organismu nemá drogu, stále vnímá (vidí) vizuální distorze a efekty, popřípadě šumění, které jsou běžným účinkem některých halucinogenů. Tato porucha může po určitém čase vymizet, ale může také trvat i dlouhou dobu po užití drogy. Riziko vzniku této poruchy je však velmi nízké.¹⁸⁸

Naproti tomu zažité povědomí o tom, že užívání psychedelik může způsobit řadu psychických nemocí (např. schizofrenii), respektive uspíšit jejich nástup, se nezakládá na pravdě. Uvedenou problematikou se zabýval výzkum norských vědců probíhající v letech 2008 až 2011,¹⁸⁹ kterého se zúčastnilo více než 135 095 respondentů ze Spojených států amerických. Z uvedeného počtu respondentů přibližně 19 299 (tj. přibližně 14 %) uvedlo, že někdy užilo buď LSD, psilocybin nebo meskalin¹⁹⁰. Výzkum se zaměřoval na rizika vzniku psychických nemocí u zúčastněných osob a dospěl k závěru, že skupina osob, která někdy užila některé ze tří jmenovaných psychedelických drog, netrpěla větším rizikem vzniku psychické nemoci či sebevražedných sklonů, nežli zbytek zkoumaných osob. Výzkum potom uzavírá, že „*je obtížné nalézt důvod legitimizující nelegální status psychedelik coby opatření na podporu veřejného zdraví*“.¹⁹¹

K obdobnému závěru dospěla i americká studie z roku 2015,¹⁹² které se zúčastnilo více než 190 000 respondentů. Ani ta neprokázala negativní vliv užívání psychedelik na vznik psychických nemocí. Předmětná studie dokonce dospěla k závěru, že užívání psychedelik vedlo u jejich uživatelů ke snížení sebevražedných sklonů a počtu pokusů o sebevraždu.

Stejně tak nebyl prokázán ani zásadní negativní vliv psychedelik na kriminální chování jejich uživatelů. Vlivu užívání psychedelik na kriminalitu se věnoval americký výzkum z roku

¹⁸⁸ NICHOLS, David E. a Eric L. BARKER, cit. 173, s. 277 - 278.

¹⁸⁹ JOHANSEN, Pål-Ørjan, Teri Suzanne KREBS, David A. BRIGHT, et al. Psychedelics not linked to mental health problems or suicidal behavior: A population study. *Journal of Psychopharmacology* [online]. 2015, **29**(3), 270-279 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1177/0269881114568039. ISSN 0269-8811. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0269881114568039>; CORMIER, Zoe. No link found between psychedelics and psychosis. *Nature.com* [online]. 2015 [cit. 2020-03-21]. Dostupné z: <https://www.nature.com/news/no-link-found-between-psychedelics-and-psychosis-1.16968>

¹⁹⁰ Rovněž psychedelická droga, přírodního původu.

¹⁹¹ „*Overall, it is difficult to see how prohibition of psychedelics can be justified as a public health measure.*“ (JOHANSEN, Pål-Ørjan, Teri Suzanne KREBS, David A. BRIGHT, et al. Psychedelics not linked to mental health problems or suicidal behavior: A population study. *Journal of Psychopharmacology* [online]. 2015, **29**(3), 270-279 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1177/0269881114568039. ISSN 0269-8811. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0269881114568039>)

¹⁹² HENDRICKS, Peter S, Christopher B THORNE, C Brendan CLARK, et al. Classic psychedelic use is associated with reduced psychological distress and suicidality in the United States adult population: A population study. *Journal of Psychopharmacology* [online]. 2015, **29**(3), 280-288 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1177/0269881114565653. ISSN 0269-8811. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0269881114565653>; CORMIER, Zoe. No link found between psychedelics and psychosis. *Nature.com* [online]. 2015 [cit. 2020-03-21]. Dostupné z: <https://www.nature.com/news/no-link-found-between-psychedelics-and-psychosis-1.16968>

2017.¹⁹³ Předmětný výzkum vycházel z dat poskytnutých více než 480 000 respondenty ve Spojených státech amerických v letech 2002 až 2014. Přibližně 14 % z uvedených respondentů uvedlo, že alespoň jednou v životě užilo některé z psychedelik. Výzkum se zaměřoval na několik oblastí kriminálního chování respondentů v posledních 12 měsících. Z předmětného výzkumu vyplynulo, že v případě uživatelů psychedelik bylo páchání napadení a krádeží dokonce méně časté, než v případě ostatních osob zahrnutých do výzkumu; v případě napadení bylo jejich páchání uživateli psychedelik méně časté o 12 %, v případě krádeží potom až o 27 %. Obdobně byly méně časté i případy zadržení uživatelů psychedelik pro páchání násilné kriminality (o 18 %), jakož i pro páchání majetkové kriminality (o 22 %). Častější oproti neuživatelům drog, respektive uživatelům psychedelik bylo naopak páchání uvedené kriminality u uživatelů jiných drog. Naproti tomu se však uživatelé psychedelik častěji podíleli na distribuci drog, a to v závislosti na jednotlivých druzích užívaných psychedelik o 47 až 68 % více, nežli lidé neužívající žádné drogy. Obdobně často se potom na distribuci drog podíleli také uživatelé jiných, než psychedelických drog. Uvedený výzkum však v této souvislosti upozorňuje na to, že ačkoliv se uživatelé psychedelik stejně jako uživatelé jiných drog častěji podílejí na distribuci drog, případů zadržení uživatelů psychedelik za distribuci drog bylo zaznamenáno naprosté minimum. Většina (přibližně 70 %) případů zadržení souvisejících s drogovou kriminalitou se týká heroinu, kokainu, respektive z něho vyráběných drog, a marihuany; případů zadržení v souvislosti s psychedeliky je naopak tak málo, že konkrétní čísla nejsou ani příslušnými orgány vykazována. Uvedený výzkum tedy uzavírá, že ačkoliv se uživatelé psychedelik podílejí na distribuci drog podstatně více, než lidé drogy neužívající, tato jejich aktivita se pravděpodobně omezuje výlučně právě na distribuci psychedelických drog, a s ohledem na svoji nízkou škodlivost podléhá menší faktické represi ze strany státu, nežli distribuce jiných (škodlivějších) drog. S ohledem na výše uvedené lze tudíž přinejmenším uzavřít, že užívání psychedelických drog nepředstavuje významný kriminogenní faktor.

6.1.2. Aktuální právní úprava nakládání s psychedeliky

Aktuální právní úprava vztahující se k psychedelickým drogám má svůj základ stejně jako ve výše uvedených případech v *zákoně o návykových látkách*, a v navazujícím *nařízení č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, v platném znění*, které v návaznosti na ustanovení § 2 písm. a) zákona o návykových látkách označuje za návykové látky mimo jiné

¹⁹³ HENDRICKS, Peter S, Michael Scott CRAWFORD, Karen L CROPSEY, et al. The relationships of classic psychedelic use with criminal behavior in the United States adult population: A population study. *Journal of Psychopharmacology* [online]. 2017, 32(1), 37-48 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1177/0269881117735685. ISSN 0269-8811. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0269881117735685>

také LSD a psilocybin, a vypočítává je ve své příloze č. 4. Zařazení LSD a psilocybinu do přílohy č. 4 uvedeného nařízení má potom obdobně jako v případě heroinu zařazeného do přílohy č. 3 uvedeného nařízení s ohledem na ustanovení § 3 odst. 2 věta první zákona o návykových látkách za následek, že stejně jako heroin rovněž LSD a psilocybin „*mohou být použity pouze k omezeným výzkumným, vědeckým a velmi omezeným terapeutickým účelům vymezeným v povolení k zacházení*“. Případné využití těchto látek je tak tímto ustanovením zákona omezeno toliko na taxativně vyjmenované způsoby, přičemž i takové možnosti využití je třeba s ohledem na znění zákona chápat velice restriktivně.¹⁹⁴

Z právní úpravy obsažené v zákoně o návykových látkách potom vychází úprava obsažená v ***trestním zákoníku***, upravující primární drogovou kriminalitu v jeho ustanoveních § 283 až § 287 (včetně společného ustanovení § 289 trestního zákoníku). V případě psychedelických drog je relevantní taktéž trestný čin nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku uvedený v ustanovení § 285 trestního zákoníku, konkrétně základní skutková podstata zakotvená v odst. 2 tohoto ustanovení, která stanoví, že „*kdo neoprávněně pro vlastní potřebu pěstuje v množství větším než malém houbu nebo jinou rostlinu než uvedenou v odstavci 1¹⁹⁵ obsahující omamnou nebo psychotropní látku, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, peněžitým trestem nebo propadnutím věci*“. Na toto ustanovení potom navazuje ustanovení § 289 odst. 3 trestního zákoníku, které odkazuje na vládní nařízení, které stanoví, „*keré rostliny nebo houby se považují za rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku podle § 285 a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu § 285*“. Tímto nařízením je potom ***nařízení č. 455/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, které rostliny nebo houby se považují za rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu trestního zákoníku, v platném znění.*** Podle předmětného nařízení se za houbu ve smyslu ustanovení § 285 trestního zákoníku považují houby obsahující psilocybin a psilocin, přičemž množství větší než malé představuje více než 40 takovýchto hub. Množstevně omezené pěstování hub obsahujících psilocybin či psilocin pro vlastní potřebu tudíž není trestné, je nicméně postižitelné jako přestupek podle ustanovení § 39 odst. 2 písm. b) zákona o návykových látkách. Ve zbytku, pokud jde o úpravu primární drogové kriminality vztahující se k psychedelikům, platí obdobně výše uvedené u opioidů, a lze tak opět odkázat na tento text.

¹⁹⁴ Podrobnější výklad této problematiky se nachází výše v textu v kapitole 4.2.2. věnující se aktuální právní úpravě nakládání s opioidy.

¹⁹⁵ Ustanovení § 285 odst. 1 trestního zákoníku postihuje určité případy pěstování rostlin konopí.

Žádná další relevantní (zvláštní) právní úprava vztahující se k psychedelikům, jmenovitě LSD a psilocybinu, která by více zohledňovala výše popsaná specifika těchto drog, v současné době v České republice neexistuje.

6.1.3. Srovnání se zahraničím a návrhy možných změn

Ačkoliv právní úprava psychedelických drog v řadě zemí, včetně České republiky, v zásadě zcela odmítá jakoukoli diferenciaci těchto drog vůči ostatním drogám, není tomu tak ve všech zemích. Zejména v případě hub obsahujících psilocybin již některé země přistoupily k dekriminálnímu nakládání s nimi, přičemž takovéto tendence v této oblasti nadále spíše sílí. V nedávné době přistoupila k dekriminálnímu nakládání s houbami obsahujícími psilocybin také řada oblastí ve Spojených státech amerických (např. Denver nebo Oakland).¹⁹⁶

Opačným směrem naopak postupuje Nizozemsko, i když pouze do jisté míry. Nizozemsko v roce 2008 zakázalo volný prodej hub obsahujících psilocybin, a to s odkazem na případy nebezpečného chování (zejména vůči vlastní osobě), které může intoxikace touto látkou způsobit.¹⁹⁷ Předmětný zákaz se však nevztahuje na tzv. sklerocia¹⁹⁸ (*truffles*), útvary tvořené např. i houbami. Některá sklerocia přitom rovněž obsahují psilocybin.¹⁹⁹ Tato droga je tak navzdory výše uvedenému zákazu v Nizozemsku nadále legálně přístupná široké veřejnosti a je možné ji zakoupit jak na internetu,²⁰⁰ tak v kamenných obchodech (*smartshops*).

Z výše uvedených informací je zřejmé, že jak LSD, tak psilocybin působí v případě jejich užití velmi intenzivně na psychiku člověka, přičemž jejichž užívání s sebou nese určitá rizika (možnost vzniku poruchy HPPD, případně riziko způsobení si zranění, případně i úmrtí pod vlivem těchto drog). Tato rizika jsou však v porovnání s ostatními drogami, např. i běžně dostupným alkoholem, velmi nízká. Zároveň existují studie, které poukazují na možný pozitivní přínos těchto psychedelických drog při lékařské vedené léčbě některých psychických nemocí, popřípadě které naznačují dokonce menší četnost některých druhů kriminálního chování u uživatelů těchto drog.

¹⁹⁶ VOYTKO, Lisette. Efforts To Decriminalize Magic Mushrooms Beginning To Sprout Nationally. *Forbes.com* [online]. 2019 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.forbes.com/sites/lisettevoytko/2019/06/14/efforts-to-decriminalize-magic-mushrooms-beginning-to-sprout-nationally/#26b2a0356c75>

¹⁹⁷ HORNBY, Catherine. Dutch ban on "magic" mushrooms to take effect. *Reuters.com* [online]. 2008 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-dutch-mushroom/dutch-ban-on-magic-mushrooms-to-take-effect-idUSTRE4AR32R20081128>

¹⁹⁸ Wikipedia. Sklerocium. *Wikipedia* [online]. [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Sklerocium>

¹⁹⁹ MushMagic. Here's why magic truffles are legal in the Netherlands. *MushMagic* [online]. 2019 [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <https://www.mushmagic.com/blog-heres-why-magic-truffles-are-legal-in-the-netherlands-n120>

²⁰⁰ Viz e-shopy na adresách *Shop.magictruffles.com* nebo *Trufflemagic.com*.

Lze se domnívat, že s ohledem na zachování určité míry opatrnosti u drog s podobně intenzivním vlivem na lidskou psychiku by zpřístupnění LSD či psilocybinu formou bezbřehé legalizace nebylo správným řešením, a to bez ohledu na to, že se psychedelické drogy jeví být jako podstatně méně škodlivé, nežli např. (tradičně) běžně dostupný alkohol. Určitá míra jejich zpřístupnění široké veřejnosti (např. formou výdeje jako léku na předpis) či alespoň odborné veřejnosti, zejména s ohledem na výše naznačované možné lékařské využití psychedelických drog, se však jeví jako vhodná. Takovéto využití však současná právní úprava s ohledem na ustanovení § 3 odst. 2 věta první zákona o návykových látkách a zařazení LSD a psilocybinu do přílohy č. 4 nařízení č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, v platném znění, výrazně omezuje, a řadí je tak v této souvislosti po bok heroinu či metamfetaminu.

S ohledem na výše popsanou nízkou škodlivost psychedelických drog (minimální zdravotní rizika, minimální riziko vzniku závislosti, absence významného negativního vlivu na kriminalitu) se potom jako vhodné opatření jeví především dekriminlizace nakládání s některými psychedelickými drogami, např. právě LSD či psilocybinem. Výše uvedené skutečnosti nenasvědčují tomu, že by společenská škodlivost spjatá s užíváním těchto drog byla natolik významná, aby mohlo být jednání spočívající v řadě způsobů nakládání s těmito drogami plnohodnotným předmětem posuzování v rámci trestního práva coby nástroje ochrany společnosti *ultima ratio*. Ačkoliv je jistě určitá kontrola nakládání s těmito látkami zapotřebí, kriminalizace nakládání s těmito drogami se jeví, obzvláště nahlíženo prizmatem výše uvedených výzkumů, jako značně nepřiměřené opatření. V případě setrvání na potřebě kriminalizace nakládání s psychedelickými drogami se potom jeví jako vhodné opatření alespoň zavedení větší diferenciacce mezi psychedelickými drogami a ostatními podstatně škodlivějšími (trestním právem regulovanými) drogami, jakými jsou např. heroin či metamfetamin. Tato diferenciacce by mohla být provedena obdobně, jako je tomu v případě konopných látek, v jejichž případě zákonodárce v rámci úpravy primární drogové kriminality v trestním zákoníku vytváří pro některé způsoby nakládání s nimi (směřující k vlastní potřebě) privilegované skutkové podstaty.

7. Konopné látky

Poslední skupinou drog, které bych se chtěl v této práci věnovat, jsou konopné látky. Problematika právní úpravy konopných látek je jednou z nejčastěji diskutovaných oblastí, pokud jde o úvahy nad legalizací nakládání s drogami či alespoň jeho dekriminální. S ohledem na tuto skutečnost tak považuji za vhodné v této práci zmínit i tuto skupinu drog, ačkoliv je hlavním cílem této práce zaměřit se spíše na jiné skupiny drog, které jsou v tomto ohledu více opomíjeny a nejsou právem reflektovány s takovou pečlivostí, jako např. právě konopné látky. Následující text je tak s ohledem na rozsáhlost tématu konopných látek pouze velice stručným úvodem do této jinak značně rozsáhlé problematiky.

Kanabinoidy jsou (chemické) látky vyskytující se v rostlinách konopí. Ačkoliv je možné kanabinoidy vyrábět synteticky, hlavním zdrojem kanabinoidů jsou především rostliny konopí. Jedním z nejdůležitějších kanabinoidů obsažených v rostlinách konopí, pokud jde o psychoaktivní účinky, je **THC** (*tetrahydrokanabinol*). Rostliny konopí však obsahují celou řadu dalších kanabinoidů, např. CBD (*kanabidiol*).²⁰¹

Konopné látky se užívají především ve dvou hlavních formách, a to ve formě marihuany a hašiše. **Marihuana** je *"sušené květenství a horní lístky ze samičí rostliny konopí"*, přičemž obsah účinných látek (zejména THC) v takové sušině se pohybuje zpravidla v rozmezí 2 až 10%. **Hašiš** je potom *"pryskyřice z rostliny konopí s obsahem účinných látek až kolem 40 %"*.²⁰²

Konopné látky jsou v současné době velice rozšířenými drogami. Zkušenost s jejich užitím má více než čtvrtina české populace ve věkové skupině 15 až 64 let.²⁰³

Psychoaktivní účinky konopných látek spočívají především ve schopnosti vyvolat pocit euforie a veselosti, ale rovněž se projevují zpomalením myšlení a omezením kognitivních schopností. Užití konopných látek také působí pocit hladu a zvyšuje apetit.²⁰⁴ Při vyšších dávkách se můžou dostavit rovněž vizuální vjemy obdobně jako u halucinogenů.²⁰⁵

Jeden z hlavních způsobů využití konopí, respektive kanabinoidů představuje jejich léčebné použití; takovéto používání konopných látek je legální rovněž v České republice.²⁰⁶

²⁰¹ National Center for Complementary and Integrative Health. Cannabis (Marijuana) and Cannabinoids: What You Need To Know. *NCIH* [online]. National Center for Complementary and Integrative Health, 2019 [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <https://www.nccih.nih.gov/health/cannabis-marijuana-and-cannabinoids-what-you-need-to-know>

²⁰² GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. Kriminologie. 4. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 316.

²⁰³ MRAVČÍK, cit. 38, s. 48.

²⁰⁴ GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol., cit. 202, s. 316.

²⁰⁵ National Institute on Drug Abuse. Marijuana [online]. National Institute on Drug Abuse, 2019 [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <https://www.drugabuse.gov/publications/drugfacts/marijuana>

²⁰⁶ Státní agentura pro konopí pro léčebné použití. Základní informace o agentuře. *SAKL* [online]. [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <http://www.sakl.cz/home/zakladni-informace>

7.1.1. Škodlivost užívání konopných látek

Pokud uvažujeme o škodlivosti užívání konopných látek na zdraví jejich uživatelů, záleží do velké míry na způsobu jejich užití.

Jak již bylo uvedeno výše, konopné látky, zejména potom kanabinoidy THC a CBD se využívají k rozličným léčebným účelům. Konopí se v České republice v lékařství užívá v souladu s příslušnou vyhláškou²⁰⁷ především pro **(i)** tlumení chronické neutišitelné bolesti (zejména související s onkologickými onemocněními), používá se rovněž **(ii)** při léčbě některých příznaků roztroušené sklerózy, **(iii)** dále v případě nevolností a k stimulaci apetitu v souvislosti s léčbou onkologických onemocnění nebo onemocnění HIV, **(iv)** při léčbě tzv. Tourettova syndromu, případně také **(v)** při povrchové léčbě kožních onemocnění.²⁰⁸ Lze mít za to, že takovéto způsoby užití konopných látek pod lékařským dohledem jsou zdraví prospěšné.

Naopak lékařsky nekontrolované užívání konopných látek, ať už k léčebným účelům či rekreačně, s sebou může nést zvýšená zdravotní rizika pro své uživatele, případně také pro jejich okolí. Škodlivé je především užívání kanabinoidů prostřednictvím kouření (ať už marihuany či hašiše), které je nejrozšířenějším způsobem aplikace těchto drog, zejména pokud jde o jejich rekreační užívání. Argument škodlivostí kouření jako takového však nemůže sám o sobě obstát a zcela jistě jej ani nelze považovat za dostatečný důvod kriminalizace neoprávněného nakládání s konopnými látkami, zejména pokud je legální kouření tabáku (případně i jiných látek). Takové důvody je třeba hledat jinde.

Pokud jde o negativní vlivy na zdraví uživatelů konopných látek působené kanabinoidy jako takovými (bez ohledu na způsob jejich aplikace), lze uvést následující. Existuje řada studií, které se zabývaly vlivem užívání konopí na vznik psychických nemocí, zejména potom úzkostných poruch, deprese a schizofrenie, respektive psychóz. Zatímco v případě rizika vzniku úzkostných poruch a depresí nebyla příčinná souvislost mezi tímto následkem a užíváním konopných látek jednoznačně prokázána, riziko vzniku psychóz a schizofrenie podle recentních výzkumů užívání konopných látek zvyšuje.²⁰⁹ Výzkumy především naznačují, že užívání konopných látek může urychlit nástup psychózy (respektive její diagnózu) v průměru o 2,7 let.²¹⁰

²⁰⁷ Vyhláška č. 236/2015 Sb., o stanovení podmínek pro předepisování, přípravu, distribuci, výdej a používání individuálně připravovaných léčivých přípravků s obsahem konopí pro léčebné použití, v platném znění.

²⁰⁸ Srov. přílohu č. 3 vyhlášky č. 236/2015 Sb., o stanovení podmínek pro předepisování, přípravu, distribuci, výdej a používání individuálně připravovaných léčivých přípravků s obsahem konopí pro léčebné použití, v platném znění.

²⁰⁹ GATES, Peter. Does cannabis cause mental illness? *National Drug & Alcohol Research Centre* [online]. 2016 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://ndarc.med.unsw.edu.au/blog/does-Cannabis-cause-mental-illness>

²¹⁰ LARGE, Matthew, Swapnil SHARMA, Michael T. COMPTON, et al. Cannabis Use and Earlier Onset of Psychosis: A population study. *Archives of General Psychiatry* [online]. 2011, **68**(6), 37-48 [cit. 2020-04-04]. DOI: 10.1001/archgenpsychiatry.2011.5. ISSN 0003-990X. Dostupné z: <http://archpsyc.jamanetwork.com/article.aspx?doi=10.1001/archgenpsychiatry.2011.5>

„Riziko vzniku schizofrenie se potom zvyšuje s délkou užívání a výši dávky konopných látek. Pravidelní uživatelé konopí mají dvojnásobně zvýšenou pravděpodobnost vzniku schizofrenie oproti neuživatelům konopí, zatímco ti, kdo užívali konopí alespoň někdy ve svém životě, mají zvýšené riziko vzniku schizofrenie o 40 %.“²¹¹ Pokud však uvažujeme o možných dopadech hromadného užívání konopných látek na psychické zdraví společnosti, je tato čísla třeba zasadit do kontextu. Zatímco v běžné populaci trpí psychotickými poruchami přibližně 7 z 1 000 lidí (neuživatelů konopných drog), v případě uživatelů konopných drog, ačkoliv je toto číslo dvojnásobné, tak činí „pouhých“ 14 osob trpících psychotickými poruchami na 1 000 uživatelů konopných látek.²¹² Při posuzování negativního vlivu konopných látek na zdraví jeho uživatelů je tedy třeba zvážit, zdali je tento jejich negativní vliv dostatečně zásadní na to, aby legitimizoval kriminalizaci nakládání s těmito drogami, neboť větší či menší zdravotní rizika jsou zpravidla spjata s užíváním většího množství drog, včetně „legálního“ alkoholu.

Nezanedbatelné riziko mohou představovat podobně jako u alkoholu rovněž opojení uživatelé konopných látek v silniční dopravě. Těmito riziky se zabývala studie z roku 2012,²¹³ která shrnovala výsledky celé řady předešlých výzkumů dotýkajících se této otázky. Předmětná studie uzavírá, že řízení po užití konopných látek (především s ohledem na omezené kognitivní schopnosti uživatele) téměř zdvojnásobuje riziko účasti takového uživatele na závažných dopravních nehodách, majících za následek vážné zranění či smrt. Studie rovněž uvádí srovnání s alkoholem, po jehož požití se při obsahu alkoholu 0,8 promile v krvi zvyšuje riziko vzniku dopravní nehody 2,69 krát. Značnou limitací předmětné studie je však zejména to, že s ohledem na často chybějící data nezohledňuje koncentraci THC v krvi u jednotlivých případů nehod vzniklých po požití konopných látek. Bez ohledu na tuto skutečnost však předmětná studie nasvědčuje tomu, že řízení po užití konopných látek může riziko vzniku vážné dopravní nehody zvyšovat. Sluší se však dodat, že existují rovněž výzkumy, které dospěly k závěru, že užití THC

²¹¹ „The risk of developing schizophrenia increases with the duration and dose of cannabis use. Regular cannabis users have double the risk of non-users. Those who have used cannabis at some point in their life have a 40% increased risk compared with non-users.“ (GATES, Peter. Does cannabis cause mental illness? *National Drug & Alcohol Research Centre* [online]. 2016 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://ndarc.med.unsw.edu.au/blog/does-Cannabis-cause-mental-illness>)

²¹² GATES, Peter, cit. 209.

²¹³ ASBRIDGE, M., J. A. HAYDEN, J. L. CARTWRIGHT, et al. Acute cannabis consumption and motor vehicle collision risk: systematic review of observational studies and meta-analysis. *BMJ* [online]. 2012, **344**(feb09 2), e536-e536 [cit. 2020-04-04]. DOI: 10.1136/bmj.e536. ISSN 0959-8138. Dostupné z: <http://www.bmj.com/cgi/doi/10.1136/bmj.e536>

před řízením riziko vzniku dopravní nehody, na rozdíl od alkoholu, nezvyšuje (např. výzkum Ministerstva dopravy Spojených států amerických z roku 2015²¹⁴).

Pokud jde o úmrtnost působenou přímo užíváním konopných látek, tak platí, že doposud nebyl významný přímý vliv užívání konopných látek na míru úmrtnosti jejich uživatelů prokázán.²¹⁵

Ačkoliv není závěr o způsobilosti užívání marihuany způsobit závislost na této droze všeobecně přijímán, řada relevantních studií se v takovém závěru shoduje, byť dodává, že závislost na marihuaně s sebou nenese natolik závažné negativní následky, jako závislost na řadě jiných drog. Řada uživatelů marihuany však není schopna s užíváním této drogy sama přestat a vyhledává centra pomoci s léčením závislostí,²¹⁶ nejinak tomu je i v České republice, kde mezi klienty nízkoprahových programů bylo v roce 2017 rovněž přibližně 2 300 uživatelů konopných látek. S ohledem na poměrně vysokou prevalenci uživatelů konopných látek v české společnosti je však podíl uživatelů konopných látek, který se účastnil takovýchto programů, podstatně menší, než například podíl uživatelů metamfetaminu, respektive opioidů, kteří se účastnili nízkoprahových programů, neboť celkový počet uživatelů metamfetaminu, respektive opioidů je podstatně nižší (nízkoprahových programů se v roce 2017 v České republice účastnilo přibližně 24 800 uživatelů metamfetaminu a přibližně 10 300 uživatelů opioidů).²¹⁷

Konečně, při hodnocení škodlivosti konopných látek je třeba rovněž vyhodnotit jejich vliv na kriminalitu. Tímto problémem se zabýval mimo jiné americký výzkum z roku 2018²¹⁸, který zkoumal vliv legalizace nakládání s marihuanou v amerických státech Washington a Colorado na míru kriminality. K rozhodnutí o legalizaci nakládání s konopnými látkami došlo v uvedených státech v roce 2012, přičemž uvedená právní změna nově umožňovala v těchto amerických státech držet, konzumovat a kupovat konopí osobám starším 21 let pro rekreační

²¹⁴ COMPTON, R. P., BERNING, A. *Drug and alcohol crash risk*. (Traffic Safety Facts Research Note) 2015. Washington, DC: National Highway Traffic Safety Administration [online]. [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: http://www.nhtsa.gov/staticfiles/nti/pdf/812117-Drug_and_Alcohol_Crash_Risk.pdf

²¹⁵ SIDNEY, S., J. E. BECK, I. S. TEKAWA, et al. Marijuana use and mortality: systematic review of observational studies and meta-analysis. *American Journal of Public Health* [online]. 1997, **87**(4), 585-590 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.2105/AJPH.87.4.585. ISSN 0090-0036. Dostupné z: <http://ajph.aphapublications.org/doi/10.2105/AJPH.87.4.585>

²¹⁶ BUDNEY, Alan, Roger ROFFMAN, Robert STEPHENS, Denise WALKER a G. D. FRIEDMAN. *Marijuana Dependence and Its Treatment*. *American Journal of Public Health* [online]. 2007, **4**(1) [cit. 2020-04-04]. ISSN 19400632.. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2797098/>

²¹⁷ MRAVČÍK, cit. 38, s. 9.

²¹⁸ LU, Ruibin, Dale WILLITS, Mary K. STOHR, et al. The Cannabis Effect on Crime: Time-Series Analysis of Crime in Colorado and Washington State. *Justice Quarterly* [online]. 2019, **4**(1), 1-31 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1080/07418825.2019.1666903. ISSN 0741-8825. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/07418825.2019.1666903>

účely, a zároveň umožňovala osobám v těchto státech po získání příslušné licence legálně pěstovat, zpracovávat a prodávat konopí. Předmětná studie dospěla k závěru, že legalizace nakládání s konopím pro rekreační účely neměla z dlouhodobého hlediska žádný významný vliv na míru násilné či majetkové kriminality v těchto amerických státech.

Rovněž americká vládní studie z roku 2013²¹⁹ vylučuje negativní vliv užívání marihuany na násilnou, potažmo majetkovou kriminalitu. Uvedená studie sice konstatuje, že v případě adolescentních uživatelů marihuany je častější páchaní kriminality v dospělosti, nicméně neshledává u uvedeného následku příčinnou souvislost s užíváním marihuany jako takovým, ale spíše v jiných okolnostech, jako jsou poškozené rodinné vztahy či negativní vliv některých vrstevníků.

7.1.2. Aktuální právní úprava nakládání s konopnými látkami

Právní úprava konopných látek v České republice je značně rozsáhlá a roztržštěná do řady zákonných i podzákonných právních předpisů. Níže uvedený výčet předpisů uvádí pouze ty nejdůležitější z nich.

Vnitrostátní právní úprava konopných látek vychází primárně ze *zákona o návykových látkách*, a na něj navazujícího *nařízení č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, v platném znění*, které právně zakotvují status konopí, pryskyřice z konopí a dalších konopných látek coby látek návykových. Zákon o návykových látkách dále upravuje především povolené způsoby zacházení s konopnými látkami [§ 1 odst. 1 písm. a)], včetně jejich pěstování [§ 1 odst. 1 písm. c)]. V definičním ustanovení § 2 písm. d) potom zákon o návykových látkách definuje *konopí* jako „*kvetoucí nebo plodonosný vrcholík rostliny z rodu konopí (Cannabis) nebo nadzemní část rostliny z rodu konopí, jejíž součástí je vrcholík*“. Podstatné je rovněž ustanovení § 5 odst. 5 zákona o návykových látkách, které umožňuje určité způsoby zacházení s konopím neobsahujícím více než 0,3 % THC bez povolení. Důležitý zákaz stanoví ustanovení § 15 písm. e) zákona o návykových látkách, podle kterého se zakazuje „*získávat konopnou pryskyřici a látky ze skupiny tetrahydrokanabinolů z rostliny konopí (rod Cannabis)*“, a to s výjimkou „*získávání takových látek pro léčebné použití nebo vědecké účely za podmínek stanovených tímto zákonem a zákonem o léčivech*²²⁰“. Další důležité prohibitivní ustanovení obsahuje také § 24 odst. 1 písm. c) zákona o návykových látkách, který zakazuje „*pěstovat druhy a odrůdy rostliny konopí (rod Cannabis), které mohou obsahovat více než 0,3 % látek ze*

²¹⁹ Office of National Drug Control Policy. *Improving the Measurement of Drug-Related Crime* [online]. Washington, DC: Executive Office of the President. 2013. [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/ondcp/policy-and-research/drug_crime_report_final.pdf#page=131

²²⁰ Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech, v platném znění.

skupiny tetrahydrokanabinolů, s výjimkou pěstování na základě licence udělené podle tohoto zákona“. Ustanovení § 24a, § 24b a § 29 zákona o návykových látkách potom upravují některé otázky týkající pěstování konopí pro léčebné účely. Ustanovení § 36 až 40 zákona o návykových látkách zase obsahují úpravu přestupků, včetně přestupků souvisejících s konopnými látkami [např. přestupek podle ustanovení § 39 odst. 2 písm. b) zákona o návykových látkách]²²¹.

Podstatná část právní úpravy související s nakládáním s konopnými látkami se nachází rovněž v ***trestním zákoníku***, především v jeho ustanoveních § 283 až 287, včetně společného ustanovení § 289, které upravují primární drogovou kriminalitu. Na tomto místě lze opětovně odkázat na výklad nacházející se výše v kapitole o opioidech, avšak je nutno upozornit na některá specifika úpravy primární drogové kriminality vztahující se ke konopným látkám. Zákodárce totiž hodnotí společenskou škodlivost některých druhů nakládání s konopnými látkami obsahujícími THC ve srovnání s ostatními omamnými a psychotropními látkami jako menší, a stanoví tak pro takové druhy nakládání s konopnými látkami privilegované skutkové podstaty. Jedná se o (privilegovanou) skutkovou podstatu trestného činu přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu podle ustanovení § 284 odst. 1 trestního zákoníku, a dále o (privilegovanou) skutkovou podstatu trestného činu nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku podle ustanovení § 285 odst. 1 trestního zákoníku. Tyto privilegované skutkové podstaty vztahující se ke konopným látkám tudíž souvisí toliko s určitými druhy nakládání s těmito látkami, přičemž jim je společné, že takové nakládání směřuje pouze k vlastní potřebě pachatele. Drogová trestná činnost spočívající např. v neoprávněném prodeji konopných látek třetím osobám (§ 283 trestního zákoníku), popřípadě ve svádění třetích osob ke zneužívání konopných látek (§ 287 trestního zákoníku) je potom postihována stejně přísně, jako v případě ostatních omamných a psychotropních látek. Obdobně jako v případě hub obsahujících psilocybin je i v případě konopných látek relevantní trestný čin nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku, tentokrát však ve své privilegované skutkové podstatě vztahující se toliko na pěstování rostliny konopí (§ 285 odst. 1 trestního zákoníku). ***Nariženi vlády č. 455/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, které rostliny nebo houby se považují za rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu trestního zákoníku, v platném znění***, potom v návaznosti na zmocňovací ustanovení § 289 odst. 3 trestního zákoníku stanoví, že rostlinou konopí (*Cannabis sp.*) ve smyslu trestního zákoníku se rozumí „*všechny druhy a odrůdy, které obsahují více než 0,3 % látek ze skupiny*

²²¹ „Fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že neoprávněně pěstuje pro vlastní potřebu v malém množství rostlinu nebo houbu obsahující návykovou látku.“

tetrahydrokanabinolů v kvetoucím nebo plodonosném vrcholíku rostliny konopí (s výjimkou zrn) včetně listů“, přičemž množstvím větším než malým se rozumí více než 5 takových rostlin. Pěstování menšího množství rostlin konopí je postižitelné toliko jako výše zmiňovaný přestupek podle zákona o návykových látkách.²²²

Relevantní právní úpravu vztahující se k rostlinám konopí potom obsahuje rovněž **zákon o léčivech**. Ten především ve svém ustanovení § 79a upravuje individuálně připravované léčivé přípravky s obsahem konopí pro léčebné použití, přičemž ve svých následujících ustanoveních reguluje další okolnosti související např. s vystavováním receptů (§ 81f odst. 10) nebo výdejem léčivých přípravků obsahujících konopí (§ 83 odst. 8).

Konečně, důležitým právním předpisem vztahujícím se ke konopí je rovněž **vyhláška č. 236/2015 Sb., o stanovení podmínek pro předepisování, přípravu, distribuci, výdej a používání individuálně připravovaných léčivých přípravků s obsahem konopí pro léčebné použití, v platném znění**, upravující některé aspekty související s individuálně připravovanými léčivými přípravky s obsahem konopí pro léčebné použití. Vyhláška stanoví především druhy konopí pro léčebné použití včetně jejich množstevního omezení (§ 2), pravidla pro značení konopí pro léčebné použití (§ 3), pravidla pro jeho předepisování (§ 4) a také pravidla pro jeho výdej (§ 5). Důležité je zejména omezující ustanovení § 4 odst. 1 předmětné vyhlášky, podle něhož je možné léčivý přípravek s obsahem konopí pro léčebné použití předepsat toliko pacientům, kteří dosáhli 18 let věku, a to jen v případě indikací²²³ uvedených v příloze č. 3 této vyhlášky.

7.1.3. Srovnání se zahraničím a návrhy možných změn

Výše naznačené skutečnosti nasvědčují tomu, že ačkoliv nakládání s konopnými látkami je podobně jako v případě většiny drog spojeno s určitými škodlivými vlivy, s ohledem na jejich spíše nízkou závažnost a prevalenci užívání konopných látek ve společnosti je možné uvažovat alespoň nad dekriminalizací nakládání s konopnými látkami, potažmo přímo legalizací jakéhokoli nakládání s nimi, včetně jejich rekreačního užívání.

Států, které se vydaly přímo cestou legalizace (tedy nikoliv pouhé dekriminalizace) nakládání s konopnými látkami, zatím není mnoho. Výše uvedená data týkající se amerických států Washington a Colorado ovšem nasvědčují nanejmeně tomu, že legalizace rozličných druhů nakládání s konopnými látkami nemusí mít nutně negativní vliv na míru kriminality.

²²² Srov. ustanovení § 39 odst. 2 písm. b) zákona o návykových látkách.

²²³ Tyto indikace jsou shrnuty také na začátku kapitoly věnující se škodlivosti užívání konopných látek (7.1.1.).

Dalším pozitivním následkem legalizace v případě konopných látek je nově vzniklá možnost státu vybírat z prodeje této drogy daň, což černý trh s drogou pochopitelně neumožňuje. Od začátku roku 2014 do konce roku 2019 vybral například americký stát Colorado na dani z prodeje marihuany více než 1,2 miliardy dolarů (jen za rok 2019 činila výše vybrané daně za prodej marihuany více než 302 milionů dolarů)²²⁴.

Nezanedbatelným pozitivním následkem legalizace nakládání s konopnými látkami je rovněž odpadnutí potřeby státu vynakládat finanční, personální a další prostředky na vymáhání prohibitivních právních norem týkajících se drogy, jejíž užívání je bez ohledu na existenci represivní právní úpravy ve společnosti i tak značně rozšířené. Například v americkém státě Washington si vymáhání právních předpisů souvisejících s nelegálním postavením marihuany za období od roku 2000 do roku 2010 vyžádalo náklady přesahující 200 milionů dolarů, tedy průměrně více než 20 milionů dolarů ročně.²²⁵

Pozitivním ekonomickým následkem legalizace nakládání s konopnými látkami je rovněž vytvoření pracovních pozic v takto nově vzniklém odvětví. Ve Spojených státech amerických pracovalo podle dat z roku 2019 na pracovních pozicích přímo souvisejících s konopím více než 211 000 osob, přičemž se započtením pracovních pozic nepřímo souvisejících s konopím potom toto odvětví zaměstnávalo takřka 300 000 osob.²²⁶

Mnohými dopady legalizace konopí pro rekreační užívání v amerických státech Colorado a Washington, ať už na míru užívání drog (marihuany a dalších), zdraví, počet sebevražd, míru kriminality, bezpečnost na silnicích či míru užívání marihuany dětmi se zabývala rovněž americká studie z roku 2016.²²⁷ Ani ta však ve vývoji v žádném z výše uváděných aspektů nezaznamenala žádnou podstatnou změnu, kterou by působilo opatření v podobě legalizace nakládání s konopnými látkami. Uvedená studie tak konstatuje, že „s ohledem na to, jak se marihuana stává běžněji užívanou a méně stigmatizovanou, obyvatelé i členové zákonodárského

²²⁴ Colorado, Department of Revenue. *Marijuana Tax Data* [online]. Colorado, Department of Revenue, 2020 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://www.colorado.gov/pacific/revenue/colorado-marijuana-tax-data>

²²⁵ COOKE, Mark. Interactive Map: What Is Your County Spending On Marijuana Law Enforcement? *ACLU-WA* [online]. American Civil Liberties Union of Washington, 2012 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://aclu-wa.org/blog/interactive-map-what-your-county-spending-marijuana-law-enforcement>

²²⁶ MURPHY, Kevin. Cannabis Is Becoming A Huge Job Creator. *Forbes* [online]. 2019 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://www.forbes.com/sites/kevinmurphy/2019/05/20/cannabis-is-becoming-a-huge-job-creator/#4b70064249bf>

²²⁷ DILLS, Angela, Sietse GOFFARD a Jeffrey MIRON. Dose of Reality: The Effect of State Marijuana Legalizations. *Policy Analysis* [online]. Cato Institute, 2016(799) [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/pa799.pdf>

sboru přestávají vzdorovat její legalizaci. Narůstající trend užívání marihuany tak v podstatě není důsledkem její legalizace, ale je naopak důvodem této legalizace.“²²⁸

Cestou legalizace konopných látek k rekreačnímu užití se kromě některých států Spojených států amerických potom vydaly např. také Uruguay²²⁹ nebo v nedávné době rovněž Kanada²³⁰. Specifická situace panuje v Nizozemsku, kde sice prodej a užívání konopí legalizovány nejsou, nicméně jsou při splnění určitých podmínek státem tolerovány.²³¹

Výše uvedená data a prozatím poměrně rané zkušenosti, které jsou dostupné ze států, ve kterých k legalizaci řady způsobů nakládání s konopnými látkami v nedávné minulosti došlo, nasvědčují, že takovýto způsob právní úpravy nakládání s konopnými látkami s sebou nese podstatná společenská rizika. S ohledem na snižující se stigmatizaci užívání konopných látek a s tím související zvyšující se míru užívání této drogy ve společnosti tak již k legalizaci jejího rekreačního užívání na řadě míst na světě došlo. Zkušenost z amerických států Colorado a Washington naznačuje, že legalizace nakládání s konopnými látkami má za následek především odpadnutí potřeby státu vynakládat finanční, personální a další prostředky na boj s touto již tak značně rozšířenou drogou, a dále také přesun podstatné části obchodu s touto drogou a její výroby z „černého“ sektoru do právem upravené oblasti, díky čemuž mohla nejenže vzniknout celá řada pracovních pozic, ale zároveň bylo možno prodej této drogy také zdanit. S ohledem na výše uvedené lze tudíž uzavřít, že legalizace nakládání s konopnými látkami s sebou nese, zejména s ohledem na jejich již tak velkou rozšířenost v takovýchto zemích převážně pozitivní důsledky, zatímco boj řady států (včetně České republiky) směřující k omezení rekreačního užívání této drogy se s ohledem na její značnou rozšířenost jeví být jako neefektivní a zbytečně nákladný.

Zároveň lze mít podobně jako v případě některých psychedelických drog za to, že s ohledem na míru škodlivosti působenou užíváním konopných látek je opodstatněnost kriminalizace nakládání s touto drogou značně diskutabilní. Především lze uvažovat nad tím, zdali zásahy do svobody jednotlivce působené kriminalizací nakládání s touto drogou nejsou

²²⁸ „As marijuana becomes more commonplace and less stigmatized, residents and legislators become less opposed to legalization. In essence, rising marijuana use may not be a consequence of legalization, but a cause of it.“ (DILLS, Angela, Sietse GOFFARD a Jeffrey MIRON. Dose of Reality: The Effect of State Marijuana Legalizations. *Policy Analysis* [online]. Cato Institute, 2016(799) [cit. 2020-04-04]. s. 7. Dostupné z: <https://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/pa799.pdf>)

²²⁹ MAYBIN, Simon. Uruguay: The world's marijuana pioneer. *BBC* [online]. 2019 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/business-47785648>

²³⁰ SAPRA, Bani. Canada becomes second nation in the world to legalize marijuana. *CNN* [online]. 2018 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2018/06/20/health/canada-legalizes-marijuana/index.html>

²³¹ Amsterdam.nl. Policy: Coffeeshops. *Amsterdam.nl* [online]. City of Amsterdam [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://www.amsterdam.nl/en/policy/policy-safety/policy-coffeeshops/>

podstatnější, nežli zásahy působené negativními dopady užívání uvedené drogy, před kterými se zákonodárce snaží společnost chránit prostředky trestního práva coby prostředky *ultima ratio*. Rovněž v případě kriminalizace nakládání s konopnými látkami se tak jeví jako vhodné toto opatření podrobit testu proporcionality (viz níže).

8. Ústavněprávní aspekty a portugalská právní úprava

Ve výše uvedených kapitolách práce řeší problematiku individualizovaného přístupu k vybraným drogám či skupinám drog, a to s ohledem na škodlivé působení různých způsobů nakládání s nimi na sekundární drogovou kriminalitu, zdraví a další relevantní aspekty lidského života. Tato kapitola závěrem stručně rozebírá obecné ústavněprávní aspekty uplatnitelné při normotvorbě týkající se nakládání s drogami, především pokud jde o otázku kriminalizace tohoto chování. Druhá část této závěrečné kapitoly se potom zabývá dekriminací určitých způsobu nakládání s veškerými drogami v Portugalsku, jejíž způsob provedení může v mnoha ohledech inspirovat nejen českého zákonodárce.

V zásadě pro všechny drogy platí, že zákonodárce umožňuje ať už ve větší či menší míře nějaký způsob nakládání s nimi, neboť celá řada těchto látek je využitelná i jiným způsobem, než k zákonodárcem zásadně reprobovanému ovlivnění psychiky člověka, který drogu užívá rekreačně. Takovýmto způsobem se alkohol používá mimo jiné i jako desinfekce (u alkoholu zákonodárce široce umožňuje i jeho rekreační užívání), opioidy jako analgetika, nebo amfetaminy či benzodiazepiny jako léčivé přípravky k léčení celé řady psychických nemocí, přičemž zákonodárce takovýto způsob užití při splnění zákonných podmínek aprobuje.

Pro případ, že osoba nakládá s drogou jinak než zákonodárcem předvídaným způsobem, stanoví zákonodárce zpravidla sankce, ať už normami trestního či správního práva. Kriminalizované způsoby nakládání s taxativně vypočtenými drogami jsou v České republice stanoveny v ustanoveních § 283 až 287 trestního zákoníku – jedná se o tzv. primární drogovou kriminalitu.

Právní úprava primární drogové kriminality má také významné konsekvence na míru sekundární drogové kriminality. Jak bylo uvedeno např. výše na příkladu programů HAT, určité rozšíření zákonodárcem aprobovaných způsobů nakládání s některými drogami může vést ke snížení míry sekundární drogové kriminality (v tomto případě opatrovací kriminality), jakož i redukci dalších negativních společenských a zdravotních jevů. Nekompromisní snaha o v praxi neproveditelné vymýcení drog ze společnosti spojená s drakonickými trestními sankcemi tak nemusí být ve všech případech nejlepším ani proporcionálním prostředkem ochrany společnosti před drogami, a může negativní vlivy spojené s drogami dokonce umocňovat.

8.1. Test proporcionality

Pokud se zamýšlíme nad tím, jakým způsobem by měl zákonodárce postupovat při úvahách nad kriminalizací jednotlivých způsobů nakládání s drogami, nabízí se jako jedno z vhodných

řešení těchto úvah aplikace výše zmiňovaného testu proporcionality. Test proporcionality umožňuje zákonodárci lépe porozumět případným následkům jím plánované právní úpravy. Aplikací testu proporcionality při normotvorbě tak lze předejít celé řadě nežádoucích stavů, spočívajících ať už v nepřiměřených zásazích do svobody jednotlivců, případně také v neefektivní či dokonce kontraproduktivní právní úpravě.

Nežádoucí právní úprava bude např. taková, která navzdory tomu, že zavádí prakticky nulovou toleranci k jakémukoliv nakládání s drogami, povede ve svých důsledcích k faktickému zvýšení škodlivých následků působených ve spojitosti s konkrétní regulovanou drogou; v této souvislosti lze odkázat např. na výše nastíněný způsob právní regulace nakládání s heroinem ve Spojených státech amerických, respektive ve Švýcarsku. Ačkoliv je právní úprava ve Spojených státech amerických, pokud jde o přístup osob k heroinu, podstatně striktnější, zamezuje škodlivým následkům této drogy hůře, nežli liberálnější švýcarská úprava, která umožňuje závislým uživatelům za určitých podmínek heroin užívat.

Test proporcionality popisuje ve své judikatuře Ústavní soud, a to v souvislosti s vzájemnou kolizí základních práv a svobod.²³² Test se skládá ze tří kroků, které je třeba aplikovat ve stanoveném pořadí; zamýšlenou právní úpravu je nutno poměřovat:

- nejprve *kritériem vhodnosti*,
- poté *kritériem potřeby* a
- a na závěr *kritériem proporcionality v užším smyslu*.

Aplikace *kritéria vhodnosti* nám dává odpověď na otázku, zdali určitá navrhovaná právní úprava (zpravidla zasahující do určitého základního práva či svobody) vůbec umožňuje dosáhnout sledovaný cíl (zpravidla spočívající v ochraně jiného základního práva a svobody). V případě drog se bude jednat především o ochranu společnosti před negativními vlivy drog (zejména na zdraví jejich uživatelů, potažmo na bezprostřední okolí osob pod vlivem drog), přičemž zasahováno bude především do svobody jednotlivců volně nakládat s drogami. Při hodnocení negativních vlivů jednotlivých drog je zároveň potřeba pečlivě odlišovat, které negativní vlivy jsou působeny samotným užíváním drogy, a které negativní vlivy jsou podmíněny spíše nevhodnou právní úpravou vztahující se ke konkrétní droze.

Aplikace *kritéria potřeby* nám zase dává odpověď na otázku, zdali sledovaného cíle nelze dosáhnout lépe jinou právní úpravou, která zasahuje méně do chráněných základních práv a svobod. Zde lze opětovně odkázat na výše uvedené příklady regulace užívání opioidů ve Spojených státech amerických, respektive Švýcarsku, které poukazují na to, že právní úprava

²³² Srov. především nález Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94.

méně zasahující do práv jednotlivců může vést zároveň k většímu omezení negativních dopadů užívání některých drog.

Kritérium proporcionality v užším smyslu potom spočívá v porovnání závažnosti základních práv a svobod, které se navrhovanou právní úpravou dostávají do vzájemné kolize. Ústavní soud k tomuto kritériu uvádí, že „porovnávání závažnosti v kolizi stojících základních práv spočívá ve zvažování empirických, systémových, kontextových i hodnotových argumentů. Empirickým argumentem lze chápat faktickou závažnost jevu, jenž je spojen s ochranou určitého základního práva (...). Systémový argument znamená zvažování smyslu a zařazení dotčeného základního práva či svobody v systému základních práv a svobod (...). Kontextovým argumentem lze rozumět další negativní dopady omezení jednoho základního práva v důsledku upřednostnění jiného (...). Hodnotový argument představuje zvažování pozitiv v kolizi stojících základních práv vzhledem k akceptované hierarchii hodnot.“ Aplikace tohoto kritéria může zákonodárci poskytnout odpověď na otázku, zdali zájem (právo či svobodu), který hodlá určitou právní úpravou chránit, není méně významný nežli zájem, který taková právní úprava omezí.

V této souvislosti lze poukázat např. rovněž na nedávný případ řešený taktéž Ústavním soudem,²³³ týkající se pěstitele konopí. Tomu byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v délce trvání 6 let za skutek spočívající především v tom, že doma pěstoval celkem 28 kusů rostliny konopí, přičemž zároveň disponoval přibližně 37 kilogramy sušiny konopí. Tento pěstitel konopí byl dosud bezúhonný, a nebylo mu prokázáno ani to, že by konopí distribuoval jiným osobám. S přihlédnutím k výše uvedeným charakteristikám konopných látek tak lze na základě zjištěného skutkového stavu v této věci konstatovat, že zjištěná společenská škodlivost jednání tohoto pěstitele konopí / pachatele trestné činnosti byla zcela minimální. Navzdory tomu však byl tento pachatel odsouzen k poměrně vysokému šestiletému trestu odnětí svobody. Pokud odhlédneme od spornosti²³⁴ právní kvalifikace takového jednání jako nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy podle ustanovení § 283 odst. 3 písm. c) trestního zákoníku, i v případě (dost možná přílehavější) kvalifikace takového jednání jako mírněji trestného zločinu přechovávání omamné a psychotropní látky a jedy podle ustanovení § 284 odst. 4 trestního zákoníku umožňuje aktuální právní úprava pachateli výše popsaného jednání uložit až osmiletý trest odnětí svobody. Takovéto případy tudíž nadále podněcují úvahy nad tím, zdali opatření směřující k ochraně práv a svobod společnosti před určitou drogou do práv a svobod společnosti nezasahují ve svém důsledku více, než je k ochraně společnosti před určitými drogami nezbytně nutné.

²³³ Srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 950/19 ze dne 14. dubna 2020.

²³⁴ Srov. ZEMAN, Petr. „Výroba“ konopí z konopí? *Trestněprávní revue* 9/2015. Praha. 2015. s. 211.

8.2. Dekriminalizace nakládání s drogami v Portugalsku

K hodnocení dopadů určitého způsobu dekriminalizace nakládání s drogami může posloužit také portugalský model nastíněný níže. Portugalsko v roce 2001 dekriminalizovalo nákup, držení a užívání veškerých drog pro vlastní potřebu (pokud jde o množství postačující v průměru přibližně pro 10 dnů užívání), přičemž uvedené jednání je nadále postihováno pouze poměrně mírnými a značně specializovanými prostředky správního práva.²³⁵

Pro řešení takovýchto správních deliktů a ukládání sankce za ně byly zřízeny specializované orgány (komise), tzv. *Comissões para a Dissuasão da Toxicodependência* (CDT). Těchto komisí je v Portugalsku podle jednotlivých územních obvodů celkem 18. Předmětné komise jsou tříčlenné, přičemž členové jsou jmenováni ministrem spravedlnosti; jeden z členů komise má vždy právní vzdělání, zatímco zbylí dva členové mají vzdělání v oboru medicíny, respektive sociálních služeb. Komise CDT mohou uživatelům drog ukládat celou škálu trestů včetně peněžních pokut, zákazu navštěvování určitých míst atp. Ačkoliv komise CDT nemohou závislým uživatelům drog nařídít léčení drogové závislosti, disponují pravomocí upustit od uložení trestu v případě, že pachatel takovouto léčbu dobrovolně podstoupí, a mohou je tak k takovému jednání motivovat.²³⁶ Komise CDT mají rovněž možnost žádnou sankci pachateli neuložit, čehož tyto komise často využívají; v roce 2005 bylo bez uložení sankce zastaveno 83 % řízení vedených v tomto roce před komisemi CDT.²³⁷

Jedním z podstatných důvodů uvedené dekriminalizace v Portugalsku byla mimo jiné snaha o to, aby léčbu závislosti podstoupil větší počet osob závislých na drogách. V takovém postupu řadě závislých pachatelů (respektive prizmatem nové portugalské drogové politiky nahlíženo řadě pacientů) bránil strach z možnosti jejich trestněprávního postihu. V tomto ohledu byla předmětná dekriminalizace pravděpodobně úspěšná, neboť oproti roku 1999, kdy se substituční léčby zúčastnilo 6 040 závislých uživatelů, se toto číslo v roce 2003 zvýšilo na 14 877 závislých uživatelů účastnících se takové léčby.²³⁸

Přesun pozornosti z trestněprávního postihu závislých uživatelů drog především na medicínskou prevenci užívání drog se projevil pozitivně i v řadě dalších oblastí. V roce 2000 (tj. rok před dekriminalizací) představoval přírůstek osob nakažených virem HIV v Portugalsku 2 758 osob, přičemž 1 430 z těchto osob (tj. 52 %) bylo uživateli drog. V roce 2015 tvořil

²³⁵ GREENWALD, Glenn. *Drug Decriminalization in Portugal: Lessons for Creating Fair and Successful Drug Policies* [online]. Cato Institute, 2009 [cit. 2020-04-20], s. 2 - 3. Dostupné z: http://www.midcoastforum.org/wp-content/uploads/greenwald_whitepaper.pdf

²³⁶ Tamtéž, s. 3 - 4.

²³⁷ Tamtéž, s. 6.

²³⁸ Tamtéž, s. 15.

přírůstek osob nakažených virem HIV 1 228 osob, přičemž pouze 77 z nich (tj. 6 %) bylo uživateli drog.²³⁹ Tento trend je přitom setrvalý, a počet nově nakažených uživatelů drog virem HIV z důvodu injekčního užívání nadále klesá; v roce 2017 bylo takto oficiálně registrováno jako nově nakažených už „jen“ 18 osob.²⁴⁰ Dekriminalizace určitých způsobů nakládání s drogami tak spolu se zavedením navazujících opatření s velkou pravděpodobností měla značně pozitivní dopad i na zdravotní stav jejich uživatelů, a to nejspíše s ohledem na kladení většího důrazu na opatření směřujících k prevenci škodlivých účinků užívání drog (např. rozsáhlejší poskytování sterilních injekčních stříkaček); drogově závislí uživatelé zároveň díky působení komisí CDT a eliminaci strachu z kriminálního postihu spíše takovéto služby využívali a sami vyhledávali.

Pozitivní dopad zavedení předmětné drogové politiky v Portugalsku se projevil taktéž na snížení počtu úmrtí způsobených předávkováním drogami, a to o více než 80 %. Zatímco v roce 1999 bylo v Portugalsku zaznamenáno 369 úmrtí způsobených předávkováním drogami, v roce 2016 toto číslo činilo „pouhých“ 30 úmrtí.²⁴¹

Takováto nízká úmrtnost způsobená předávkováním drogami je přitom v letech následujících po implementaci výše uvedených opatření zároveň poměrně stabilní;

- v roce 2007 zemřelo následkem předávkování drogami 14 osob,
- v roce 2008 - 20 osob,
- v roce 2009 - 27 osob,
- v roce 2010 - 26 osob,
- v roce 2011 - 10 osob,
- v roce 2012 - 16 osob,
- v roce 2013 - 28 osob,
- v roce 2014 - 37 osob,
- v roce 2015 - 54 osob a
- v roce 2016 - 30 osob.²⁴²

V Portugalsku provedená dekriminalizace spolu s dalšími výše uvedenými opatřeními potom neměla významný negativní dopad ani na míru užívání drog v běžné populaci.

²³⁹ Drug Policy Alliance. *Drug Decriminalization in Portugal: Learning from a Health and Human-Centered Approach* [online]. New York: Drug Policy Alliance, 2018 [cit. 2020-04-23], s. 6. Dostupné z: https://www.drugpolicy.org/sites/default/files/dpa-drug-decriminalization-portugal-health-human-centered-approach_0.pdf

²⁴⁰ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Portugal: Country Drug Report 2019. *EMCDA* [online]. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/portugal_en

²⁴¹ Srov. cit. 239.

²⁴² Srov. cit. 240.

Ačkoliv sice došlo obecně k nárůstu užívání konopných látek, zároveň došlo ke snížení užívání heroinu, jehož užívání je podstatně rizikovější.²⁴³ Zároveň v porovnání s ostatními zeměmi Evropské unie nepatří ani v éře následující po dekriminalizaci Portugalsko k zemím, ve kterých by užívalo drogy podstatně více osob nežli v ostatních zemích Evropské unie.²⁴⁴

Lze tudíž uzavřít, že politika spočívající v dekriminalizaci určitých způsobů nakládání s drogami se jeví být v Portugalsku úspěšná. S velkou pravděpodobností však za tímto úspěchem nestojí pouhá dekriminalizace výše uvedených způsobů nakládání s drogami sama, ale také zavedení souvisejících opatření (ustanovení specializovaných komisí CDT, větší důraz na prevenci a léčbu nežli na trestněprávní postih), která na závislé uživatele drog nahlízejí spíše nežli jako na kriminálníky jako na osoby vyžadující zdravotní péči. Otázkou samozřejmě zůstává to, nakolik jsou výše uvedené pozitivní trendy, které lze sledovat v období následujícím po předemné dekriminalizaci skutečně důsledkem této dekriminalizace, a nakolik se na těchto trendech podílely jiné faktory, nicméně lze se domnívat, že předemná dekriminalizace v těchto pozitivních trendech sehrála významnou roli.

K do jisté míry podobné dekriminalizaci související s nakládáním s omezeným množstvím omamných a psychotropních látek pro vlastní potřebu došlo rovněž v České republice. Lze však mít za to, že implementace dalších výše naznačených opatření, které vedou zejména k omezení stigmatizace chování spočívajícího v užívání drog coby chování kriminálního, a naopak k zdůraznění vhodnosti přístupu k závislým uživatelům drog především jako k pacientům vyžadujícím zdravotní pomoc, včetně zavedení specializovaných komisí pro řešení případných přestupků v této oblasti, by mohlo přinést své ovoce nejen v České republice, ale i v dalších zemích.

Portugalské řešení drogového problému tudíž nespočívá toliko v samotné dekriminalizaci určitých způsobů nakládání s drogami, ale rovněž v zavedení navazujících opatření, která vnímají užívání drog spíše jako zdravotní diagnózu, nežli jako kriminální chování jednotlivých pachatelů. Portugalský model naznačuje, že takovýto přístup pravděpodobně dokáže oproti tradičním přístupům lépe eliminovat škodlivé důsledky užívání drog, obzvláště těch nejvíce škodlivých, jako je např. heroin. Na dekriminalizaci nakládání s drogami v Portugalsku zároveň rozhodně nelze nahlížet jako na rezignaci státu v boji proti škodlivému užívání drog, ale naopak jako na efektivní metodu v boji proti závislosti na drogách a škodlivých dopadech jejich užívání,

²⁴³ HUGHES, Caitlin a Alex STEVENS. *The Effects of Decriminalization of Drug Use in Portugal* [online]. The Beckley Foundation Drug Policy Programme, 2007 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20150426030351/http://www.beckleyfoundation.org/bib/doc/bf/2007_Caitlin_211672_1.pdf

²⁴⁴ GREENWALD, cit. 235, s. 21 - 24

kteřá je spíše nežli na morálních, potažmo ideologických úsudcích založená na výzkumy dokládáných datech.

Závěr

V úvodu položenou výzkumnou otázku, *jakým způsobem zákonodárce reflektuje, respektive by měl reflektovat kriminologické aspekty související s užíváním jednotlivých typů drog*, lze s ohledem na výše uvedené zodpovědět následovně.

V případě celé řady trestním právem regulovaných drog se nelze ubránit dojmu, že trestněprávní postih nakládání s nimi nemá dostatečnou oporu v jejich společenské škodlivosti, případně není nejefektivnějším nástrojem v boji s jejich škodlivými vlivy na společnost.

Naopak, prohibiční přístup k nakládání s drogami může být v některých případech dokonce kontraproduktivním nástrojem, pokud jde o eliminaci škodlivých vlivů užívání drog na společnost. Vedle samotné kriminalizace uživatelů drog a s tím související stigmatizací těchto osob vedoucí k prohloubení jejich sociálního vyloučení, může vést rovněž k menší ochotě uživatelů drog nastupovat substituční léčbu či kontaktovat protidrogové služby, jak naznačuje právě výše uvedený portugalský případ. Takoví uživatelé se obávají kriminálního postihu, a jsou často s ohledem na svou závislost namísto odborné lékařské a další pomoci odkázáni na černý „pouliční“ trh. Na něm však nejenže nejsou chráněni jako běžní spotřebitelé na legálním trhu se státem kontrolovaným zbožím a možností domáhat se svých práv legální cestou, ale naopak přicházejí do prostředí, které může, ať už přímo, či nepřímo podporovat páchání kriminální činnosti takovými uživateli drog.

Diplomová práce v této souvislosti dále naznačuje, že závěr zákonodárce spočívající v nutnosti kriminalizace (některých způsobů) nakládání s určitými drogami, pramení v řadě případů z nedostatečného zohlednění specifik jednotlivých drog a jejich škodlivých vlivů, které je do velké míry podmíněno rovněž aktuální mezinárodněprávní úpravou, kterou je Česká republika vázána. Vycházíme-li však z premisy, že trestní právo představuje prostředek ochrany společnosti *ultima ratio*, není kriminalizace (některých způsobů) nakládání s celou řadou drog legitimním opatřením ze strany zákonodárce.

Text výše nadto naznačuje, že přinejmenším v případě některých drog existují efektivnější způsoby ochrany společnosti před jejich škodlivými vlivy, nežli pouhá kriminalizace nakládání s nimi. Pro náležitou implementaci těchto efektivnějších způsobů ochrany je nutno především zkoumat specifické vlivy jednotlivých drog na sekundární drogovou kriminalitu, zdraví a úmrtnost jejich uživatelů a další společenské okolnosti.

Pokud jde o konkrétní drogy, práce se snaží poukázat na to, že navzdory svému legálnímu statusu je alkohol jednou z nejvíce škodlivých drog nejen v České republice. Navzdory tomu

právní úprava spojená s touto drogou je spíše mírná a škodlivým důsledkům působených alkoholem nezabraňuje dostatečným způsobem.

Naopak pokud jde o celou řadu drog, u kterých je nakládání s nimi značně limitováno mimo jiné také normami trestního práva, diplomová práce naznačuje, že určité způsoby uvolnění současné právní regulace mohou vést k pozitivním důsledkům. V případě opioidních látek a amfetaminů se může jednat především o oblast terciární prevence, v rámci níž je vhodné uvažovat o umožnění užívání některých dalších látek z této kategorie v rámci substituční léčby. Zejména v případě heroínu již v současné době existují poměrně rozsáhlé pozitivní zahraniční zkušenosti s jeho supervizovaným podáváním závislým uživatelům, které je spojeno jednak se snížením kriminálního chování těchto uživatelů a se snížením jejich úmrtnosti, a jednak zároveň podporuje jejich opětovné začlenění do společnosti. O substituční léčbě je možné uvažovat rovněž v případě látek ze skupiny amfetaminů, nicméně s ohledem na to, že tato oblast nebyla doposud rozsáhle studována, se jeví v tuto chvíli jako vhodnější setrvat na konzervativním přístupu, který sleduje především zamezení výroby těchto syntetických drog a omezení jejich dostupnosti.

Nejvíce se uvolnění právní regulace nabízí v případě některých halucinogenních a konopných látek, obzvláště pokud jde o regulaci těchto drog trestním právem. S ohledem na relativně nízkou škodlivost drog spadajících do těchto skupin se přinejmenším kriminalizace některých způsobů nakládání s nimi nejeví být jako proporcionální opatření a vyvolává spoustu otázek, pokud jde o jeho legitimitu a potřebnost. Obzvláště v případě konopných látek se s ohledem na zvyšující se společenskou akceptovatelnost užívání těchto látek a prevalenci jejich užívání ve společnosti jeví opatření spočívající nanejmeně v dekriminálníci nakládání s nimi jako vhodný krok, který může rovněž státu umožnit zaměřit nemalou část finančních a personálních prostředků na boj s podstatně škodlivějšími drogami. Pokud jde o některé halucinogenní drogy, je vhodné se především zamyslet nad dosud neexistující speciální právní úpravou těchto látek, které přitom vykazují minimální společenskou škodlivost a zároveň také určitý potenciál pro léčbu některých psychických onemocnění. Takové jejich využití však podstatně limituje současná právní úprava, která tyto drogy nerozlišuje od drog podstatně škodlivějších.

Při implementaci celé řady z navrhovaných opatření se lze inspirovat v zahraničí, případně studovat jejich pravděpodobné dopady prostřednictvím historických příkladů právní regulace. Jako významné vodítko při zavádění nové legislativy by měl zákonodárci rovněž posloužit test proporcionality, obzvláště pokud jde o přiměřenost zásahů působených takovými opatřeními do práv a svobod jednotlivců v porovnání se společenskou škodlivostí užívání jednotlivých drog.

Závěrem tak lze shrnout, že v přístupu k regulaci nakládání s drogami je třeba vycházet především z empirických dat a opustit v případě řady drog přespříliš restriktivní přístup, založený do jisté míry také na ideologicky podloženém nahlížení na drogy,²⁴⁵ který nejenže nemusí být efektivní, ale může působit rovněž kontraproduktivně. Obzvláště vhodné je potom diferenciovat jednotlivé drogy alespoň pokud jde o jejich základní odlišnosti, a tato jejich specifika promítnout do speciální právní úpravy.

²⁴⁵ Srov. např. preambuli Jednotné Úmluvy o omamných látkách OSN z roku 1961 (vyhláška ministra zahraniční č. 47/1965 Sb.): „*Strany, vedeny starostí o fyzické a morální zdraví lidstva, uznávajíce, že lékařské použití omamných látek je i nadále nezbytné pro ulehčení bolesti a že je nutné podniknout potřebná opatření k zajištění omamných látek k těmto účelům, konstatující, že toxikomanie (používání omamných látek) je pohromou pro jednotlivce a je hospodářským a sociálním nebezpečím pro lidstvo, vědomy si své úlohy předcházet této pohromě a bojovat proti ní, (...)*“.

Seznam použitých zkratk

CDT	Comissões para a Dissuasão da Toxicodependência
HAT	Heroin-assisted treatment
MMT	Methadone maintenance treatment
OSN	Organizace spojených národů
WHO	Světová zdravotnická organizace
trestní zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
zákon o léčivech	Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů (zákon o léčivech)
zákon o návykových látkách	Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

BAKEŠ, Milan, KARFÍKOVÁ, Marie a kol. *Finanční právo*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 580 s. ISBN 978-80-7400-801-6.

COHEN, A., ZÁBRANSKÝ, T., et al. *Interventions for Amphetamine Misuse*. New Delhi: Wiley - Blackwell, 2010. 256 s. ISBN 978-1-4051-7558-6.

DIKÖTTER, Frank, Lars P. LAAMANN a Zhou XUN. *Narcotic Culture: A History of Drugs in China*. London: C. Hurst & Co Publishers, 2004, 319 s. ISBN 1-85065-725-4.

GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. 530 s.

MRAVČÍK, Viktor a kol.. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2017*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2018. 275 s. ISBN 978-80-7440-219-7

NEŠPOR, Karel a Václav DVOŘÁK. *Prevence trestné činnosti související s návykovými látkami*. Praha: Nakladatelství Armex Praha ve spolupráci s TRIVIS, Soukromou veřejnoprávní akademií a vyšší odbornou školou, 1998. 98 s. ISBN 80-902283-9-9.

NUTT, David. *Drugs without the hot air: Minimising the harms of legal and illegal drugs*. Cambridge: UIT Cambridge, 2012, 352 s. ISBN 9781906860165.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník (EVK)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 3632 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

ZÁBRANSKÝ, T. a kol. *Společenské náklady užívání alkoholu, tabáku a nelegálních drog v ČR v roce 2007*. Praha: Centrum adiktologie, Psychiatrická klinika 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2011, 86 s. ISBN 978-80-260-1680-9.

ZEMAN, Petr, Michaela ROUBALOVÁ a Ivana TRÁVNÍČKOVÁ. *Drogová kriminalita a trestní zákoník*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). 224 s. ISBN 978-80-7338-151-6.

ZEMAN, Petr. „Výroba“ konopí z konopí? *Trestněprávní revue 9/2015*. Praha. 2015. s. 211.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

American Addiction Centers. LSD and the Dangers of Microdosing. *americanaddictioncenters.org* [online]. USA: American Addiction Centers, 2020 [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <https://americanaddictioncenters.org/lsd-abuse>

Amsterdam.nl. Policy: Coffeeshops. *Amsterdam.nl* [online]. City of Amsterdam [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://www.amsterdam.nl/en/policy/policy-safety/policy-coffeeshops/>

ASBRIDGE, M., J. A. HAYDEN, J. L. CARTWRIGHT, et al. Acute cannabis consumption and motor vehicle collision risk: systematic review of observational studies and meta-analysis. *BMJ* [online]. 2012, **344**(feb09 2), e536-e536 [cit. 2020-04-04]. DOI: 10.1136/bmj.e536. ISSN 0959-8138. Dostupné z: <http://www.bmj.com/cgi/doi/10.1136/bmj.e536>

BOND, Alyson J, John WITTON, Peter BLANKEN, et al. Perspectives on the Pharmacological Treatment of Heroin Addiction: A Brief Update on Science and Politics. *Clinical Medicine Insights: Psychiatry* [online]. 2017, **8**(4), 552-562 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1177/1179557317737322. ISSN 1179-5573. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1179557317737322>

BRECHT, Mary-Lynn, Diane M. HERBECK, Peter BLANKEN, et al. Methamphetamine Use and Violent Behavior: A Brief Update on Science and Politics. *Journal of Drug Issues* [online]. 2013, **43**(4), 468-482 [cit. 2020-03-01]. DOI: 10.1177/0022042613491098. ISSN 0022-0426. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4651438/pdf/nihms516268.pdf>

BUDNEY, Alan, Roger ROFFMAN, Robert STEPHENS, Denise WALKER a G. D. FRIEDMAN. *Marijuana Dependence and Its Treatment*. *American Journal of Public Health* [online]. 2007, **4**(1) [cit. 2020-04-04]. ISSN 19400632.. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2797098/>

CDC National Center for Injury Prevention and Control, Brandels University. *Prescription Behavior Surveillance System (PBSS), ISSUE BRIEF, Increase in overdose deaths involving synthetic opioids other than methadone linked to increase in supply of fentanyl in PBSS states* [online]. 2017 s. 1. [cit. 2019-09-27]. Dostupné z: <https://www.cdc.gov/drugoverdose/pdf/pbss/PBSS-Report-072017.pdf>

CDC/NCHS, National Vital Statistics System, *Mortality* [online]. CDC WONDER, Atlanta, GA: US Department of Health and Human Services, CDC; 2018. [cit. 2019-09-27]. Dostupné z: <https://www.cdc.gov/drugoverdose/images/data/OpioidDeathsByTypeUS.PNG>

CLAUS, W., et al. Comparative analgesic potency of heroin and morphine in postoperative patients. *Journal of Pharmacology and Experimental Therapeutics* [online]. April, 1962. **136**(1), 43-46. [cit. 2019-09-24]. Dostupné z: <http://jpet.aspetjournals.org/content/136/1/43>

COID, Jeremy, CARVELL, Andrea, KITTLER, Zelpha, HEALEY, Andrew, HENDERSON, Juliet. *Opiates, Criminal Behaviour, and Methadone Treatment* [online]. Home Office. Research, Development and Statistics Directorate. Londýn: 2000. s. 8. [cit. 2019-09-25]. Dostupné z: https://www.drugsandalcohol.ie/5422/1/Home_Office_Opiates_criminal_behaviour.pdf

Colorado, Department of Revenue. *Marijuana Tax Data* [online]. Colorado, Department of Revenue, 2020 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://www.colorado.gov/pacific/revenue/colorado-marijuana-tax-data>

COMPTON, R. P., BERNING, A. *Drug and alcohol crash risk*. (Traffic Safety Facts Research Note) 2015. Washington, DC: National Highway Traffic Safety Administration [online]. [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: http://www.nhtsa.gov/staticfiles/nti/pdf/812117-Drug_and_Alcohol_Crash_Risk.pdf

COOKE, Mark. Interactive Map: What Is Your County Spending On Marijuana Law Enforcement? *ACLU-WA* [online]. American Civil Liberties Union of Washington, 2012 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://aclu-wa.org/blog/interactive-map-what-your-county-spending-marijuana-law-enforcement>

CORMIER, Zoe. No link found between psychedelics and psychosis. *Nature.com* [online]. 2015 [cit. 2020-03-21]. Dostupné z: <https://www.nature.com/news/no-link-found-between-psychedelics-and-psychosis-1.16968>

- CUNHA, John P. Methamphetamine: Desoxyn. *RxList* [online]. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: https://www.rxlist.com/consumer_methamphetamine/drugs-condition.htm
- DALTON, Jane. Heroin users to be given Class A drug twice daily in pilot recovery scheme: 'By removing street heroin from the equation you remove the need to commit crime to fund addiction and the impact on local residents and businesses'. *Independent* [online]. 2019, 2019-10-10 [cit. 2019-10-20]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/heroin-drug-diamorphine-class-a-middlesbrough-addict-police-crime-pilot-a9149631.html>
- DARKE, Shane, Michelle TOROK, Sharlene KAYE, et al. Comparative rates of violent crime among regular methamphetamine and opioid users: offending and victimization. *Addiction* [online]. 2010, **105**(5), 916-919 [cit. 2020-03-03]. DOI: 10.1111/j.1360-0443.2009.02872.x. ISSN 09652140. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1360-0443.2009.02872.x>
- DILLS, Angela, Sietse GOFFARD a Jeffrey MIRON. Dose of Reality: The Effect of State Marijuana Legalizations. *Policy Analysis* [online]. Cato Institute, **2016**(799) [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/pa799.pdf>
- Drug Policy Alliance. *Drug Decriminalization in Portugal: Learning from a Health and Human-Centered Approach* [online]. New York: Drug Policy Alliance, 2018 [cit. 2020-04-23], s. 6. Dostupné z: https://www.drugpolicy.org/sites/default/files/dpa-drug-decriminalization-portugal-health-human-centered-approach_0.pdf
- DYER, Evan. Canada's cannabis policy makes it an international rebel on drug treaties: Ottawa remains in violation of treaties as it waits for the world to come around to its point of view. *Cbc.ca* [online]. 2019 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.cbc.ca/news/politics/un-united-nations-canada-marijuana-cannabis-drugs-1.5400112>
- Encyclopedia.com *Bootlegging* [online]. 2003 [cit. 2019-07-07]. Dostupné z: <https://www.encyclopedia.com/social-sciences-and-law/law/crime-and-law-enforcement/bootlegging>
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Portugal: Country Drug Report 2019. *EMCDA* [online]. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/portugal_en
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. *Kratom (Mitragyna speciosa) drug profile*. [online]. [cit. 2019-09-25]. Dostupné z: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/drug-profiles/kratom>
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Lysergide (LSD) drug profile. *European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction* [online]. [cit. 2020-03-21]. Dostupné z: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/drug-profiles/lsd>
- Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost. *Evropská zpráva o drogách 2019: Trendy a vývoj* [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie. 2019. 94 s. [cit. 2020-03-20]. ISSN: 2314-9035 Dostupné z: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/11364/20191724_TDAT19001CSN_PDF.pdf
- FISCHER, Benedikt, Eugenia OVIEDO-JOEKES, Peter BLANKEN, et al. Heroin-assisted Treatment (HAT) a Decade Later: A Brief Update on Science and Politics. *Journal of Urban Health* [online]. 2007, **84**(4), 552-562 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1007/s11524-007-9198-y. ISSN 1099-3460. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2219559/>

- FLORENCE, Curtis S., Chao ZHOU, Feijun LUO, et al. The Economic Burden of Prescription Opioid Overdose, Abuse, and Dependence in the United States, 2013: a multicriteria decision analysis. *Medical Care* [online]. 2016, **54**(10), 901-906 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1097/MLR.0000000000000625. ISSN 0025-7079. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5975355/#>
- GATES, Peter. Does cannabis cause mental illness? *National Drug & Alcohol Research Centre* [online]. 2016 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://ndarc.med.unsw.edu.au/blog/does-Cannabis-cause-mental-illness>
- GIBSON, C. Michael. Psychedelics, dissociatives and deliriants. *WikiDoc* [online]. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: https://www.wikidoc.org/index.php/Psychedelics,_dissociatives_and_deliriants
- GIZZI, Michael C., Patrick GERKIN, Peter BLANKEN, et al. Methamphetamine Use and Criminal Behavior: A Brief Update on Science and Politics. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* [online]. 2010, **54**(6), 915-936 [cit. 2020-03-03]. DOI: 10.1177/0306624X09351825. ISSN 0306-624X. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0306624X09351825>
- GREENWALD, Glenn. *Drug Decriminalization in Portugal: Lessons for Creating Fair and Successful Drug Policies* [online]. Cato Institute, 2009 [cit. 2020-04-20], 30 s. Dostupné z: http://www.midcoastforum.org/wp-content/uploads/greenwald_whitepaper.pdf
- GUOTU, Zhuang. Tea, Silver, Opium and War: From Commercial Expansion to Military Invasion. *Itinerario* [online]. 1993, **17**(2), 10-36 [cit. 2020-06-17]. DOI: 10.1017/S0165115300024384. ISSN 0165-1153. Dostupné z: https://www.cambridge.org/core/product/identifier/S0165115300024384/type/journal_article
- GUTWINSKI, Stefan, Andreas HEINZ, Sharlene KAYE, et al. Consumption of Methamphetamine during Pregnancy – Transgenerational Substance Misuse?: offending and victimization. *Pharmacopsychiatry* [online]. 2017, **50**(03), 114-115 [cit. 2020-03-03]. DOI: 10.1055/s-0043-102185. ISSN 0176-3679. Dostupné z: <http://www.thieme-connect.de/DOI/DOI?10.1055/s-0043-102185>
- HENDRICKS, Peter S, Christopher B THORNE, C Brendan CLARK, et al. Classic psychedelic use is associated with reduced psychological distress and suicidality in the United States adult population: A population study. *Journal of Psychopharmacology* [online]. 2015, **29**(3), 280-288 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1177/0269881114565653. ISSN 0269-8811. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0269881114565653>
- HENDRICKS, Peter S, Michael Scott CRAWFORD, Karen L CROPSEY, et al. The relationships of classic psychedelic use with criminal behavior in the United States adult population: A population study. *Journal of Psychopharmacology* [online]. 2017, **32**(1), 37-48 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1177/0269881117735685. ISSN 0269-8811. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0269881117735685>
- Historiopedia. *The Eighteenth Amendment's Contribution to Increased Crime and Societal Disobedience in the 1920s* [online]. 2012 [cit. 2019-07-07]. Dostupné z: <https://sites.google.com/a/umn.edu/historpedia/home/politics-and-government/the-eighteenth-amendment-s-contribution-to-increased-crime-and-societal-disobedience-in-the-1920s-fall-2012>

HÖLLT, Volker, Adam SHERK, Thor NORSTRÖM, et al. Multiple endogenous opioid peptides: application of new methods to the case of Sweden. *Trends in Neurosciences* [online]. 1983, 6(1), 24-26 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1016/0166-2236(83)90010-3. ISSN 01662236. Dostupné z: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/0166223683900103>

HORNBY, Catherine. Dutch ban on "magic" mushrooms to take effect. *Reuters.com* [online]. 2008 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-dutch-mushroom/dutch-ban-on-magic-mushrooms-to-take-effect-idUSTRE4AR32R20081128>

HUGHES, Caitlin a Alex STEVENS. *The Effects of Decriminalization of Drug Use in Portugal* [online]. The Beckley Foundation Drug Policy Programme, 2007 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20150426030351/http://www.beckleyfoundation.org/bib/doc/bf/2007_Caitlin_211672_1.pdf

Justice Research and Statistics Association, U.S. Department of Justice. *Crime and Justice Atlas 2000* [online]. 2000, 181 s. [cit. 2019-07-07]. Dostupné z: http://www.jrsa.org/projects/Crime_Atlas_2000.pdf

JOHANSEN, Pål-Ørjan, Teri Suzanne KREBS, David A. BRIGHT, et al. Psychedelics not linked to mental health problems or suicidal behavior: A population study. *Journal of Psychopharmacology* [online]. 2015, 29(3), 270-279 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1177/0269881114568039. ISSN 0269-8811. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0269881114568039>

KILLIAS, M., RABASA, J. *Does Heroin Prescription Reduce Crime? Results From the Evaluation of the Swiss Heroin Prescription Projects* [online]. Studies on Crime and Crime Prevention Volume: 7 Issue:1, 1998. s. 127 - 133. Abstract. [cit. 2019-10-20]. Dostupné z: <https://www.ncjrs.gov/App/Publications/abstract.aspx?ID=172924>

LARGE, Matthew, Swapnil SHARMA, Michael T. COMPTON, et al. Cannabis Use and Earlier Onset of Psychosis: A population study. *Archives of General Psychiatry* [online]. 2011, 68(6), 37-48 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1001/archgenpsychiatry.2011.5. ISSN 0003-990X. Dostupné z: <http://archpsyc.jamanetwork.com/article.aspx?doi=10.1001/archgenpsychiatry.2011.5>

LERNER, Michael. Unintended consequences. *PROHIBITION* [online]. [cit. 2019-07-07]. Dostupné z: <http://www.pbs.org/kenburns/prohibition/unintended-consequences/>

LIECHTI, Matthias E. Modern Clinical Research on LSD: Review. In: *Neuropsychopharmacology* [online]. 2017, s. 2114-2127. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5603820/pdf/npp201786a.pdf>

LU, Ruibin, Dale WILLITS, Mary K. STOHR, et al. The Cannabis Effect on Crime: Time-Series Analysis of Crime in Colorado and Washington State. *Justice Quarterly* [online]. 2019, 4(1), 1-31 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1080/07418825.2019.1666903. ISSN 0741-8825. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/07418825.2019.1666903>

MAYBIN, Simon. Uruguay: The world's marijuana pioneer. *BBC* [online]. 2019 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/business-47785648>

MCKETIN, Rebecca, Rachel SUTHERLAND, David A. BRIGHT, et al. A systematic review of methamphetamine precursor regulations: offending and victimization. *Addiction* [online]. 2011, 106(11), 1911-1924 [cit. 2020-03-10]. DOI: 10.1111/j.1360-0443.2011.03582.x. ISSN 09652140. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1360-0443.2011.03582.x>

MERLIN, M. D., Jean-Luc DAVAL a Gérard DEBRY. COVER ARTICLE: Archaeological Evidence for the Tradition of Psychoactive Plant Use in the Old World. *Economic Botany* [online]. 2003, **57**(3), 295-323 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1663/0013-0001(2003)057[0295:AEFTTO]2.0.CO;2. ISSN 0013-0001. Dostupné z: [http://link.springer.com/10.1663/0013-0001\(2003\)057\[0295:AEFTTO\]2.0.CO;2](http://link.springer.com/10.1663/0013-0001(2003)057[0295:AEFTTO]2.0.CO;2)

MIRON, Jeffrey. Alcohol Prohibition. *EH.Net Encyclopedia* [online]. 2001. [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: <https://eh.net/encyclopedia/alcohol-prohibition/>

MUHURI, Pradip. K., GFOERER, Joseph C., DAVIES, M. Christine. *Associations of Nonmedical Pain Reliever Use and Initiation of Heroin Use in the United States* [online]. The Substance Abuse and Mental Health Services Administration, 2013. [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <https://www.samhsa.gov/data/sites/default/files/DR006/DR006/nonmedical-pain-reliever-use-2013.htm>

MURPHY, Kevin. Cannabis Is Becoming A Huge Job Creator. *Forbes* [online]. 2019 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://www.forbes.com/sites/kevinmurphy/2019/05/20/cannabis-is-becoming-a-huge-job-creator/#4b70064249bf>

MushMagic. Here's why magic truffles are legal in the Netherlands. *MushMagic* [online]. 2019 [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <https://www.mushmagic.com/blog-heres-why-magic-truffles-are-legal-in-the-netherlands-n120>

National Center for Biotechnology Information. *Carfentanil*. PubChem Database. [online]. [cit. 2019-09-25]. Dostupné z: <https://pubchem.ncbi.nlm.nih.gov/compound/Carfentanil>

National Center for Complementary and Integrative Health. Cannabis (Marijuana) and Cannabinoids: What You Need To Know. *NCIH* [online]. National Center for Complementary and Integrative Health, 2019 [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <https://www.nccih.nih.gov/health/cannabis-marijuana-and-cannabinoids-what-you-need-to-know>

National Institute on Drug Abuse. Marijuana [online]. National Institute on Drug Abuse, 2019 [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <https://www.drugabuse.gov/publications/drugfacts/marijuana>

NEHLIG, Astrid, Jean-Luc DAVAL a Gérard DEBRY. Caffeine and the central nervous system: mechanisms of action, biochemical, metabolic and psychostimulant effects. *Brain Research Reviews* [online]. 1992, **17**(2), 139-170 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1016/0165-0173(92)90012-B. ISSN 01650173. Dostupné z: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/016501739290012B>

NICHOLS, David E., Eric L. BARKER, David A. BRIGHT, et al. Psychedelics: offending and victimization. *Pharmacological Reviews* [online]. 2016, **68**(2), 264-355 [cit. 2020-05-09]. s. 266. DOI: 10.1124/pr.115.011478. ISSN 0031-6997. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4813425/pdf/pr.115.011478.pdf>

NUTT, David J, Leslie A KING, Lawrence D PHILLIPS, et al. Drug harms in the UK: a multicriteria decision analysis. *The Lancet* [online]. 2010, **376**(9752), 1558-1565 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1016/S0140-6736(10)61462-6. ISSN 01406736. Dostupné z: <http://www.ias.org.uk/uploads/pdf/News%20stories/dnutt-lancet-011110.pdf>

Office of Drugs and Crime, United Nations. Bolivia to re-accede to UN drug convention, while making exception on coca leaf chewing. *United Nations, Office of Drugs and Crime* [online]. [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2013/January/bolivia-to-re-accede-to-un-drug-convention-while-making-exception-on-coca-leaf-chewing.html>

- Office of National Drug Control Policy. *Improving the Measurement of Drug-Related Crime* [online]. Washington, DC: Executive Office of the President. 2013. [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/ondcp/policy-and-research/drug_crime_report_final.pdf#page=131
- Office on Drugs and Crime, United Nations. *Origins: The development of the opium problem in China. World Drug Report 2008* [online]. 2008, 303 s. ISBN 978-92-1-148229-4. [cit. 2019-07-07]. Dostupné též z: https://www.unodc.org/documents/wdr/WDR_2008/WDR_2008_eng_web.pdf
- Om Systembolaget. Our way of working. In *Systembolaget* [online]. [cit. 2019-09-12]. Dostupné z: <https://www.omsystembolaget.se/english/our-way-of-working/our-way-of-working/>
- Opioid. *Wikipedia.org* [online]. [cit. 2020-06-17]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Opioid>
- Opium. *Wikipedia.org* [online]. [cit. 2020-06-17]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Opium>
- ÖSTERBERG, E. What are the most effective and cost-effective interventions in alcohol control? *WHO* [online]. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2004 [cit. 2019-09-12]. Dostupné z: <http://www.euro.who.int/document/E82969.pdf>
- Prevcentrum.cz. Pervitin (metamfetamin). *Prevcentrum.cz* [online]. PREV-CENTRUM, Z. Ú. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <https://www.prevcentrum.cz/informace-o-drogach/pervitin/>
- ROMEU, Garcia, David COX, Kelly DUNN, Roland GRIFFITHS a Kirsten SMITH. Natural Herb Kratom May Have Therapeutic Effects And Relatively Low Potential For Abuse Or Harm, According To A User Survey. *John Hopkins Medicine* [online]. 2020 [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <https://www.hopkinsmedicine.org/news/newsroom/news-releases/natural-herb-kratom-may-have-therapeutic-effects-and-relatively-low-potential-for-abuse-or-harm-according-to-a-user-survey>
- SAPRA, Bani. Canada becomes second nation in the world to legalize marijuana. *CNN* [online]. 2018 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2018/06/20/health/canada-legalizes-marijuana/index.html>
- Second Opium War. *Wikipedia.org* [online]. [cit. 2020-06-17]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Second_Opium_War
- SCHILLEROVÁ, A., VOJTĚCH A., VEDRALOVÁ, J., MIOVSKÝ, M., KRÁLÍKOVÁ, E. *Daně jako efektivní nástroj protidrogové politiky státu*. [online] Praha: Klinika adiktologie, 2019. 37 s. [cit. 2019-09-12]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Prezentace_2019-05-13_Dane-a-protidrogova-politika-statu.pdf
- SIDNEY, S., J. E. BECK, I. S. TEKAWA, et al. Marijuana use and mortality: systematic review of observational studies and meta-analysis. *American Journal of Public Health* [online]. 1997, **87**(4), 585-590 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.2105/AJPH.87.4.585. ISSN 0090-0036. Dostupné z: <http://ajph.aphapublications.org/doi/10.2105/AJPH.87.4.585>
- Skatteverket. *Skattesatser*. In *Skatteverket.se* [online]. [cit. 2019-09-12]. Dostupné z: <https://www.skatteverket.se/foretagochorganisationer/skatter/punktskatter/alkoholskatt/skattesatser.4.4a47257e143e26725aeb5.html>

SMATANA, Ľubomír. *Devět z deseti varen pervitinu v unii pochází z Česka. Novým trendem je závislost na legálních lécích* [online]. Praha: iRozhlas.cz, 2019 [cit. 2020-03-15]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/drogy-uzivani-pervitin-varny-heroin-konopi-leky-zavislost_1906062100_och

SNYDER, Solomon H., Eric L. BARKER, David A. BRIGHT, et al. Phencyclidine: offending and victimization. *Nature* [online]. 1980, **285**(5764), 355-356 [cit. 2020-03-20]. DOI: 10.1038/285355a0. ISSN 0028-0836. Dostupné z: <http://www.nature.com/articles/285355a0>

SOVINOVÁ, Hana a Ladislav CSÉMY. *Užívání tabáku a alkoholu v České republice 2012* [online]. Státní zdravotní ústav, 2013, s. 16 [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: http://www.szu.cz/uploads/documents/czzp/zavislosti/Uzivani_tabaku_a_alkoholu_v_Ceske_republice_2012.pdf

Státní agentura pro konopí pro léčebné použití. Základní informace o agentuře. *SAKL* [online]. [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <http://www.sakl.cz/home/zakladni-informace>

Státní ústav pro kontrolu léčiv. Přípravky obsahující pseudoefedrin vydávané bez lékařského předpisu s omezením: změna omezení výdeje v lékárnách. *SÚKL* [online]. Státní ústav pro kontrolu léčiv, 2018 [cit. 2020-03-10]. Dostupné z: <http://www.sukl.cz/leciva/pripravky-obsahujici-pseudoefedrin-vydavane-bez-lekarskeho>

STOCKWELL, Tim, Adam SHERK, Thor NORSTRÖM, et al. Estimating the public health impact of disbanding a government alcohol monopoly: application of new methods to the case of Sweden. *BMC Public Health* [online]. 2018, **18**(1), 295-323 [cit. 2019-09-12]. DOI: 10.1186/s12889-018-6312-x. ISSN 1471-2458. Dostupné z: <https://bmcpublichealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12889-018-6312-x>

STRANG, J., GROSHKOVA, T., METREBIAN, N. *New heroin-assisted treatment: Recent evidence and current practices of supervised injectable heroin treatment in Europe and beyond* [online]. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Luxembourg Publications Office of the European Union, 2012. 170 s. [cit. 2019-10-20]. ISSN 1606-1683. Dostupné z: http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_154996_EN_Heroin%20Insight.pdf

Swiss Health Observatory. Drug-related deaths. *The Swiss Health Observatory* [online]. [cit. 2019-10-20]. Dostupné z: <https://www.obsan.admin.ch/en/indicators/MonAM/drug-related-deaths>

THORNTON, Mark. *Cato Institute Policy Analysis No. 157: Alcohol Prohibition Was a Failure* [online]. 1991, 12 s. [cit. 2019-07-07]. Dostupné z: <https://object.cato.org/pubs/pas/pa157.pdf>

TIBKE, Patrick. *Drug dependence treatment in China: A policy analysis* [online]. International Drug Policy Consortium Publication, 2017, 16 s. [cit. 2019-07-07]. Dostupné z: http://fileserv.idpc.net/library/IDPC-briefing-paper_China-drug-treatment.pdf

U. S. Department of Justice, Drug Enforcement Administration. *Drugs of Abuse: A DEA Resource Guide* [online]. 2017, s. 40. [cit. 2019-09-25]. Dostupné z: https://www.dea.gov/sites/default/files/sites/getsmartaboutdrugs.com/files/publications/DoA_2017Ed_Updated_6.16.17.pdf

VOYTKO, Lisette. Efforts To Decriminalize Magic Mushrooms Beginning To Sprout Nationally. *Forbes.com* [online]. 2019 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.forbes.com/sites/lisettevoytko/2019/06/14/efforts-to-decriminalize-magic-mushrooms-beginning-to-sprout-nationally/#26b2a0356c75>

Wikipedia. Sklerocium. *Wikipedia* [online]. [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Sklerocium>

WILLIAMS, Tess. Officials say increased crime rate could be tied to opioid epidemic. *Grand Forks Herald* [online]. Grand Forks: Grand Forks Herald and Forum Communications Company, 2018 [cit. 2019-10-09]. Dostupné z: <https://www.grandforksherald.com/news/crime-and-courts/4532194-officials-say-increased-crime-rate-could-be-tied-to-opioid-epidemic>

WILLIS, Matthew a Susan GOLDSMID. *Methamphetamine use and acquisitive crime: Evidence of a relationship* [online]. Canberra: Australian Institute of Criminology, 2016 [cit. 2020-03-03]. ISSN: 1836-2206. Dostupné z: <https://aic.gov.au/publications/tandi/tandi516>

WINSLOW, Bradford T., Kenton I. VOORHEES a Katherine A. PEHL. Methamphetamine Abuse. *Am Fam Physician* [online]. 2007 Oct 15;76(8):1169-1174. [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <https://www.aafp.org/afp/2007/1015/p1169.html>

World Health Organization. *Global status report on alcohol and health 2018*. [online] Geneva: World Health Organization, 2018 [cit. 2020-01-30]. 450 s. ISBN 978-92-4-156563-9. Dostupné z: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/274603/9789241565639-eng.pdf?ua=1>

YEUNG, Jessie. 'Magic mushroom' ingredient could be used to treat depression, study says. *CNN* [online]. 2019 [cit. 2020-03-21]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2019/12/13/health/psilocybin-magic-mushrooms-depression-intl-hnk-scli-scen/index.html>

3. Seznam použitých právních předpisů

Alkohollag (SFS 2010:1622) t. o. m. SFS 2019:345 (švédský zákon)

Doporučení Rady - Protidrogová strategie EU (2013-2020) (zveřejněno ve Věstníku Evropské unie pod č. 2012/C 402/01)

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 o prekursorech drog

Nařízení Komise (ES) č. 1277/2005 ze dne 27. července 2005, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 o prekursorech drog a k nařízení Rady (ES) č. 111/2005, kterým se stanoví pravidla pro sledování obchodu s prekursory drog mezi Společenstvím a třetími zeměmi

Nařízení Rady (ES) č. 111/2005, kterým se stanoví pravidla pro sledování obchodu s prekursory drog mezi Společenstvím a třetími zeměmi

Nařízení vlády č. 455/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, které rostliny nebo houby se považují za rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu trestního zákoníku, v platném znění

Nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, v platném znění

Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 458/1991 Sb., Protokol o změnách Jednotné úmluvy o omamných látkách z roku 1961

Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 462/1991 Sb., Úmluva Organizace spojených národů proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami

Vyhláška č. 228/2008 Sb., o registraci léčivých přípravků, v platném znění

Vyhláška č. 84/2008 Sb., o správné lékařské praxi, bližších podmínkách zacházení s léčivy v lékárnách, zdravotnických zařízeních a u dalších provozovatelů a zařízení vydávajících léčivé přípravky, v platném znění

Vyhláška č. 236/2015 Sb., o stanovení podmínek pro předepisování, přípravu, distribuci, výdej a používání individuálně připravovaných léčivých přípravků s obsahem konopí pro léčebné použití, v platném znění

Vyhláška č. 229/2008 Sb., o výrobě a distribuci léčiv, v platném znění

Vyhláška č. 54/2008 Sb., o způsobu předepisování léčivých přípravků, údajích uváděných na lékařském předpisu a o pravidlech používání lékařských předpisů, v platném znění

Vyhláška ministra zahraničí č. 47/1965 Sb., o Jednotné Úmluvě o omamných látkách

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 62/1989 Sb., o Úmluvě o psychotropních látkách

Vyhláška Ministerstva zemědělství č. 329/1997 Sb., kterou se provádí § 18 odst. 1 písm. a), b), e), f), g) a h) zákona č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, pro škrob a výrobky ze škrobu, luštěniny a olejnatá semena

Zákon č. 364/2019 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti daní v souvislosti se zvyšováním příjmů veřejných rozpočtů

Zákon č. 132/2010 Sb., o audiovizuálních službách na vyžádání, v platném znění

Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech, v platném znění

Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, v platném znění

Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, v platném znění

Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů

Zákon č. 307/2013 Sb., o povinném značení lihu, v platném znění

Zákon č. 272/2013 Sb., o prekursorsích drog, v platném znění

Zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, v platném znění

Zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, v platném znění

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění

4. Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94,

Nález Ústavního soudu ze dne 14. dubna 2020, sp. zn. IV. ÚS 950/19.

5. Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k zákonu č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek

Důvodová zpráva k zákonu č. 307/2013 Sb., o povinném značení líhu

Důvodová zpráva k zákonu č. 272/2013 Sb., o prekursorech drog

Kriminologické aspekty drogové kriminality

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá řadou kriminologických aspektů a otázek spojených s drogovou kriminalitou, zejména potom otázkou právní úpravy specificky zohledňující vybrané relevantní drogy. V této souvislosti práce u vybraných drog zkoumá vliv jejich užívání především na sekundární drogovou kriminalitu, na úmrtnost a zdraví jejich uživatelů, a také další negativní společenské a ekonomické aspekty spojené s takovými drogami. V návaznosti na vyhodnocení těchto škodlivých vlivů práce navrhuje možné změny v přístupu k takovým drogám a srovnává přístupy zahraničních zemí k jednotlivým drogám. Takové změny spočívají v návrhu celé škály různých opatření, včetně opatření spočívajících v dekriminizaci či legalizaci určitých způsobů nakládání s jednotlivými drogami. Práce rovněž mapuje aktuální českou právní úpravu vztahující se k jednotlivým vybraným drogám. Ve svých závěrech vychází práce z celé řady výzkumů a statistických dat.

Strukturálně je diplomová práce rozdělena do osmi kapitol, kterým předchází stručný úvod do zvoleného tématu.

První kapitola vymezuje základní terminologii užívanou touto prací.

Druhá kapitola zmiňuje historické případy právní regulace drog, a to jednak právní regulaci opia v Číně 19. a 20. století, a jednak alkoholovou prohibicí ve Spojených státech v letech 1920 až 1933. Na těchto příkladech práce demonstruje, jaký vliv může mít přístup státu k jednotlivým drogám na škodlivé působení s nimi spjaté a další okolnosti.

Třetí kapitola potom krátce poukazuje na mezinárodněprávní aspekty zvoleného tématu.

Následující čtyři kapitoly se potom věnují vybraným drogám. Každá z těchto čtyř kapitol obsahuje shodně zaměřené podkapitoly. Nejprve je vždy skupina drog, respektive droga stručně popsána. Poté následuje zhodnocení škodlivosti jejího užívání a zmapování české právní úpravy vztahující se k vybrané droze. Závěrem každé z kapitol věnované jednotlivým drogám je potom popisován přístup zahraničních zemí k vybraným drogám a jsou případně navrhovány změny v přístupu k nim. Tímto způsobem práce ve čtvrté kapitole zpracovává některé drogy ze skupiny depresiv, konkrétně alkohol a opioidy. V páté kapitole se práce z drog spadajících do skupiny stimulancií věnuje metamfetaminu. V šesté kapitole věnované halucinogenům práce zpracovává především LSD a psilocybin. Sedmá kapitola se potom týká konopných látek.

Poslední osmá kapitola potom ve své první podkapitole zohledňuje ústavněprávní aspekty vybraného tématu a poukazuje na vhodnost aplikace testu proporcionality při zavádění opatření

souvisejících s nakládáním s drogami. Druhá podkapitola potom poukazuje na způsob dekriminálizace určitých způsobů nakládání s drogami v Portugalsku. Práci následně uzavírá závěr shrnující hlavní myšlenky práce.

Klíčová slova

drogová kriminalita, drogová politika, legalizace

Criminological aspects of drug-related crime

Abstract

This master's thesis deals with a number of criminological aspects and issues related to drug-related criminality, in particular with legislation that takes into account the specific impact of selected drugs. In this context the thesis analyzes the drugs' impact on secondary drug-related crime, the death rate and health of their users and additional negative social and economic consequences related to such drugs. Following the evaluation of these harmful effects the thesis proposes potential changes to policy on such drugs and compares it to policies of foreign countries on individual drugs. These changes consist of various proposals including the decriminalization or legalization of certain means of handling of individual drugs. The thesis also examines national legislation currently in force related to selected individual drugs. Its conclusions are reached through a variety of researches and statistical data.

The thesis consists of eight chapters which are preceded by a brief introduction to the selected topic.

The first chapter lays out basic terminology used in this thesis.

The second chapter deals with historical cases of drug policies such as the Chinese policy on opium in 19th and 20th century or the prohibition in the United States between 1920 and 1933. The impact of state's approach to individual drugs on their harmful effect is illustrated on these examples.

The third chapter deals with international aspects of the chosen topic.

Next four chapters deal with selected types of drugs. Each of these four chapters consists of similar subchapters. Each drug type or drug is briefly described at first. Then the evaluation of harmfulness of its usage and national legislation on the selected drug follow. Finally, each chapter is concluded by policies of foreign countries to the selected drug and suggested alternations to the national policy are eventually included. In this manner the thesis deals with certain depressant drugs, namely alcohol and opioids in chapter four, stimulant drugs such as methamphetamine in chapter five, hallucinogens such as LSD and psilocybin in chapter six and finally cannabinoid drugs in chapter seven.

The final chapter deals with constitutional aspects of the selected topic and points out to advisability of usage of the proportionality principle during implementation of policies on drugs. The second subchapter points out to the manner in which certain means of handling of drugs were decriminalized in Portugal. The thesis is concluded with the summary of its principal ideas.

Keywords

drug-related crime, drug policy, legalization